T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIKTA BULANIKLAŞAN FİZİKSEL SINIRLAR: 2000 SONRASI YAPI ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Aslı YÜCEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hande DÜZGÜN BEKDAŞ

Temmuz, 2023

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIKTA BULANIKLAŞAN FİZİKSEL SINIRLAR: 2000 SONRASI YAPI ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Aslı YÜCEL tarafından hazırlanan tez çalışması 11.07.2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Hande
DÜZGÜN BEKDAŞ
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Hande DÜZGÜN BEKDAŞ, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Selin YILDIZ, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. M. Tolga AKBULUT, Üye
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi _____

Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hande DÜZGÜN BEKDAŞ sorumluluğunda tarafımca hazırlanan "Mimarlıkta Bulanıklaşan Fiziksel Sınırlar: 2000 Sonrası Yapı Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme" başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Aslı YÜCEL

İmza

Bana her zaman destek olan aileme

TEŞEKKÜR

İlk olarak, hayatımın her anında bana her türlü desteği veren aileme teşekkürlerimi sunarak başlamak isterim. Akademide kalmam için beni yüreklendiren, sevgi ve desteğini hep hissettiğim ve güçlü bir kadın figürü olarak bana idol olan sevgili annem Olcay Yücel'e, başarılarıma olan inancını her zaman hissettiren, çalışmalarımı ilgiyle okuyup takip eden, sevgisi ve desteğiyle bana güç veren sevgili babam Ercan Yücel'e ve doğduğu günden beri ailemize neşe katan, çalışmalarımda beni motive eden ve beni hep gururlandıran biricik kardeşim Ece Yücel'e teşekkür ederim.

Lisansüstü hayatımın ilk dersinde tanıştığım ve çalışmak istediğim alanı bulmamı sağlayan, pozitif yaklaşımlarıyla motivasyonumu yüksek tutan, bilgi birikimini benimle paylaşan ve değerli fikirleriyle çalışmalarımı geliştiren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hande Düzgün Bekdaş'a çok teşekkür ederim. Birlikte daha pek çok çalışmaya imza atacağımızı umuyorum.

Tez jürimde bulunmayı kabul eden Prof. Dr. M. Tolga Akbulut ve Doç. Dr. Selin Yıldız'a,

Eğitim hayatımda emeği geçen, tecrübeleriyle beni yönlendiren hocalarıma,

Görev yaptığım Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'ndeki hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma,

Hayatın farklı köşelerinde yolumuzun kesiştiği ve tez çalışmamda da desteklerini hissettiren dostlarıma,

Çok teşekkür ederim.

Aslı YÜCEL

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ vi
ŞEKİL LİSTESİ vii
TABLO LİSTESİ xii
ÖZET xiii
ABSTRACT xv
1 GİRİŞ 17
1.1 Literatür Özeti 17
1.2 Tezin Amacı ve Kapsamı 19
1.3 Tezin Yöntemi 20
1.4 Orijinal Katkı 21
2 SINIRLAR ÜZERİNE 24
2.1 Sınır Kavramı 24
2.2 Sınırın Mimarlık Üzerindeki İşlevleri 28
2.3 Sınır Türleri 33
2.4 Sınırlarda Bulanıklaşma 42
2.5 Bölüm Sonucu 48
3 DÜNDEN BUGÜNE MİMARLIKTA SINIRLAR 49
3.1 Modernizm Öncesi 49
3.2 Endüstri Devrimi ve Modernizm 53
3.3 Modernizm Sonrası ve Günümüz 59
3.4 Bölüm Sonucu 62
4 MİMARLIKTA SINIR OLMA DURUMLARI 64
4.1 Sınırla İlişkili Değişen Kavramlar 64
4.2 Yeni(den) Sınır Ögeleri 77
4.3 Bölüm Sonucu 95
5 MİMARLIKTA BULANIKLAŞAN FİZİKSEL SINIRLARIN 2000 SONRASI YAPI ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN ANALİZİ 98
5.1 Seçilen 2000 Sonrası Yapı Örnekleri 98
5.2 Seçilen Örneklerde Bulanıklaşan Sınırların Analizi 98
5.3 Bölüm Sonucu 119
6 SONUÇ VE ÖNERİLER 123
KAYNAKÇA 126
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR 136

KISALTMA LİSTESİ

OMA	Office For Metropolitan Architecture
SANAA	Sejima ve Nishizawa Ortakları
TDK	Türk Dil Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Sınır kavram diyagramı **25**
Şekil 2.2 Sınır oluşumları **26**
Şekil 2.3 Kent imgeleri **27**
Şekil 2.4 Farklı ölçeklerde sınır ilişkileri **27**
Şekil 2.5 Sınır kavram kolajı **30**
Şekil 2.6 Sınırın tanımlama işlevi **29**
Şekil 2.7 Sınırlarla mekanların tanımlanması **29**
Şekil 2.8 Kolon, duvar ve köşelerin mekanı tanımlaması **30**
Şekil 2.9 Sınırların birleştirme-ayırma işlevi **30**
Şekil 2.10 Kaleyi çevreleyerek dışarıdan ayıran nehir ve surlar, Karadağ **31**
Şekil 2.11 Sınırı bulanıklaştıran Tahterevalli Duvarı **31**
Şekil 2.12 İç ile dışın birleştirilmesi **31**
Şekil 2.13 Sınırların kapatma ve koruma işlevi **32**
Şekil 2.14 Dışa kapanan ve içi korumayı amaçlayan bir bunker binası **33**
Şekil 2.15 Deniz ve topografyanın yerleşimi sınırlandırması **34**
Şekil 2.16 Bir sınır elemanı olarak Viktorya Şelaleleri **34**
Şekil 2.17 Lima'daki Utanç Duvarı **35**
Şekil 2.18 Farklı ölçek, işlev ve geçirgenlikte kapılar **35**
Şekil 2.19 Bursa Cumalıkızık evlerinde opak zemin katlar ve cumbalar **36**
Şekil 2.20 Farklı kültürlerde sınırlarda oluşan eşik mekanlar **37**
Şekil 2.21 İngiltere'de ve ABD'de konut-sokak sınırları **37**
Şekil 2.22 Japon Evi'nde sınırlarla oynayan elemanlar **40**
Şekil 2.23 Mumbai kentinde keskin sınırlar **40**
Şekil 2.24 Tarlabaşı kentsel yenileme projesi **39**
Şekil 2.25 Cephede farklı açıklıklarla düzenlenen mahremiyet dereceleri **40**
Şekil 2.26 Fred Sandback Sculpture sergisinde algısal sınırlar **41**
Şekil 2.27 Kamusal alan ve iç mekan enstalasyonunda algıdaki sınırların bulanıklaşması **41**
Şekil 2.28 Liminal Room **42**
Şekil 2.29 Bulanıklaşma **42**
Şekil 2.30 Bulanıklaşmış mekanda farklı kullanıcıların deneyimleri **43**
Şekil 2.31 Bulanıklaşmış mekanda aynı kullanıcının farklı zamanlarda oluşan deneyimleri **43**

Şekil 2.32 Sınırlarda bulanıklaşma **43**
Şekil 2.33 Peter Eisenman'ın bulanıklaşma yaklaşım diyagramı **44**
Şekil 2.34 Toyo Ito'nun bulanıklaştırma stratejileri **44**
Şekil 2.35 Manhattan Transcripts'ten kesitler **45**
Şekil 2.36 Blur Building **46**
Şekil 2.37 MAD Architects Görünmez Sınır Enstalasyonu **47**
Şekil 2.38 N Evi **47**
Şekil 2.39 Mimarlıkta sınırların bulanıklaşması **50**
Şekil 3.1 Sınırlanmış ilk mekan olan mağaralar **51**
Şekil 3.2 Mezar taşlarıyla alan tanımlama, Stonehenge **50**
Şekil 3.3 Çatalhöyük kenti **51**
Şekil 3.4 Bergama'da eğimli araziye yapılmış bir amfi tiyatro ve kentin tepesine konumlanmış Akropolis yapısı **52**
Şekil 3.5 Bir Fransız Ortaçağ kenti olan Carcassonne **52**
Şekil 3.6 S. Carlo alle Quattro Çeşmesi **53**
Şekil 3.7 Yeni malzemelerle değişen mimari: Kristal Saray **54**
Şekil 3.8 Flatiron Binası **55**
Şekil 3.9 Casa Batllo **55**
Şekil 3.10 Fagus Ayakkabı Fabrikası **56**
Şekil 3.11 Villa Savoye'de iç-dış bulanıklaşması **57**
Şekil 3.12 Farnsworth Evi'nde iç-dış bulanıklaşması **57**
Şekil 3.13 Şelale Evi **60**
Şekil 3.14 Moller Evi ve Josephine Baker Evi **60**
Şekil 3.15 Vanna Venturi Evi **61**
Şekil 3.16 Plug-in City, Peter Cook **60**
Şekil 3.17 Dans Eden Ev **61**
Şekil 4.1 Mimarlıkta değişen iç-dış ilişkisi **65**
Şekil 4.2 Glass Shutter House, Shigeru Ban **66**
Şekil 4.3 Grace Farms, SANAA **66**
Şekil 4.4 The Ellipsicoon **67**
Şekil 4.5 Kamusal-özel ilişkileri **70**
Şekil 4.6 Konut ile kamusal alan arasında farklı geçirgenlikte sınırlar **70**
Şekil 4.7 Kentte karşımıza çıkan bazı alanlar **71**
Şekil 4.8 64 Wakefield Evi cephesindeki havuz **72**
Şekil 4.9 Flederhaus, kamusal bir ev **72**

Şekil 4.10 Eşik kavramı **71**
Şekil 4.11 Eşik mekan oluşumu **71**
Şekil 4.12 Bina girişleri, kapılar, topografik eşikler ve su eşikleri **72**
Şekil 4.13 Eşik mekanlar **73**
Şekil 4.14 Amsterdam Yetimhanesi **73**
Şekil 4.15 Peckham Kütüphanesi ve önündeki eşik mekan **74**
Şekil 4.16 Bir eşik mekan olan avlu, Sengokubara Konutu **74**
Şekil 4.17 Arakesit oluşumu **75**
Şekil 4.18 Arayüz oluşumu **75**
Şekil 4.19 Arayüz oluşturma yöntemleri **76**
Şekil 4.20 Wrapped Reichstag Enstalasyonu **77**
Şekil 4.21 Yapının cephesinin arayüz olarak çalışması **77**
Şekil 4.22 Biçim-sınır ilişkisi **80**
Şekil 4.23 Tolo Evi ve eğimle uyumlu biçim **81**
Şekil 4.24 Yahudi Müzesi'nin zikzak biçimi **81**
Şekil 4.25 Katlanan biçim ve yüzeyde sınırların bulanıklaşması **82**
Şekil 4.26 Hareket-sınır ilişkisi **82**
Şekil 4.27 Katlanır bir yapının değişen sınırları **81**
Şekil 4.28 Sürgülü Ev'de hareket ile değişen iç-dış sınırları **81**
Şekil 4.29 Farklı açıklıklarda sirkülasyon alanları **82**
Şekil 4.30 Kamusal-özel durumlarına göre sirkülasyon alanının boyutlarında değişim **82**
Şekil 4.31 Carpenter Güzel Sanatlar Merkezi'nde sınırları bulanıklaştıran rampa elemanı **83**
Şekil 4.32 Cephesine takılan sirkülasyon elemanları ile Centre Pompidou ve MVRDV'nin tasarladığı kamusal merdiven **83**
Şekil 4.33 Hakanai gösterisinde hareketle değişen sınırlar **84**
Şekil 4.34 Yatay yapı elemanlarıyla tanımlanan sınırlar **84**
Şekil 4.35 Zeminde farklılaşmalarla oluşan sınırlar **85**
Şekil 4.36 Asama Evi'nde tavanla sınırlanan mekanlar **85**
Şekil 4.37 Düşey yapı elemanlarıyla tanımlanan sınırlar **86**
Şekil 4.38 Duvarlarla sınırlanan mekanlar **86**
Şekil 4.39 Duvarlarla tanımlanan farklı sınır durumlar **87**
Şekil 4.40 Philadelphia Doğu Eyalet Hapishanesi'nde duvarlarla oluşan keskin sınırlar **87**
Şekil 4.41 Barselona Pavyonu'nda iç-dış ilişkisi **90**

Şekil 4.42 Duvar Ev 2 ..... **90**
Şekil 4.43 Benjamin Franklin Anıtı **90**
Şekil 4.44 Serpentine Pavilyonu **91**
Şekil 4.45 Kolonlarla tanımlanan sınırlar ve Attalus Stoası örneği **91**
Şekil 4.46 İç mekanda kolonlarla sınırlanan mekanlar **91**
Şekil 4.47 Moore Evi'nde kolonlarla sınırlanan mekanlar **92**
Şekil 4.48 Katmanlaşma ile oluşan sınırlar **92**
Şekil 4.49 Vals Termal Hamamı **91**
Şekil 4.50 Dominus Şaraphanesi **92**
Şekil 4.51 Louvre Müzesi Giriş Piramidi **92**
Şekil 4.52 Ahşap kabuğun iç-dış sınırını bulanıklaştırması **93**
Şekil 4.53 Curtain Wall House'da iç-dış sınırını bulanıklaştıran perde **93**
Şekil 4.54 Pinault Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde tekstil örtü ile oluşturulan boşluklarda yeni bir kamusal alan tarifi **94**
Şekil 4.55 Tower of Winds **95**
Şekil 4.56 Air Filtering House, Milano **95**
Şekil 5.1 Laban Dans Merkezi **101**
Şekil 5.2 Vaziyet planı **102**
Şekil 5.3 Kavisli biçim **102**
Şekil 5.4 Laban Dans Merkezi dış ve iç mekan **102**
Şekil 5.5 Sharp Tasarım Merkezi **101**
Şekil 5.6 Pikselli cephe kurgusu **102**
Şekil 5.7 Çevre binalarla ilişki **102**
Şekil 5.8 Free Üniversitesi Filoloji Kütüphanesi **103**
Şekil 5.9 Kabuk-döşeme ilişkisi **104**
Şekil 5.10 Farklılaşan döşemelerle oluşturulan iç mekan kurgusu **104**
Şekil 5.11 Oslo Opera Binası **105**
Şekil 5.12 Zemin kat planı **106**
Şekil 5.13 Saydam cephe ve "Dalga Duvar" **106**
Şekil 5.14 MAXXI Müzesi **107**
Şekil 5.15 Bir eşik mekan olarak müze girişi **108**
Şekil 5.16 İç mekanda sınır elemanları asma merdiven ve kirişler **108**
Şekil 5.17 NA Evi **111**
Şekil 5.18 Farklılaşan döşemelerle oluşan kotlar arası ilişkiler **110**
Şekil 5.19 NA Evi **110**

Şekil 5.20 Optik Cam Ev **111**
Şekil 5.21 Optik Cam Ev **112**
Şekil 5.22 Boşluklarda tanımlanan bahçelerle bulanıklaşan iç-dış sınırları **112**
Şekil 5.23 UNC Kampüs Virtual **113**
Şekil 5.24 UNC Kampüs Virtual'da yapı-kabuk-rampa ilişkileri **114**
Şekil 5.25 Zemin katın havaya kaldırılması **115**
Şekil 5.26 The Galleria **115**
Şekil 5.27 Kübik biçim ve sirkülasyon ilişkisi **116**
Şekil 5.28 Yapıyı saran sirkülasyon sarmalı **116**
Şekil 5.29 Sydney Modern Müzesi **117**
Şekil 5.30 Sydney Modern Müzesi **118**

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1 Tez kurgusu..... **23**
Tablo 3.1 Dünden bugüne mimarlıkta sınırlar..... **63**
Tablo 4.1 Sınır oluşumuna etki eden ögeler..... **97**
Tablo 5.1 Laban Dans Merkezi sınır analizi..... **102**
Tablo 5.2 Sharp Tasarım Merkezi sınır analizi..... **102**
Tablo 5.3 Free Üniversitesi Filoloji Kütüphanesi sınır analizi..... **104**
Tablo 5.4 Oslo Opera Binası sınır analizi..... **106**
Tablo 5.5 MAXXI Müzesi sınır analizi..... **108**
Tablo 5.6 NA Evi sınır analizi..... **110**
Tablo 5.7 Optik Cam Evi sınır analizi..... **112**
Tablo 5.8 UNC Kampüs Virtual sınır analizi..... **114**
Tablo 5.9 The Galleria sınır analizi..... **116**
Tablo 5.10 Sydney Modern Müzesi sınır analizi..... **118**
Tablo 5.11 Sınırlarda bulanıklaşmanın seçilen yapılar üzerinden incelenmesi..... **121**

ÖZET

Mimarlıkta Bulanıklaşan Fiziksel Sınırlar: 2000 Sonrası Yapı Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme

Aslı YÜCEL

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Yüksek Lisans Tezi Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hande DÜZGÜN BEKDAŞ

Sınır üzerine düşünmek, mimarlık üzerine düşünmektir, çünkü mimari mekan sınırlarıyla var olur. Sınır; iç ile dış, kamusal ile özel, açık ile kapalı gibi birtakım zıtlıkların birbirine dokunduğu alandır. Fiziksel, sosyal, kültürel, algısal türleriyle çok yönlü bir kavram olup tanımlayan, ayıran, birleştiren bir eleman olarak mimarlık disiplininde makro ölçekten mikro ölçeğe etkin rol oynamaktadır. Bu tez çalışmasında ana amaç sınırların mimari tasarıma etkilerine odaklanan yeni çalışmalara altlık olacak bir ön çalışma hazırlamaktır.

Mimarlığın ve mekan kavramına bakışın hızla değiştiği günümüz dünyasında sınır kavramının da sürekli bir değişim içinde olması kaçınılmazdır. Bu değişim sonucu sınırların kimi zaman keskinleştirildiği, kimi zaman ise 'bulanıklaştırıldığı' ve zıtlıklar arasındaki ilişkiyi güçlendiren bir eşik, bir arayüz olarak kullanıldığı çağdaş tasarımlar üretilmektedir. Sınırları bulanık mekan, tek bir deneyimi dikte etmeden, farklılaşmalara ve zengin etkileşimlere olanak tanır. Sınır kavramının yalnızca engelleri, bulanıklaşma kavramının da netliğini yitirme ve karmaşayı

çağrıştıran olumsuz anlamlarına odaklanmak yerine bu iki kavramın da gelişmeye açık, farklı olasılıkların peşine düşen ve arada durumları meydana getiren yanlarını araştırmak önemli ve potansiyelli bulunmuştur. Bu doğrultuda sınır ve sınırlarda bulanıklaşma literatür çalışması ile ele alınmış, elde edilenler üzerinden mimarlıkta sınır oluşturan dört ana öge "biçim, hareket, yapı elemanları ve katmanlaşma" şeklinde tanımlanmıştır. Geniş bir kavram olan sınırların fiziksel yönüne odaklanarak 2000 sonrasında yapılmış çeşitli çağdaş yapı örneklerinde bu fiziksel sınırlar içerik analizi ile incelenmiştir. Analizler değerlendirildiğinde, tasarımın bağlamına, oluşturulması amaçlanan mekansal atmosfere uygun durumlarda sınırları bulanıklaştırmanın potansiyelli mekanlar ve mekansal deneyimler sunabileceği düşünülmüştür. Sınır bulanıklaşmaya başladığında 'siyah' ya da 'beyaz'ın yerini 'gri', 'o' ya da 'bu'nun yerini 'hem o hem bu' alacak; artan çarpışmalar daha fazla etkileşimi, olasılığı ve sınır-sız deneyimi beraberinde getirebilecektir. Bu çalışmada fiziksel sınırlarda bulanıklaşmaya odaklanılmış olup gelecekte sınırlara farklı yönlerden yaklaşan ve mekan-sınır-insan ilişkisini sorgulayan yeni çalışmaların üretilebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sınır, bulanıklaşma, sınır ögeleri, iç-dış, kamusal-özel.

ABSTRACT

Blurring Physical Boundaries in Architecture: An Analysis of Post-2000 Building Examples

Aslı YÜCEL

Department of Architecture

Master of Science Thesis

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Hande DÜZGÜN BEKDAŞ

Thinking about the boundary is thinking about architecture, because architecture exists with the boundaries of space. Boundary is the area where some contrasts such as inside and outside, public and private, open and closed touch each other. The boundary, which is a multifaceted concept with its physical, social, cultural and perceptual types, plays an active role in the discipline of architecture from macro scale to micro scale as an element that defines, separates, unites. The main purpose of this thesis is to prepare a preliminary study that will serve as a basis for new studies focusing on the effects of boundaries on architectural design.

In today's world, where architecture and the concept of space are changing rapidly, it is inevitable that the concept of boundary is also in a constant change. As a result of this change, contemporary designs are produced in which the boundaries are sometimes sharpened and sometimes 'blurred' and used as a threshold, an interface that strengthens the relationship between contrasts. The space with blurred boundaries allows for differentiations and rich interactions without dictating a single experience. Instead of focusing only on the obstacles of the concept of boundary and the negative meanings of the concept of blurring, which evokes confusion and loss of clarity, it has been found important to explore the aspects of

these two concepts that are open to development, pursue different possibilities and create situations in-between. Therefore, boundaries and the blurring of boundaries has been dealt with by a literature study, and four main elements that form boundaries in architecture are defined as "form, movement, building elements and layering". Since the boundary is a broad concept, this study focuses on the physical aspect of boundaries and these physical boundaries were examined by content analysis in post-2000 contemporary building examples. When the analyzes were evaluated, it was thought that blurring the boundaries in situations suitable for the context of the design and the spatial atmosphere intended to be created could offer potential spaces and spatial experiences. When the boundary begins to blur, 'black' or 'white' will be replaced by 'gray', 'that' or 'this' will be replaced by 'both that and this'; increased collisions will bring more interaction, possibility and un-limited experience. In this study, it is focused on the blurring of physical boundaries, and it is thought that new studies that approach boundaries from different aspects and question the space-boundary-human relationship can be produced in the future.

Keywords: Boundary, blurring, boundary elements, inside-outside, public-private.

1
GİRİŞ

Colomina (2020), "Mahremiyet ve Kamusallık" adlı kitabında mimari üzerine düşünme biçimimizin iç ile dış, kamusal ile özel ikilikleri arasındaki iletişimi düşünme biçimimize göre belirlendiğini söyler. Modernitenin bu ikilikleri, dolayısıyla da mimari düşünme biçimlerini değiştirdiğini vurgulayarak değişen, dönüşen ve yeniden tanımlanan sınırların mimariye etkisini, bu tez çalışmasına da yön veren şu soruyla tartışmaya açar: *"Sınırların yeniden çizilmesinden doğan mekan ne tür bir mekandır?"* (Colomina, 2020, s. 9).

Sou Fujimoto (2008) ise bir duvar dikmenin bir mekanı 0 ve 1'e bölmek olduğunu, ancak bu 0 ile 1 arasında zengin geçişler olması gerektiğini öne sürer. Bu zengin geçişler, 0 ile 1'i ayıran duvarın muğlaklaşması, bulanık bir hal almasıyla mümkün olacaktır. Dolayısıyla bu duvarı bulanıklaştırma üzerine düşünmek, mimarlık ve mekanı zenginleştirmek üzerine düşünmeyi sağlayacaktır.

1.1 Literatür Özeti

Mimarlığın ana uğraşı olan mekan, çevreye bir sınır çekilerek insanın eylemlerini sürdüreceği boşluğun tanımlanmasıyla meydana gelir (Hasol, 2008). Bu nedenle mimarlık, mekan ve sınır birbirinden ayrı düşünülemez. Mimarlığın her aşamasında kendine yer edinmiş olan sınır kavramı, günümüzde mimarlıkla birlikte bir değişimden geçmektedir. Bu değişimin tartışmaya açıldığı çalışmada öncelikle sınır ve sınırla ilişkili kavramlar üzerine farklı söylemler geliştiren mimarların kitapları, konuya farklı bakış açılarıyla yaklaşan lisansüstü tezleri, makaleler ve projeler incelenmiştir. Sınırın fiziksel veya kavramsal yönüne eğilen, farklı ölçeklerdeki yansımalarına odaklanan çeşitli yaklaşımlar olduğu görülmüştür.

Postmodern Mimari'nin öncüsü Robert Venturi (2005), "Mimarlıkta Karmaşıklık ve Çelişki *(Complexity and Contradiction In Architecture)*" kitabında mimarlıkta anlam açıklığı yerine anlam zenginliğini, "birinden biri" yerine "her ikisi birden" olma durumunu tercih ettiğini, farklı yorumlara imkan sağlayan mekanlarla geçerli bir mimarlık elde edilebileceğini belirtir (s. 17). Modern Mimari döneminde

kullanılmaya başlanan, iç ve dış mekanda mekanlar arası süreklilik sağlayan "akan mekan" anlayışı bir tür 'bulanıklaşma'ya işaret etmekte olup Venturi'nin modern mimarlıkta olumlu bulduğu az sayıdaki yönden biridir. Bulanıklaşmanın getirebileceği mekansal zenginlikleri keşfetme üzerinde Venturi'nin bu yaklaşımlarını konu alan kaynak motive edici olmuştur.

"Blurred Zones: Investigations Of The Interstitial: Eisenman Architects, 1988-1998" adlı kitabın Peter Eisenman (2003) tarafından yazılan *"Blurred Zones"* bölümünde Eisenman, gözle görülemeyen ancak mekansal ilişkileri özgür kılan kavramsal bir bulanıklaşma tanımı ortaya koyar. Tschumi (2018), "Mimarlık ve Kopma *(Architecture and Disjunction)*" çalışmasında mimarlığın meydana gelmesi için eylem, hareket ve programın gerektiğini söyler ve mimari ürünlerinde çevrede gelişen olaylara göre farklılaşan deneyimler kendini gösterir. Beatriz Colomina (2020), "Mahremiyet ve Kamusallık: Kitle İletişim Aracı Olarak Modern Mimari *(Privacy and Publicity: Modern Architecture as Mass Media)*" kitabında kent sahnesinde var olmanın yolunun sınır koymaktan geçtiğini, ancak modernizmle birlikte kent ve sınırların bambaşka kimliklere büründüğünü vurgular. Colomina, modern mimari ve kitle iletişim araçlarıyla değişen mekan ve mahremiyet anlayışını, iç-dış, kamusal-özel, görmek-görülmek gibi zıtlıkları sorgulamaya açar.

Alejandro Zaera-Polo (2008), binanın içi ile dışı arasında bulunan sınırı, mimarinin en eski ve ana ögesi olarak nitelendirdiği, yüzeyler ve onlara eklenenlerden oluşan "kılıf *(envelope)*" olarak tanımlar. Mimari anlamda kullandığı kılıfın tıpkı bir canlının vücudunu saran deri gibi çalışarak bir yapıdaki yaşamsal dengenin sürdürülmesini sağladığını belirtir. Kılıf, korumakla yükümlü olduğu bir iç-özel dünya ve iletişime geçtiği bir dış-kamusal dünya arasına gerilerek tüm bu ilişkileri düzenlemektedir.

Mimarlıkta sınırların dünden bugüne olan gelişiminin incelendiği **Bölüm 3**'te, *"A Global History Of Architecture"* (Ching vd., 2017), *"Building Across Time: An Introduction To World Architecture"* (Fazio vd., 2019) ve "Antik Çağlardan Günümüze Mimarlığın Öyküsü" (Gympel, 2018) adlı kitaplar ana kaynaklar olmuştur. Barınma ihtiyacı doğrultusunda dış dünyaya keskin sınırlar çizilmesiyle başlayan mimarlığın ilk zamanlarından Endüstri Devrimi'ne kadar olan dönemde farklılaşan, yönetimlere göre biçimlenen kamusal-özel ilişkilerinin mekansal karşılıkları incelenmiştir. Endüstri Devrimi ve devamında gelen Modern

Mimari'nin bir dönüm noktası olduğu, bu dönüm noktasıyla sınırlardaki asıl bulanıklaşmanın başladığı ve günümüzde de bu bulanıklaşmayı sürdüren çağdaş yapı örneklerinin üretildiği ortaya konmuştur.

Boettger (2014), *"Threshold Spaces: Transitions In Architecture. Analysis and Design Tools"* kitabında sınırların esnemeye başladığı aralıklar olan "eşik mekanlar"ı ele almaktadır. Benzer şekilde, Stavrides'in (2021) "Kentsel Heterotopya: Özgürleşme Mekânı Olarak Eşikler Kentine Doğru *(Towards the City of Thresholds)*" kitabı da bulanık sınırlarla tanımlanan eşik mekanların sunacağı ortak ve özgür paylaşım alanlarının tartışmaya açar. Bu çalışmalar, sınırların bulanıklaşmasıyla meydana gelen eşik mekanların sundukları potansiyellerin araştırılması açısından teşvik edici olmuştur.

İç-dış ve kamusal-özel ilişkileri, bulanıklaşmayla oluşan eşikler ve arayüzler kent-yapı-kentli ilişkilerini etkilemektedir. Bu doğrultuda, sınırların hangi elemanlarla oluştuğunun ve sınırları esnek, farklı deneyimlere açık mekanların potansiyellerinin araştırılması önemli bulunmuştur.

1.2 Tezin Amacı ve Kapsamı

Sınır; nesne ile oda arasındaki ilişkilerden ülkeler arası ilişkilere kadar pek çok farklı ölçekte etkinlik göstermektedir. Günlük hayatın önemli bir parçası olan bu sınırların mimarlıktan ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Bu tez çalışmasının temel amacı, sınırların mimari tasarıma etkilerine odaklanan yeni çalışmalara altlık olacak bir ön çalışma hazırlamaktır. Bu amacı besleyen alt amaçlar:

- Güncel mimarlık dünyasında değişen ve bulanıklaşan sınırların sunabileceği yeni mekansal açılımların potansiyellerini sorgulamak,
- Tarihsel süreç içinde sınırların değişimlerini gözlemleyerek gelecekte sınırların alacağı haller üzerine öngörüler geliştirmek,
- Yapı kabuğunda sınır durumları tanımlayan sınır ögeleri ortaya koyarak sınırların mekansal ilişkileri ve deneyimleri düzenleyen yanına dikkat çekmektir.

Çalışma, bu kapsamda fiziksel sınırlara eğilmekte olup bu sınırlar 'bulanıklaşma' kavramı çerçevesinde analiz edilmektedir. Bu doğrultuda, gelişen teknolojinin de etkileriyle hızlı bir değişimin beraberinde geldiği 2000 yılı ve sonrasında yapılmış

on adet çağdaş yapı örneği ele alınmış, bu örneklerde fiziksel sınırların bulanıklaşma halleri içerik analizi ile irdelenmiştir. Örneklerde farklı sınır durumların incelenebilmesi amacıyla müze, kütüphane, alışveriş merkezi ve konut gibi kamusal-özel sınırına dokunan farklı işlevde yapıların seçimine özen gösterilmiştir.

1.3 Tezin Yöntemi

Tez çalışmasında ilk olarak literatür incelemesi ile sınır ve sınırla ilişkili kavramlar üzerinde çalışılmış, tarihsel süreçte sınırların gelişimleri araştırılmıştır. Literatürden edinilenler, 2000 yılı sonrasında yapılmış yapı örnekleri üzerinden yapılan analiz çalışması ile tartışmaya açılmıştır.

Aydınlı (2012), günümüz mimarlık dünyasında düşünce geliştirebilmenin görsel ve sözel dilin sınırlarını genişletmeye dayandığını belirtir. Sınırların değişimiyle gelişen mekansal ilişkilere odaklanan bu çalışmada da hem görsel hem de sözel yaklaşımlar getirmenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın analiz bölümü, nitel bir veri çözümleme tekniği olan içerik analizinden oluşmaktadır. İçerik analizi, benzer materyal ve bilgilerin altında yer alan kavramların açılması, kavramların çeşitli ilişkiler etrafında toplanması ve yorumlanmasıyla anlaşılır bir duruma getirilmesine dayanan bir analiz türü olup bu çalışmada, farklı işlev ve büyüklüklerle çeşitlilik sunan on çağdaş yapı örneği materyal olarak kullanılmaktadır (Doğanay vd., 2018). Bu örnek yapılarda sınırların mekansal etkileri diyagram ve kavramlar üzerinden analiz edilerek tablolaştırılmıştır. Kavram, içerik analizinin ana elemanı olarak bilgiler arası ilişkileri tarifleme rolü üstlenir (Baltacı, 2019). Cordan'a göre (2002) kavram, bir nesne veya oluşumun temel özellikleri hakkında genellemeler yapma olanağı sunar. Bir tasarım tek bir kavrama dayanabileceği gibi pek çok kavramın bütünleşmesinden de oluşabilir. Mimari ürünün hem üretiminde hem de temsilinde etkili olan kavram, analiz ve sentez aşamalarında kullanılabilir (Cordan, 2002). Diyagram ise belli kavram veya olguların iki ya da üç boyutlu hale getirilmesi ve soyutlanmasıyla ilişkileri temsil eden bir grafik anlatı şeklidir (Düzgün, 2016). Deleuze (1993) diyagramı "soyut bir makine" şeklinde tanımlar ve diyagramın temsil aracı olmanın ötesinde oluşmakta olan yeniyi keşfetmeye de çalıştığını belirtir.

Bu anlamda bilginin analizi ve sentezlenmesi aşamalarında özellikle kavramsal düşünce sistematiği ile ele alınması ve özgün görsel anlatımlarla desteklenmesi çalışmanın kendi özgünlüğünü oluşturmaktadır. Analizlerde fiziksel sınırların ne gibi ilişkileri beraberinde getirdiği sorusuna sınırla ilişkili bulunan "iç-dış", "kamusal-özel", "eşik" ve "arakesit-arayüz" kavramları ile sınır ögeleri olarak tanımlanan "biçim ile oluşan sınırlar", "hareket ile oluşan sınırlar", "yapı elemanları ile oluşan sınırlar" ve "katmanlaşma ile oluşan sınırlar" başlıkları üzerinden kavramlar ve diyagramlarla çeşitli yorumlar getirilmiştir. Edinilen bulgularla birlikte bu çalışmanın sınırları ele alan başka çalışmalar için yol gösterici olması hedeflenmektedir.

1.4 Orijinal Katkı

Mimarlıkta özellikle fiziksel sınırların bulanıklaşmasının vurgulandığı ve 2000 sonrası yapı örnekleri üzerinden tartışmaya açıldığı bu çalışmanın kapsamı aşağıdaki gibidir:

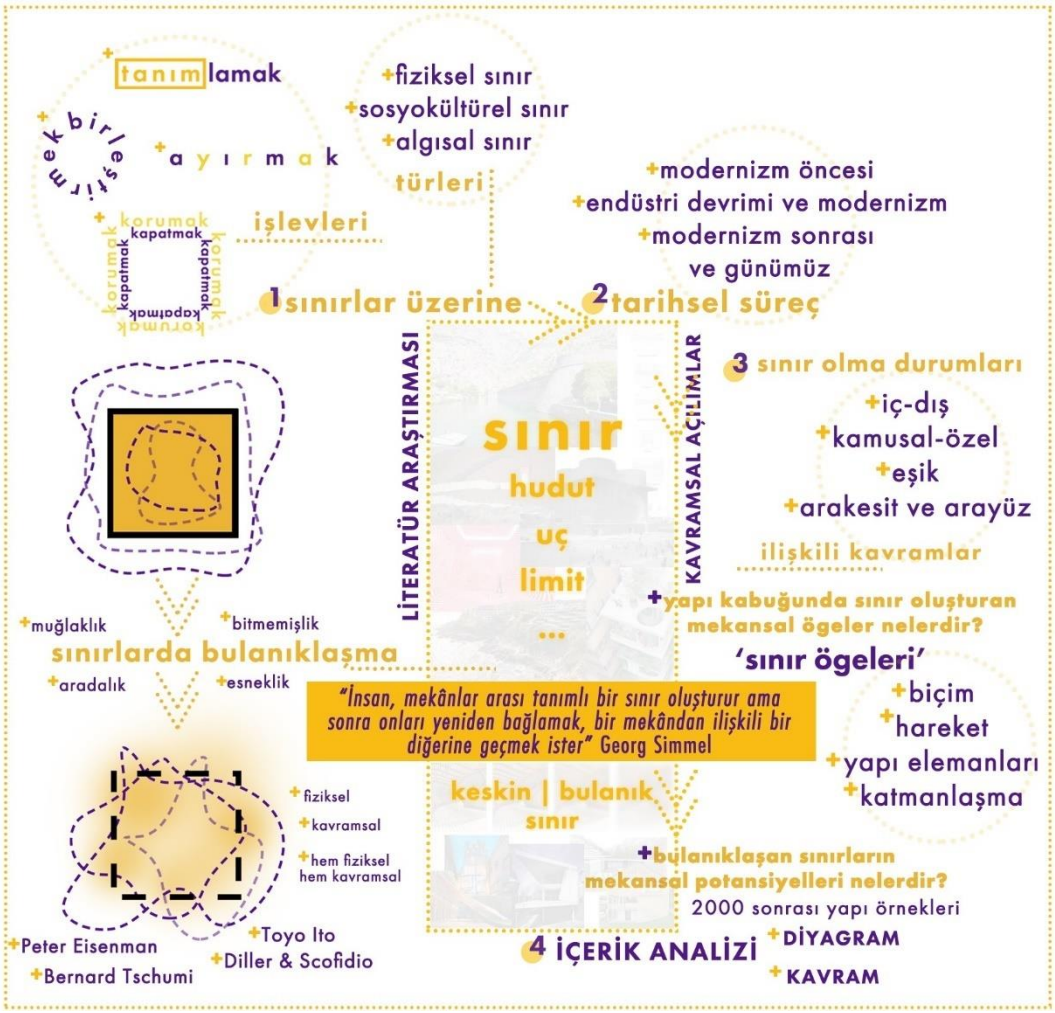
- Bir giriş niteliğindeki **Bölüm 1** ile çalışmaya başlanmış,
- **Bölüm 2**'de sınır kavramının farklı tanımları yapılmış, mimarlık üzerindeki işlevleri ve sınırların türleri diyagramatik anlatımlar ve mekansal örneklerle açıklanmıştır. Son olarak çalışmanın odağını oluşturan 'Sınırlarda Bulanıklaşma' ile çağdaş mimarların bulanıklaşma yaklaşımları anlatılmış, bulanıklaşmayla gelişebilecek bazı mekansal açılımlar diyagramlar üzerinden sunulmuştur.
- Tarihsel bir süreç çalışmasından oluşan **Bölüm 3**'te mimarlıkla birlikte değişen sınır kavramı "Modernizm Öncesi", "Endüstri Devrimi ve Modernizm" ve "Modernizm Sonrası ve Günümüz" şeklinde üç zaman dilimi üzerinden incelenmiştir. Öne çıkan akımlar ve yapılar, görseller ve kavramlardan oluşan bir zaman çizelgesiyle görselleştirilmiştir.
- **Bölüm 4**'te sınırların daha iyi anlaşılabilmesi için sınırlarla ilişkili bulunan 'iç-dış', 'kamusal-özel', 'eşik', 'arakesit ve arayüz' kavramları açıklanmış, yapılan araştırma ve örnek incelemelerinde sınır oluşumunda en etkili görülen dört ana ögenin (biçim, hareket, yapı elemanları, katmanlaşma) anlatımları yapılmıştır.

- Sınırların son dönem yapıları üzerinden tartışıldığı **Bölüm 5**'te örneklem olarak seçilen yapıların hangi sınır ögeleriyle ne gibi mekansallıklar ürettiği içerik analizi ile irdelenmiştir. Bu çalışmanın bulguları bir tabloda birleştirilerek sunulmuştur.
- **Bölüm 6**'da çalışmada elde edilenler özetlenerek yeni tartışmalara kapı aralamak amaçlanmıştır.

Literatürde sınırları ele alan pek çok çalışma bulunsa da, kent ile kentli arasında bir arayüz görevi gören yapı kabuğundaki sınır durumların etkilerine odaklanan çalışmaların eksikliği dikkat çekmiştir. Bu nedenle yapı ölçeğinde sınırların mekansal ögeler yoluyla ortaya koyduğu sözü 'bulanıklaşma' kavramı etrafında şekillendirerek ele alan, bulanıklaşmanın sunacağı farklı mekansal açılımları araştıran, diyagramatik ve kavramsal anlatımlarla araştırmayı destekleyen bu çalışma, devamında konuyu daha farklı yönlerden ele alabilecek araştırmalara altlık oluşturabilecek bir çalışmadır.

Bu anlamda tezin kurgusu kendi özgün kavramsal dilini referans edecek biçimde aşağıdaki diyagram ile özetlenmiştir (Tablo 1.1). Çalışmada yer alan tüm diyagramatik ifadeler yazara ait olup çalışmanın yapı taşlarını oluşturmakta ve kavramsal bakış açısına dikkat çekmektedir.

Tablo 1.1 Tez kurgusu (Aslı Yücel)

2
SINIRLAR ÜZERİNE

İnsan değiştikçe mekan, mekan değiştikçe insan değişir. Mekan da ancak sınırlarıyla var olabildiğinden mekan-sınır-insan sürekli bir etkileşim içindedir. Bu bölümde, bu etkileşimleri daha iyi anlayabilmek için sınır kavramı detaylıca irdelenmiş, sınırların mimarlık üzerindeki işlevleri ile türleri örnekler üzerinden incelenmiştir. Mimarlık bağlamında 'bulanıklaşma' kavramı, literatürden edinilenler üzerinden diyagramlarla ve çağdaş mimarların yaklaşımlarıyla açıklanmıştır.

2.1 Sınır Kavramı

Simmel (1909), "İnsan, mekânlar arası tanımlı bir sınır oluşturur ama sonra onları yeniden bağlamak, bir mekândan ilişkili bir diğerine geçmek ister" sözüyle mekan-sınır-insan arasındaki kaçınılmaz ilişkiyi gözler önüne serer (aktaran Boettger, 2014, s. 10). Postmodern Mimari'nin öncüsü Venturi (2005, s. 141), mimarlığın iç ile dış kesişiminde oluşan bir duvar olup bu kesişimin meydana getirdiği mekansallık ve oluşabilecek çatışmaların sahnesi olduğunu söyler. Bir duvar, bir çatışmalar sahnesi şeklinde tanımlanabilen mimarlık, tüm bu sınırların birlikteliğinden meydana gelir. Bazen sınırların iç içe geçmesi, bazen keskin biçimde ayrılmasıyla oluşan ilişkiler, hayatımızı her alanda etkilemektedir.

Sınırlar, kimi zaman doğal ya da yapay yönü ile fiziksel olarak, kimi zaman da mekan ve yerden bağımsız şekilde algısal olarak karşımıza çıkmaktadır. TDK Sözlüğü'nde "İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut", "Komşu il, ilçe, köy veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi" şeklindeki tanımlamalarda sınır kavramının farklı mekanları birbirinden ayıran, belli birimler arası hareketi belirleyen yönü ağır basmaktadır (Url-1). "Bir şeyin yayılabileceği veya genişleyebileceği son çizgi, uç" ve "Bir şeyin nicelik bakımından inebileceği veya çıkabileceği en alt ve en üst yer, limit" tanımlamaları ise sınırın daha geniş bir anlamda 'şey'leri kapsayan tarafını gösterir (Url-1). Sınırın keskinleştiği durumlar ayırıcı yönünü baskınlaştırırken bulanıklaştığı durumlar birleştirici işlev kazanmasını sağlar.

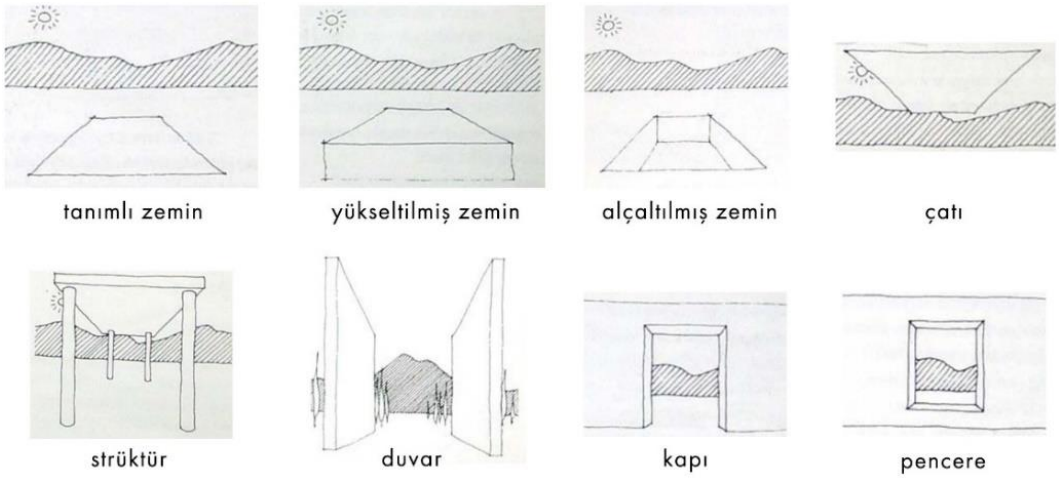
Sınır kavramının İngilizce'de de birden fazla karşılığı bulunmaktadır. *"Boundary, border, limit, edge, frontier, verge"* kavramları, sınır kavramının farklı ölçek ve yönlerini ortaya koyar (Url-2). Bu tanımlarda ortak olan, sınırın soyut ya da somut herhangi bir 'şey'in bir diğeriyle ilişkisini ortaya koymasıdır. Özelleşmiş anlamlarına bakıldığında bazı farklılaşmalar dikkat çeker. *"Frontier"* ve *"border"* kelimeleri kavramın daha fiziksel bir yönünü taşırken *"boundary"*, 'şey'ler arası ilişkileri anlatmada kullanılır (Sultansu D'Agostino, 2018) (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Sınır kavram diyagramı (Aslı Yücel)

Coğrafya, tarih, kimya, felsefe, matematik gibi pek çok disiplinde karşımıza çıkan sınır, mimarlık disiplininde de mekânsal ilişkilerin oluşumunda kritik rol oynamaktadır. Mimarlığın, mekan kavramına bakışın, mimari söylemlerin hızlı bir dönüşüm içinde olduğu günümüz dünyasında sınır kavramı da sürekli değişime uğramaktadır. Yaşanan sosyal ve teknolojik değişimler, kır-kent ilişkisini ve mekan kavramını değiştirirken sınır kavramının da yeniden sorgulanması ve tanımlanmasına yol açmaktadır.

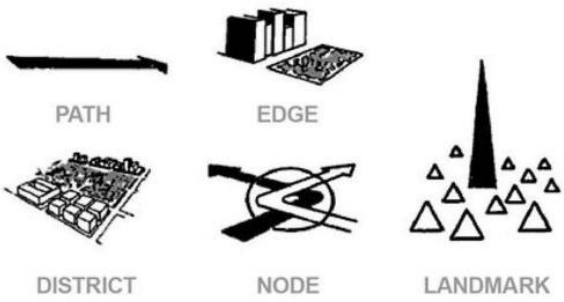
Sınır; belli bir alanı yükseltme ve alçaltma gibi hareketlerin yanı sıra çatı, strüktür, duvar, kapı ve pencere gibi pek çok eleman kullanılarak oluşturulabilir (Şekil 2.2). Sınırın var olabilmesi için kesin bir boyutu, yüksekliği ya da biçimi olması gerekmemektedir (Unwin, 2009).

Şekil 2.2 Sınır oluşumları (Unwin, 2009, s. 19-22)

Sınırlar; güvenlik, göç, doğal kaynakların kullanımı ve mülkiyet sorunları gibi ulusal ve uluslararası meseleleleri şekillendirir. Diener ve Hagen'a göre (2012), sınırlarla kaplı bir dünyada yaşarız ve bunu günlük hayatın her anında görmek mümkündür. Uyandığımızda dışarıyla sınırlandırılmış yatak odasında oluruz, işe gitmek için özel alanımızdan çıkıp kamusal alanlardan geçmemiz gerekir. İş yerimiz yine sınırlandırılmış mekanlardan meydana gelir, ilgili kişiler içeri girebilirken diğerlerinin girmeye izni olmayabilir. Bu gibi sınırlar hayatımızı çevreler, tanımlar ve yönlendirir.

Kevin Lynch (2016), "Kent İmgesi" kitabında kenti oluşturan beş temel unsur tanımlar: Yollar, sınırlar/kenarlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri (Şekil 2.3). Yollar *(path)*; sokak, cadde, toplu taşıma alanları gibi kullanıcıların imkanlarına göre kullandıkları alanlardır. Sınırlar/kenarlar *(edge)*, iki kısmı ayıran veya birleştiren, geçişler sağlayan alanlar olup kıyılar veya duvarlar buna örnek olabilir. İnsanlar yönlerini bulmada sınırlara başvururlar. Bölgeler *(district),* kullanıcıların içine girdiklerinde farklılaşmayı hissettikleri daha büyük ölçekli oluşumlardır. Düğüm/odak noktaları *(node)* kentte bir bölümden diğerine geçişte ortaya çıkarlar. Meydanlar, toplanma alanları ve kavşaklar, düğüm noktaları olarak ele alınır. Son eleman olan işaret öğeleri *(landmark)*, çevresinden belli özellikleriyle ayrılmış ve özelleşmiş bir bina, kule, köprü gibi herhangi bir şey olabilir.

Şekil 2.3 Kent imgeleri (Url-3)

Beals (2012), farklı ölçeklerde farklı sınır ilişkilerin meydana geldiğine dikkat çeker. Öncelikle nesne ve oda arasında sınırlar oluşur. Oda ölçeğinde insan vücuduyla nesneler arasındaki yakınlık fazla olduğundan odanın atmosferinde nesnelerin biçim ve malzemeleri etkin rol oynar. Ardından oda ve bina arasındaki sınırlar gelir. Genellikle bu ölçekteki sınırlar, mekanların işlevleriyle ilgilidir ve özel ile kamusal, sıradan ile sıradan olmayan nitelikleri böyle kazanırlar. Bir üst ölçeğe geçildiğinde bina ve peyzaj arası sınırlar oluşur. Beals'a göre (2012), kentsel bir alanda sınırlar oldukça bulanıklaşabilmektedir. İç-dış, kullanım biçimleri, bölge tarihi ve bölgedeki diğer yapılarla olan ilişkiler, kentsel sınırlar üzerinde etkilidir. Kentler de bir ülkeyi meydana getirir ve diğer ülkelerle arasındaki ilişkiler keskin veya bulanık sınırlar etrafında şekillenir (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 Farklı ölçeklerde sınır ilişkileri (Url-4, Url-5, Url-6'dan alınarak uyarlanmıştır.)

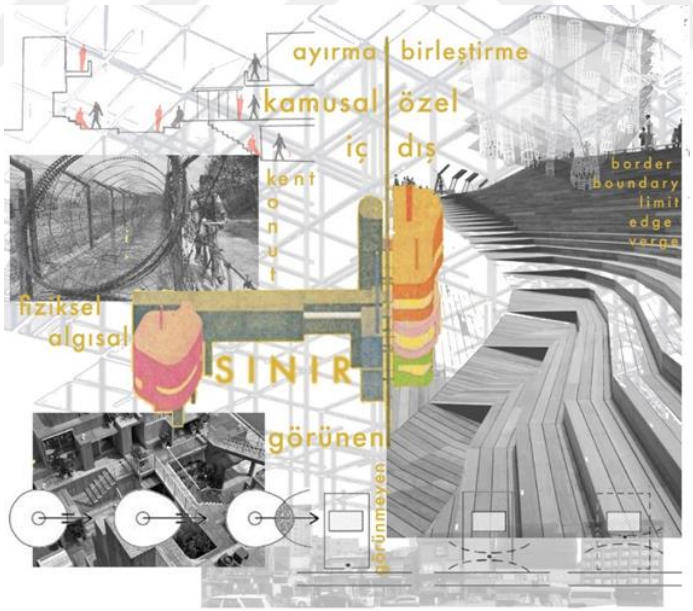
Sınırın nasıl meydana geldiği ve iki taraf arasındaki etkileşimin türü iyi anlaşılırsa mekânsal anlamda potansiyeller çoğalabilir. Flynn'e göre (1997), sınırlar arası geçirgenlik fazlaysa, sınırlar engel ve ayrımlar yerine "fırsat koridorları *(corridors of opportunity)*" denen arayüzler meydana getirir. Bu arayüzler toplumsal ve mekânsal anlamda değiştiren, geliştiren roller üstlenmektedir.

Sınırların toplumsal hayatta nasıl deneyimler sunabileceğini irdeleyen Gehl (2020), ticari eylemlerin yoğun olduğu, geçirgenliği yüksek cephelere sahip bir sokağı

"yumuşak kenarlı *(soft-edged)*" diye tanımlarken zemin katların tanımsız, atıl kalmış olduğu, opak cephelerle kaplı bir sokağı "sert kenarlı *(hard-edged)*" olarak tanımlar. Yumuşak kenarlı bir sokakta sınırlar esneyerek gözlemlenecek ve deneyimlenecek imkanlar sunan bir atmosfere sahip olduğundan kullanıcılar tarafından sert kenarlı bir sokağa göre daha fazla tercih edilecektir.

Şentürer (2008), farklılaşmaların, farklı doku ve oluşumların meydana geldiği alanları "sınır-boyları" olarak nitelendirir. Sınır-boylarının bir yandan farklı ve birbirine zıt yapılar arası etkileşim sorunlarına sahne olurken diğer yandan da henüz tam tanımlanmamış halleriyle zıtlıkların ortak bir noktada buluşabileceği, yeni mekansallık ve yaşam kurgularına imkan sunan potansiyellere sahip olabileceklerini vurgular.

Mimarlıkta sınır kavramı, pek çok etken çevresinde sürekli dönüşmekte olup mekan anlayışında oynadığı rol büyüktür (Şekil 2.5). Bu nedenle tasarımcıların sınırların oluşumunu, etkilerini ve keskin veya bulanık olma hallerini iyi analiz ederek tasarıma yansıtmaları büyük önem taşımaktadır.

Şekil 2.5 Sınır kavram kolajı (Aslı Yücel)

2.2 Sınırın Mimarlık Üzerindeki İşlevleri

Makro ölçekten mikro ölçeğe pek çok tasarımsal ve mekânsal kararda etkin rol oynayan sınırların mimarlık üzerindeki temel işlevleri tanımlamak, birleştirmek-ayırmak, kapatmak ve korumak olarak üç ana başlıkta incelenebilir.

2.2.1 Tanımlamak

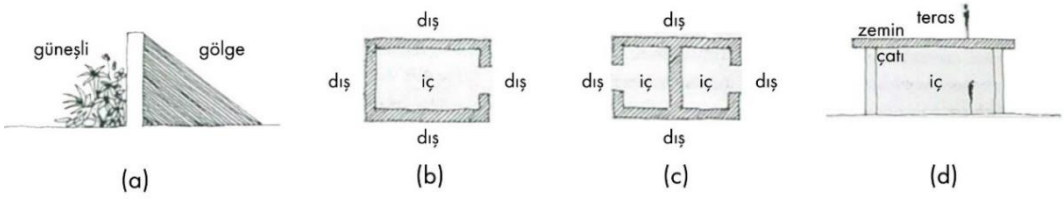
Sınır, şeyler arası ilişkileri belirler ve tanımlar (Şekil 2.6). Mimarlık için mekanın tanımlanması, sınırlarının belirlenmesi ile mümkün olur (Tschumi, 2018, s. 44). Dağ, orman, tepe ya da su ögeleri gibi doğal elemanlar veya duvar, çit, renk, doku gibi yapay elemanlarla sınırlama ve tanımlama yapılabilir.

Ülke, kent, köy, mahalle gibi yaşam alanlarının kesin sınırları vardır. Böylece bu yaşam alanlarını tanımlanır, hem yönetimsel hem de sosyal anlamda farklılaşmalar meydana gelir. Sınırlar zaman içinde değişime uğrayabilir, bu değişimler sonucu mekanların tanımları da değişecektir.

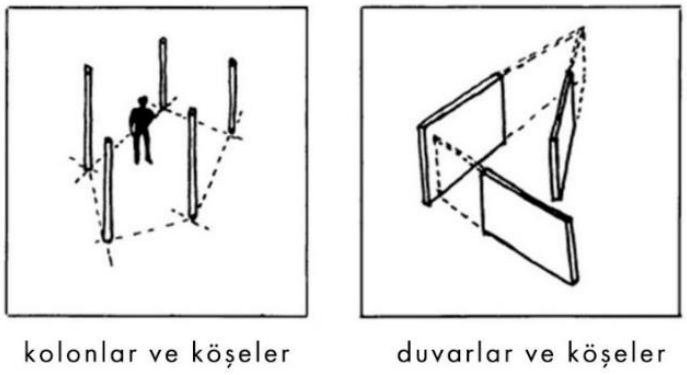
Şekil 2.6 Sınırın tanımlama işlevi (Aslı Yücel)

Simon Unwin (2009), "*Analysing of Architecture*" kitabında mimari elementlerin farklı mekanlar oluşturma işlevinden bahseder. Bu elemanların mekan oluşturma ve tanımlama işlevine dair bazı örnekler **Şekil 2.7**'de verilmiştir. (a) çiziminde peyzaja yerleştirilen bir duvar, oluşturduğu sınırla biri gölgeli biri güneşli iki mekan tanımlamıştır. (b) çiziminde, kapalı bir biçimle sınırlanan bir iç ve sınırın dışında kalan bir dış tanımlanır. Benzer biçimde (c) çiziminde kapalı biçimin içinde bir sınırlandırma yapıldığında dıştan ayrılan iç mekanda birbirinden ayrı iki mekan meydana gelir. (d) çiziminde ise düz bir döşemeyle sınırlanan mekanda döşemenin altında kalan alan kapalı bir mekanı, üzeri ise bir terası tanımlamaktadır.

Şekil 2.7 Sınırlarla mekanların tanımlanması (Unwin, 2009'dan çevrilmiştir.)

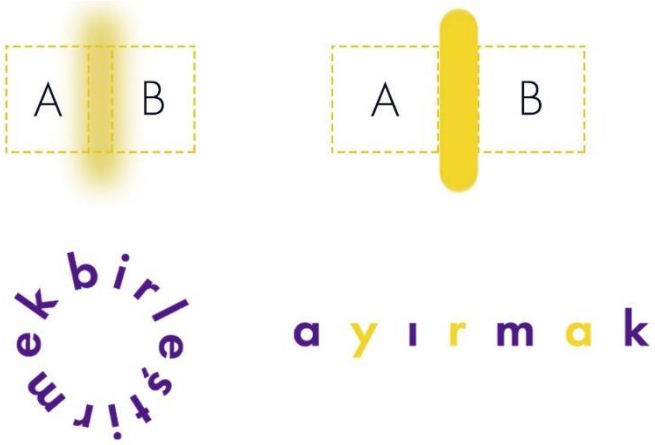
Thiis-Evensen'a göre (2001), köşeler ve duvarlar birlikte sınırlar tayin ederek bir mekanı tanımlayabilir (Şekil 2.8). Farklı noktalara yerleştirilmiş kolonlar, köşeler gibi çalışarak görünmez duvarlar oluşturur. Benzer şekilde, serbestçe konumlandırılmış duvarlar, algıda uzayıp birleşerek köşeleri ve nihayetinde bir mekanı meydana getirir.

Şekil 2.8 Kolon, duvar ve köşelerin mekanı tanımlaması (Thiis-Evensen, 2001)

2.2.2 Birleştirmek-Ayırmak

Bazı tasarımlar iç ile dışı, kamusal ile özeli bir araya getirirken bazıları ayırabilir (Şekil 2.9). Mekanın ortasına konan, tavana kadar uzanan opak bir duvar mekanı net bir biçimde ikiye ayırırken bu duvarın saydam olması halinde görsel ilişki kurulabilecek ve mekanlar birbirinden ayrılmış olmayacaktır. İki ayrı mekan arasına konan ve köprü görevi üstlenen bir elemanla bu iki mekanın birleşmesi de sağlanabilir. Zihinlerde öncelikli olarak sınırın ayırma işlevi canlansa da birleştirme rolü üstlenerek mekansal ilişkileri etkileyebildiği de unutulmamalıdır.

Şekil 2.9 Sınırların birleştirme-ayırma işlevi (Aslı Yücel)

Sınırlar ‘biz’i, ‘onlar’dan ayırır (Diener ve Hagen, 2012). Sınırların bu ayırıcı gücüne Ortaçağ kalelerinde rastlanabilir (Şekil 2.10). Dış güçlere karşı toplumu korumak için yapılan kalelerin yanı sıra asiller ile sıradan halkı ayırmak için yapılan kaleler de bulunur. Kalelerin etrafı yüksek duvarlarla, su kütleleriyle çevrelenerek bu sınırlar güçlendirilmiştir. Dışarıda bırakılmak istenen her ne ise keskin sınırlamalar yardımıyla ayırma gerçekleştirilir.

Şekil 2.10 Kaleyi çevreleyerek dışarıdan ayıran nehir ve surlar, Karadağ (Fotoğraf: Aslı Yücel, 2022)

Rael San Fratello Mimarlık Stüdyosu tarafından ABD-Meksika sınırında bulunan çelik duvara yapılan Tahterevalli Duvarı (*Teeter-Totter Wall*), keskin sınırları esneten ve sınırların ayırıcı yönüne karşı koyan bir tasarımdır (Şekil 2.11). 2009’da tasarlanan bu proje 2019’da hayata geçirilmiştir. İki ülkeyi ayıran duvardaki boşluklara yerleştirilen üç pembe tahterevalli sayesinde insanları ayırması amaçlanan sınır, iki tarafın ilişki kurabileceği bir eşik mekana dönüştürülmüştür.

Şekil 2.11 Sınırı bulanıklaştıran Tahterevalli Duvarı (Url-7)

Japon mimar Nishizawa’nın Tokyo’da tasarladığı bir apartman yapısı, sınırların birleştirici yanını gözler önüne serer (Şekil 2.12). Beş kattan oluşan yapının yalnızca dört metrelik bir ön cephesi vardır ve bu cephe saydam tutularak önündeki

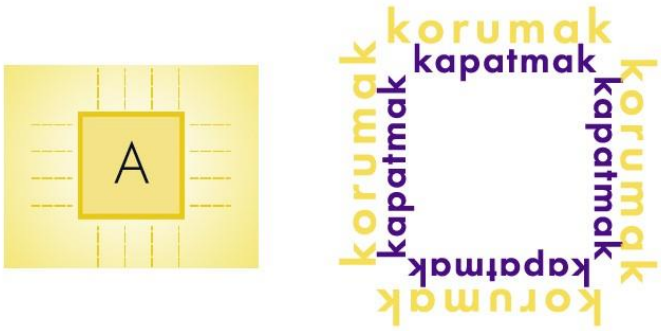
bahçelerle birlikte kurgulanmıştır. İç ile dış eşiğinde beliren bu bahçe yoluyla yapının dış mekanla birleşmesi sağlanmıştır.

Şekil 2.12 İç ile dışın birleştirilmesi (Url-8)

2.2.3 Kapatmak ve Korumak

Sınırların mimarlıkla ilişkili ilk işlevi 'korumak' olarak kabul edilebilir. İlk çağlarda mağaralar, belli bir bölgeyi kapatarak içinde bulunanları dış etkilerden korumuştur. Zamanla gelişen mimarinin de her aşamasında amaç doğa ile insan arasına bir sınır çekerek onu olumsuz koşullardan korumak olmuştur (Şekil 2.13). Önce basit malzemelerle ilkel barınaklar, daha sonra taş, ahşap, beton, çelik gibi malzemelerle kapalı yaşam alanları inşa edilmiştir.

Şekil 2.13 Sınırların kapatma ve koruma işlevi (Aslı Yücel)

Kırdan kente göçün artmasıyla tanımlı kırsal ve kentsel mekanlar değişime uğramaktadır. Geçmişte sur duvarları ve hendeklerle korunan kentler, günümüzde yüksek duvarlar ve çeşitli teknolojik güvenlik önlemleriyle dışarıdan soyutlanan

kapalı konut siteleri ve onların dışında kalan yerleşimlere evrilmiştir. İnsanların kendileri dışındakileri, diğer bir deyişle 'öteki'leri dışarıda bıraktıkları kapalı konut sitelerinde hem fiziksel hem de sosyal bir ayrışma söz konusudur (Doğan, 2012). Bir bakıma, yaratılan sınırlarla içeridekilerin, dışarıda kalan 'öteki'lerin her türlü etkisinden korunmasının amaçlandığı söylenebilir.

Sınırların kapatma ve koruma işlevlerine yönelik olarak savaş döneminde Almanya'da inşa edilen bunker binaları da ele alınabilir (Şekil 2.14). Genellikle insanı ezen ölçeğe, kalın dış duvarlara ve opak cephelere sahip bunker binaları tamamen içe kapanmış ve dışarıyla bağlantıyı koparmıştır. Bu yapılarda pencere yok denecek kadar azdır. Güçlü çelik kapılar ve bu kapıları bağlayan birkaç koridor aşılarak içerideki yaşam alanlarına ulaşılır (Im Brahm, 2016). Tüm bu tasarımsal kararlar, yapının içi ile dışı arasına sınırlar koyarak içeridekileri koruma amacıyla alınmıştır.

Şekil 2.14 Dışa kapanan ve içi korumayı amaçlayan bir bunker binası (Url-9)

2.3 Sınır Türleri

Sınırlar fiziksel, sosyokültürel ve algısal sınırlar olmak üzere üç ana başlıkta ele alınabilir.

2.3.1 Fiziksel Sınırlar

Fiziksel sınırlar, insan müdahalesi olmadan meydana gelen doğal sınırlar ile insan eliyle gerçekleştirilen yapay sınırlardan oluşur.

Yerleşim alanlarının sınırlanmasında doğal sınırların etkisi büyüktür. Okyanus, deniz, göl gibi su elemanları ve dağ, yamaç, uçurum gibi topografik elemanlar,

insanların yaşam ve hareket alanlarını sınırlandırmaktadır. Mimarlık, bu sınır elemanlarına uyum sağlayarak mekan üretmeyi amaçlar.

Meksika'da bulunan La Escondida Apartmanları, Pasifik Okyanusu kıyısında bir uçurumun eteklerinde tasarlanmıştır (Şekil 2.15). Kütleler, bu eğimli araziyle uyumlu şekilde yükselir ve her dairenin manzaradan yararlanacağı şekilde konumlanır. Tasarım; deniz, topografya ve kayalıklarla sınırlandırılmış araziye uyumla mümkün olmuştur.

Şekil 2.15 Deniz ve topografyanın yerleşimi sınırlandırması (Url-10)

Doğal elemanlar kıta, ülke veya kent sınırlarını belirlemede etkili olabilmektedir. İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Asya ve Avrupa kıtalarını birbirinden ayıran doğal sınırlayıcılardır. Afrika kıtasında bulunan Zambiya ile Zimbabve ülkelerini Viktorya Şelaleleri birbirinden ayırırken Ban Gioc-Detian Şelalesi de Çin ile Vietnam sınırını oluşturur (Şekil 2.16).

Şekil 2.16 Bir sınır elemanı olarak Viktorya Şelaleleri (Url-11)

Bir diğer fiziksel sınır türü olan yapay sınırlar, katı ya da geçirgen karakterde karşımıza çıkabilir. Katı sınırlar oluşturmada en etkili yapı bileşenleri, her ölçekte

kullanılabilen duvarlardır. Makro ölçekte ülkeler arası sınırları tanımlamanın yanı sıra ülkeleri birbirinden ayırarak koruma işlevi üstlenirler. Kentsel ölçekte sokak ve cadde ilişkilerini düzenlerken yapı ölçeğinde iç duvarlarla daireler ve odaları ayırırlar.

Berlin Duvarı, duvarların yarattığı fiziksel ve katı sınırlara en ünlü örnektir. Doğu Almanya'daki insanların Batı Almanya'ya kaçmasını önlemek amacıyla 1961'de yapımına başlanan Berlin Duvarı, Berlin kentini ikiye bölen 46 km uzunluğa sahip bir duvardı (Ataol, 2013). Fiziksel olarak bu iki bölgeyi birbirinden ayırırken toplumsal bir ayrışmaya da neden olan duvar, 1989'da yıkılmış olup günümüzde kalıntıları tarihin bir hatırlatıcısı olarak varlığını sürdürmektedir.

Berlin Duvarı yıkılmış olsa da dünyanın farklı yerlerinde benzer amaçlarla inşa edilmiş pek çok duvar keskin sınırlar oluşturmayı sürdürmektedir. Peru'nun başkenti Lima'da bulunan ve Utanç Duvarı *(The Wall of Shame)* olarak adlandırılan duvar, yerleşimin neredeyse olmadığı bölgelerde bile zengin ile fakir kesimi birbirinden ayırmaktadır (Url-12) (Şekil 2.17).

Şekil 2.17 Lima'daki Utanç Duvarı (Url-12)

Duvar gibi kapı ve pencereler de fiziksel sınır oluşturmada kullanılan elemanlar olup bulunulan bölgenin iklimsel, ekonomik, toplumsal ve yapısal özelliklerine göre biçimlenirler. Bir yerden başka bir yere geçişi sağlayan yani eşik görevi gören kapılar, mülkiyet tanımlayan kimlikleri ve opaklık-saydamlık gibi fiziksel özellikleriyle geçmişten günümüze farklı sınır durumların oluşmasına neden olmayı sürdürmektedir (Şekil 2.18).

Şekil 2.18 Farklı ölçek, işlev ve geçirgenlikte kapılar (Fotoğraf: Aslı Yücel, 2022)

2.3.2 Sosyokültürel Sınırlar

İçinde bulunulan kültürün, kişisel ve toplumsal davranışların etkileriyle oluşan sosyokültürel sınırlar vardır. Güvenlik endişesi, mahremiyet, aidiyet duygusu gibi her kültürde farklılaşabilen bazı olgular bu sınırları meydana getirebilir.

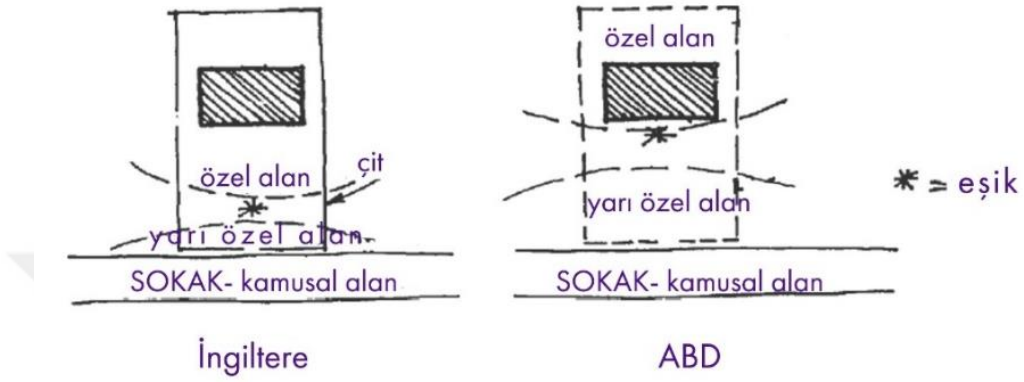
Geleneksel Türk evinde keskin sınır oluşumları gözlenmektedir. Zemin kat genellikle boşaltılmış olup Sedat Hakkı Eldem'e göre (1954) bunun sebebi zeminin üzerindeki kata yeterli ışık ve hava alınmasını sağlarken zeminden gelecek rutubete de engel olmaktır. Zemin kat ahır, samanlık, arabalık gibi işlevlerle değerlendirilir. Bu kat duvarlarla kaplandığından dışarıyla ilişki mevcut değildir. Üst katlarda ise cumbalarla iç-dış ilişkisinin sağlandığı görülür. İçeriye ışık almayı, manzaraya açılmayı sağlayan cumbalar aynı zamanda dışarıda oynayan çocukları izlemek ya da gelecek misafiri gözlemek gibi imkanlar sağlar (Şekil 2.19). Sosyal hayat sınırları, sınırlar da mimariyi biçimlendirmiştir.

Şekil 2.19 Bursa Cumalıkızık evlerinde opak zemin katlar ve cumbalar (Fotoğraf: Aslı Yücel, 2022)

Farklı kültürlerdeki konut bölgelerinde sokakla ilişki farklı yapay sınırlayıcılar aracılığıyla kurgulanabilmektedir. İç-dış ve kamusal-özel sınırında oluşan eşik

mekanlar da kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Örneğin, İngiltere'de sokak ve konut neredeyse bitişiktir. Burada sınırı oluşturan konutun giriş kapısı ve çitler olup kısıtlı bir yarı özel alan mevcuttur. ABD'nin banliyölerinde ise dışa daha açık bir yaklaşım sergilenir. Kaldırım ve bahçe, yarı özel bir alan oluşturarak özel alana geçişi sağlar ve bu kadelenme, sokak ile konuta yumuşak bir sınır getirir (Şekil 2.20, Şekil 2.21).

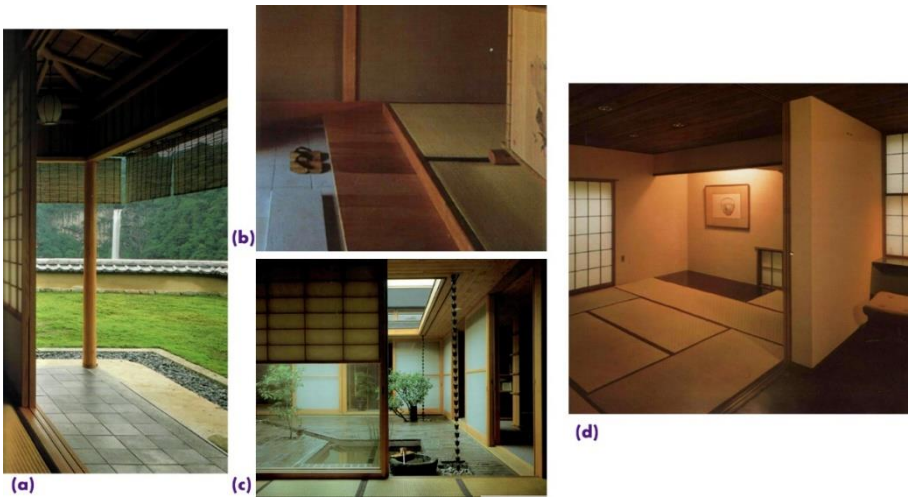

Şekil 2.20 Farklı kültürlerde sınırlarda oluşan eşik mekanlar (Rapoport, 1969'dan çevrilmiştir.)

Şekil 2.21 İngiltere'de ve ABD'de konut-sokak sınırları (Url-13; Url-14)

Japon kültürü, doğa ile iç içe olmayı benimser ve Geleneksel Japon evi, iç-dış sınırlarıyla oynayan elemanlar barındırır. **Şekil 2.22**'de bu sınır elemanlarından bazıları gözlenebilir. Dışarıdan içeriye geçişi yumuşatan "engawa" adlı yarı kapalı bir veranda (a), giriş kısmında "genkan" denen birkaç basamak yükseltilmiş antre mekanı (b), doğayla iç içe geçmeyi sağlayan avlular (c), iç mekanda "fusuma-shoji" adlı bölme ve kapı elemanları (d), iç mekanda gerçekleştirilen aktivitelerde esnekleşme sağlayan, üzerinde yürüme, uyuma veya oturma eylemlerinin gerçekleştirilebildiği "tatami" (d), yapı ile doğa arasında ve iç mekanda sınırları bulanıklaştırmaktadır (Yagi, 1986).

Şekil 2.22 Japon Evi'nde sınırlarla oynayan elemanlar (Yagi, 1986)

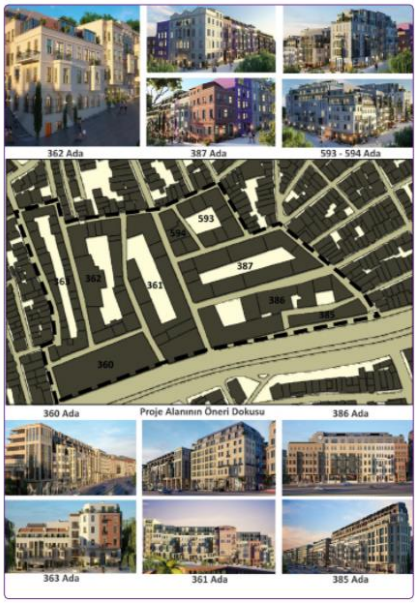
Gelir eşitsizliği gibi toplumsal sorunlar da sınır oluşumları tetiklemektedir. Fotoğrafçı Johnny Miller, Unequal Scenes adlı çalışmasında Güney Afrika ve Amerika'da drone aracılığıyla fotoğraflar çeker. Bu fotoğraflarda gelir eşitsizliği ve ırkçılık gibi etkenlerin kentleşmeye etkisini tartışmaktadır. Hindistan'ın Mumbai kentinde nüfusun %60'ından fazlası gecekondularda yaşamakta olup bu gecekondular ile zengin kesimin yaşadığı lüks konut alanları birbirine çok yakın olsa da aralarındaki keskin sınırlanma durumu dikkat çeker (Url-15) (Şekil 2.23).

Şekil 2.23 Mumbai kentinde keskin sınırlar (Url-15)

Çevrenin, kültürün ve kullanıcıların doğru analizi gerçekleştirilmeden yapılan tasarımlarda istenmeyen sınırlar oluşabilir. Özellikle tarihi çevrelerde yeni yapı tasarımında karşılaşılan bu durum, mimarlığın güncel tartışma konularından biridir. Tarihi çevrede yapılacak yeni yapının çevresiyle uyumlu olması gibi bu çevreyle zıtlık göstermesi de kullanılan bir yaklaşımdır. Bu durumda oluşacak sınırlar kimi zaman olumlu kimi zamansa olumsuz karşılanmaktadır. İstanbul Tarlabaşı'nın yenileme alanı ilan edilmesi ile başlanan yenileme projesinde mevcut yapı

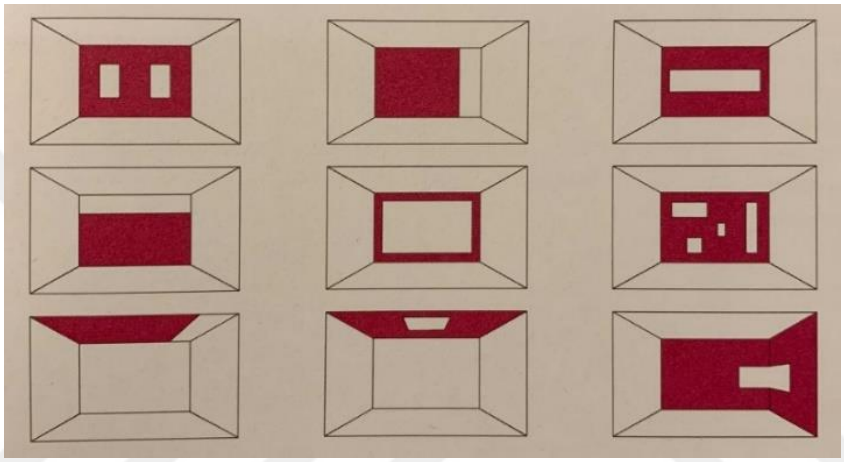
adalarındaki parseller birleştirilerek her parsel tek bir kütle olarak biçimlendirilmiş, ilave katlar eklenmiş ve iç avlular tasarlanmıştır (Şekil 2.24). Eskiden caddeden yapıya olan girişler kaldırılmış, güvenlik endişeleri nedeniyle birkaç merkez belirlenerek yapı girişleri sağlanmıştır. Tan ve Arabacıoğlu'nun (2020) yürüttüğü anket çalışmasına göre, Tarlabaşı Yenileme Projesi yere ait olmaması ve kentsel sürekliliği bozması nedeniyle olumsuz bir proje olarak seçilmiştir. İçe dönük avlular, eski silüetin bozulması ve kısıtlanan girişler gibi tasarım kararları, mevcut doku ile yeni tasarım arasında sert bir sınır oluşmasına neden olmuştur.

Şekil 2.24 Tarlabaşı kentsel yenileme projesi (Tan ve Arabacıoğlu, 2020)

Sınırın insan davranışları üzerindeki etkisi de irdelenmesi gereken önemli bir konudur. İnsanın sınırı öncelikle bedenini saran deridir, daha sonra gelişen ilk sınır 'kişisel alan'dır (Mumcu Uçar, 2005). İnsan bedenini çevreleyen, fiziken var olmayan ancak ihlali halinde insana huzursuzluk veren sınırlar, kişisel alanı tanımlar (Berberoğlu, 2010). Özellikle kamusal alandaki insan kişisel alanına dikkat etmektedir. İnsanı çevreleyen yarım metreye kadarlık bir alan, yakın mesafe olarak adlandırılıp izinsiz girilmesi halinde kişiyi rahatsız edecek bir alandır. 0,5-1,2 metre aralığını kapsayan kişisel mesafe, aile ve arkadaşlarla etkileşim halinde sorun olmazken yabancıların müdahalesinde rahatsızlık uyandırır. 1,2-4 metre aralığına ise sosyal mesafe denmekte olup sosyal ortamlarda gündelik etkileşimlerin gerçekleştirildiği bir mesafedir (Ergan, 2020). Bu mesafeler, tanımladıkları görünmez sınırlarla insan psikolojisi üzerinde rol oynamaktadır.

Mahremiyet gereksinimi sınır oluşumuna sebep verebilen bir diğer etken olup Lang (1987) mahremiyeti, kişi veya kişilerin aralarında belirlediği görsel ve işitsel bir denge durumu olarak açıklar (Şekil 2.25). Mahremiyetin varlığı ve ne kadar etkili olduğu, kişinin sosyal ilişkilerini düzenlemektedir. İçinde bulunulan mekanın özellikleri de kişinin mahremiyet durumunu etkileyecektir. Konut, hastane, ofis gibi farklı işlevlerdeki mekanlarda kullanıcıların farklı derecelerde mahremiyet gereksinimleri olduğundan tasarımcıların tasarımları kurgularken bunu göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Yapı elemanları, donatılar, kullanılan malzemeler mahremiyeti sağlamada tasarımcının başvurduğu bazı gereçlerdir.

Şekil 2.25 Cephede farklı açıklıklarla düzenlenen mahremiyet dereceleri (Bielefeld ve Khouli, 2007)

2.3.3 Algısal Sınırlar

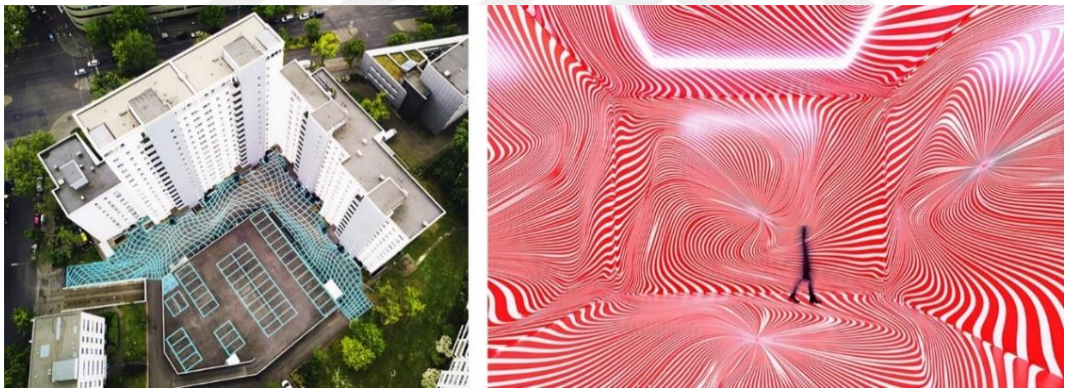
Fiziksel elemanların yanı sıra mekan kullanıcılarının algılarıyla oynayarak hareketlerini sınırlandıracak düzenlemeler yapmak da mümkündür. İnsandaki algı ve biliş mekanizmaları, fiziksel çevrenin algılanmasını yönlendirmekte olup çevre ve insan etkileşimi bu çerçevede gelişmektedir. Fiziksel çevrenin algılanmasında yalnızca fiziksel sınırlar değil algıda kendini var eden, görünmeyen sınırların da etkisi bulunmaktadır.

Heykeltıraş Fred Sandback, Sculpture adlı çalışmasında boş bir mekana içi boş çerçeveler yerleştirir (Şekil 2.26). Ziyaretçilerin, aslında çerçevelerin içinden geçebilecekleri halde çevrelerinden dolaştıkları gözlenir, çünkü fiziken var olmayan sınırlar algıda kendilerini var etmektedir.

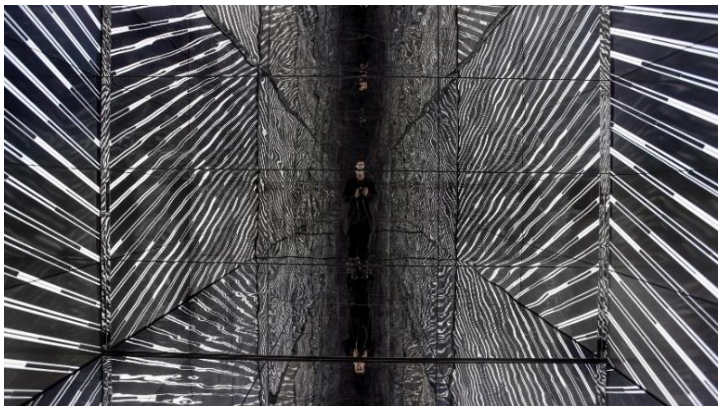
Şekil 2.26 Fred Sandback Sculpture sergisinde algısal sınırlar (Url-16)

Avusturyalı sanatçı Peter Kogler enstalasyonlarında insanların algılarıyla oynayarak yarattığı muğlaklıklarla farklı mekânsal deneyimler sunar. Bunu bazen kamusal alanlarda, bazen ise dışarıdan soyutlanmış iç mekanlarda gerçekleştirir (Şekil 2.27). Döşeme ve duvarları eğrisel çizgilerle tasarlayarak, yüzeylere ışıklar ve aynalar yerleştirerek mevcut fiziksel sınırları muğlaklaştırır, yeni ve fiziken var olmayan sınırlar meydana getirir.

Şekil 2.27 Kamusal alan ve iç mekan enstalasyonunda algıdaki sınırların bulanıklaşması (Url-17)

Türk medya sanatçısı Refik Anadol'un medya ve mimarlığı yapay zeka kullanarak bir araya getirdiği tasarımları da algılarla oynar. Bu tasarımlarından biri olan *"Liminal Room"*, tavanı aynalarla kaplanmış kapalı bir küp hacmin içinde çeşitli ışık oyunlarından meydana gelir (Şekil 2.28). Eşikte olma kavramından yola çıkan Anadol, ışığı bir eşik elemanı olarak kullanarak gerçek ile kurgusal, fiziksel ile sanal olan arasındaki sınırı bulanıklaştırmayı hedeflediğini söyler (Url-18). Kullanıcı, dışarıdan tamamen soyutlanmış kapalı mekan içinde, ışıklarla ve aynalarla oluşan yansımalar nedeniyle gerçeklik algısını yitirir.

Şekil 2.28 Liminal Room (Url-18)

2.4 Sınırlarda Bulanıklaşma

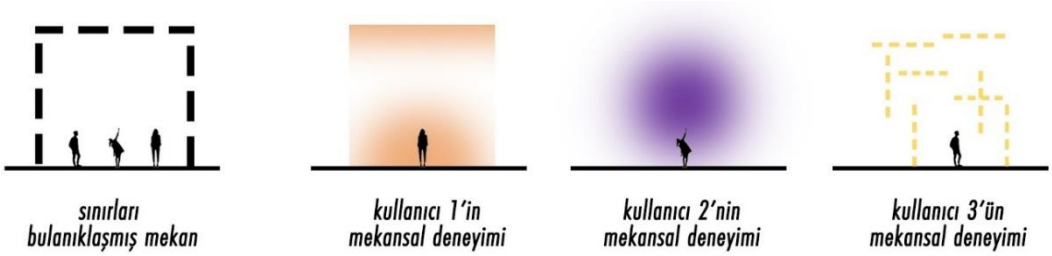
Bulanık kavramının TDK Sözlüğü'nde "Açık seçik görünmeyen, net olmayan" ve "Niteliği tam anlaşılmayan" şeklinde tanımları bulunur (Url-1). İngilizce karşılığı *"blur"* olan kavram, Cambridge Sözlüğü'nde "net olmayan, kolay seçilemeyen" olarak açıklanmıştır (Url-87). Bir şeyin bulanık bir duruma bürünmesi, netliğini kaybetmesi şeklinde tanımlanabilen bulanıklaşma kavramı, sınırlar üzerinde de kendini gösterir (Şekil 2.29). Sınır, keskin veya bulanık olabilir ve mekanlar arası ilişkileri düzenlediğinden keskinlik-bulanıklık durumu mekanı doğrudan etkilemektedir.

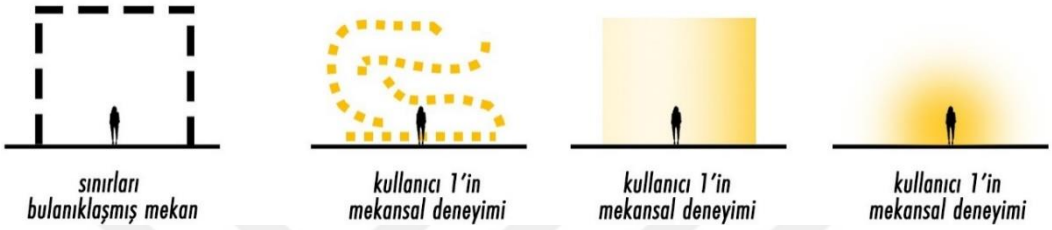
Şekil 2.29 Bulanıklaşma (Url-19'dan alınarak uyarlanmıştır.)

Sınırların bulanıklığı iç ile dış, kamusal ile özel, açık ile kapalı gibi iki ayrı 'şey' arasında mümkün olabilir. Mimaride bulanıklık hali, sınırların tamamen yok olması değil muğlak bir hal alması anlamına gelir (Kaya, 2014). Bu muğlaklık, farklı bireylerin mekan deneyimini farklı kıldığı gibi bir bireyin bir mekanı farklı zamanlarda deneyimlediğinde farklı algılamalar edinmesini de sağlar (Şekil 2.30,

Şekil 2.31). Mekanın sürekli okunması ve deneyimlenmesiyle gelişen bu dinamizm, sürekli farklılaşan mekansal açılımlar doğurur.

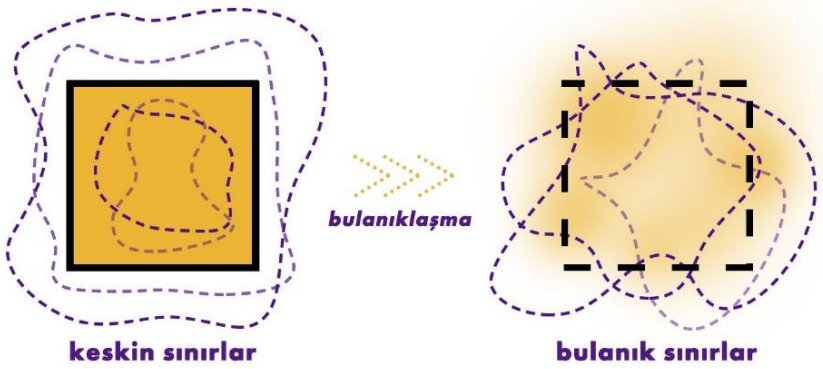

Şekil 2.30 Bulanıklaşmış mekanda farklı kullanıcıların deneyimleri (Aslı Yücel)

Şekil 2.31 Bulanıklaşmış mekanda aynı kullanıcının farklı zamanlarda oluşan deneyimleri (Aslı Yücel)

Bulanıklaştırma, 'arada' durumlar ve mekanlar oluşturmayı hedefleyen bir yaklaşımdır (Şekil 2.32). Kavramın kendisi gibi bulanıklaştırma yöntemleri de muğlak olup tek ve kesin bir bulanıklaştırma yönteminden söz edilemez. Bağlam, yaratılmak istenen atmosfer, tasarımcı kararları etrafında şekillenen fiziksel veya kavramsal yollarla sınırlar bulanıklaştırılabilir. Dinçer ve Aydınlı'ya göre (2016) bulanıklaşma, bulanık görme gibi negatif bir durumu tariflemez, aksine gelişmeye yönlendiren, tam tanımlanamayan, bitmeyen bir mimari edimdir.

Şekil 2.32 Sınırlarda bulanıklaşma (Aslı Yücel)

Peter Eisenman (2003, s. 6-9), mimarlıkta mimarı ve mekan kullanıcısını belli kalıplara sokan, esneklikten uzak olma durumunu çözmek için "bulanıklaşma *(blurring-blurred-zone)"* kavramını ortaya koyar. Eisenman'a göre bulanıklaşma, eskinin anlamlarını bir yana bırakarak hiçbir anlam barındırmayan ortamlar kurgulamak demek değildir. Tamamen eskiye bağlı kalmadan ama anlamsız da olmadan yeni anlamlar türetmektir. Eisenman, 'bulanıklaşma' terimini kavramsal olarak ele aldığını belirtir. Bu şekilde ele alındığında kişi bulanıklığı göremez, elle tutamaz. Bulanıklaşma olan bir mekanın işlevsel gerekliliklerden mi, anlam üretme çabasından mı, biçimsel kararlardan mı ortaya çıktığını anlamak mümkün değildir (2003). Yeni bir ilişkiler bütünü ortaya çıkar, artık odak kaymıştır ve bu odak dışı olma hali yeni potansiyeller üretmektedir (Şekil 2.33).

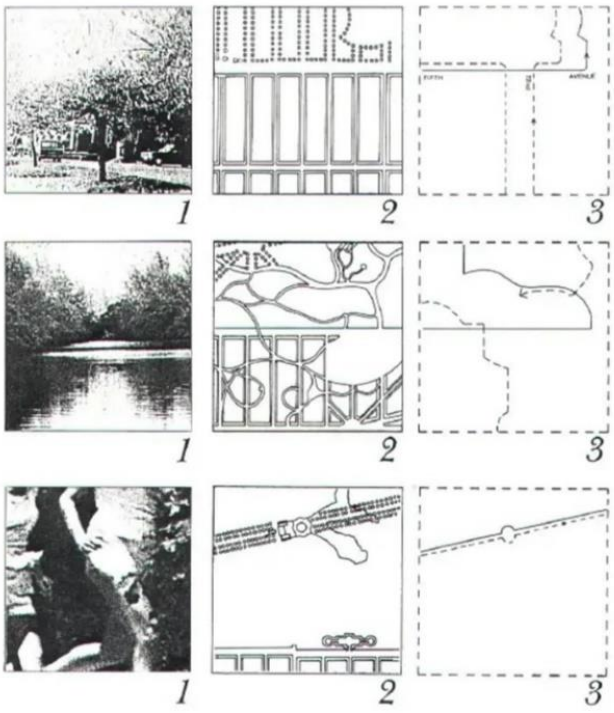
Şekil 2.33 Peter Eisenman'ın bulanıklaşma yaklaşım diyagramı (Aslı Yücel)

Toyo Ito bulanıklığı hem kavramsal hem de fiziksel olarak ele alır. Ito'ya göre mimaride bulanıklaşma üç madde ile sağlanır: Çevresiyle ilişkili yumuşak mimari, değişebilen işleve sahip mimari ve şeffaf ve homojenliği hedefleyen mimari (Şekil 2.34). Işık, hava, rüzgar gibi doğal elementleri kullanarak doğal ile yapay arasında ilişki kurulabilir, farklı programlara olanak tanıyan esnek ve değişken mekansallıklara ihtiyaç duyulmaktadır.

Şekil 2.34 Toyo Ito'nun bulanıklaştırma stratejileri (Aslı Yücel)

Bernard Tschumi'ye göre mekanlar, eylem ve hareketten etkilenerek meydana gelir. Bu da farklı kullanıcıların farklı mekansallıklar oluşturacağı bulanık bir duruma yol açar. "Eylem olmadan mimarlık olmaz, olay olmadan mimarlık olmaz, program olmadan mimarlık olmaz" sözü Tschumi'nin mimarlık yaklaşımını özetler (2018, s. 161). Mimarinin içinde ve çevresinde meydana gelen olayların farklılaşması ve çeşitlenmesinin farklı olasılıkları beraberinde getireceğini belirten Tschumi, mekanı kurgularken insanı ön plana koyar. Tschumi için sınır, ihlalin olduğu yerdir ve bu ihlallerden doğan potansiyelleri içinde barındırır. Manhattan Transcripts adlı çalışmasında Manhattan'daki kentlilerin gündelik hayatlarını gözlemleyerek mekan, olay ve hareket üzerine edindikleri ve insan aktivitelerine göre şekillenen edinimlerini çizime döker (Şekil 2.35). Manhattan Transcripts kağıt üzerinde kalsa da ondan beş yıl sonra tasarladığı Park de la Villette projesinde olay mimarlığı vücut bulur (Keleş, 2019). Proje alanı gridlere bölünür, gridlerin kesişim noktalarında 'folie' denen, tanımlı bir işlevi olmayan ve farklı 'olay'lara imkan sağlayan birimler yerleştirilir. Mekanın keskin sınırları yoktur, kullanıcının deneyimine göre sınırlar farklılaşmaktadır.

Şekil 2.35 Manhattan Transcripts'ten kesitler (Tschumi, 1994, s. 16)

Diller & Scofidio'nun EXPO 2002 için tasarladıkları Blur Building adlı pavilyon binasında ise bulanıklaşma fiziksel olarak kendini gösterir (Şekil 2.36). Tasarım,

kendi içinde sis üreten bir sisteme sahip olup bir sis bulutu olarak görünür. Bulanıklaşma konsepti, beş ana eleman olarak tanımlanan "yapay hava", "görüşü kısıtlayan ve geleneksel 'gösteri' anlayışını değiştiren", "yön bulmayı zorlaştıran görsel bir engel", "insanları yayan, dağıtan bir çevre", "eşitleyen bir alan: herkesin aynı yağmurluğu giyip sisin içine karışmasıyla gelen anonimlik" çevresinde kurgulanmıştır (Dimendberg, 2013, s. 152). Her kullanıcının deneyimine sunulan, fiziksel bir bulanıklaşma söz konusudur. Blur'a bir heykel veya bina denemez, Blur bir olay, performatif bir mimarlıktır (Hann, 2012). Diller ve Scofidio (2002, s. 325), Blur'un bilgileri silen ve eşzamanlı olarak bilgi üreten bir sistem, görülecek hiçbir şey sunmayan bir gösteri olduğunu vurgular. Blur, mimarlık ve kullanıcı arasındaki etkileşime bulanıklaşma yoluyla yeni bir bakış getirmeyi hedefler.

Şekil 2.36 Blur Building (Url-20)

"Açık Sınırlar" teması ile düzenlenen Milano Tasarım Haftası sergisinde MAD Architects tarafından yapılan enstalasyon, tarihi bir yapının cephesine eklenen bir perdeden meydana gelir ve farklı görüş açıları ve ışık oluşumlarıyla kullanıcıların mekan algısıyla oynar (Şekil 2.37). MAD Architects'in kurucusu Ma Yansong, mimarların "İç ve dış nedir?" diye sorarak sınırlar oluşturduğunu, ancak sınırları oluşturmak yerine onları nasıl bulanıklaştıracağımıza ve birbirleriyle iletişim içine sokacağımıza odaklanmamız gerektiğini söyler (Url-21). Buradan yola çıkarak tarihi yapı ile bahçe arasına yapılan bu geçiş, geleneksel ile modern arasındaki sınırı bulanıklaşmayı hedeflemektedir.

Şekil 2.37 MAD Architects Görünmez Sınır Enstalasyonu (Url-21)

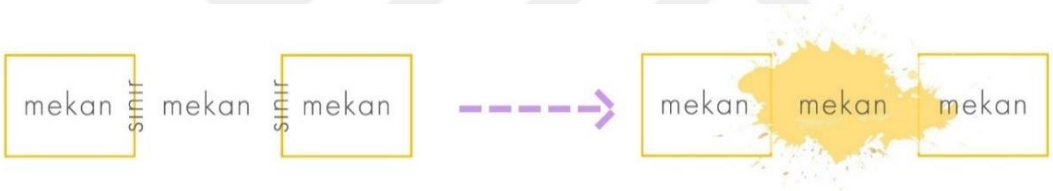
Mimarlıkta sınırların bulanıklaşması Sou Fujimoto'nun Japonya'da tasarladığı N Evi'nde gözlenebilir (Şekil 2.38). Beyaz, sade bir küp hacimden boşluklar açılarak oluşturulan konut, çevresindeki geleneksel konutlardan farklı biçimiyle dikkat çeker. Çevredeki yapılar sokaktan geri çekilerek ya da keskin dış duvarlarla çevrelenerek ayrılmışken N Evi'nde sokakla yakın bir ilişki mevcuttur. Sokaktan eve giriş yapılan katmanda üzeri açık bir bahçe vardır. Bahçenin varlığı, sokak ile evin ayırt edilmesini zorlaştırır. İç mekanda da aynı fikir devam eder. Banyo, geleneksel anlayışa ters olarak bahçeyle ilişkili bir konuma yerleştirilmiş, böylece kamusal-özel ayrımına yeni bir bakış getirilmiştir. Yapıda bulunan kademeli geçiş sayesinde dış mekan-sokak-doğa deneyimi ve iç mekan-aidiyet-korunaklılık hisleri birlikte yaşatılmaktadır. Fujimoto, bu tasarımıyla iç-dış ve kamusal-özel sınırlarına saydamlık, geçirgenlik, boşluk, ışık kavramlarını kullanarak eleştiride bulunmaktadır.

Şekil 2.38 N Evi (Url-22)

2.5 Bölüm Sonucu

Bu bölümde araştırmanın temel kavramı olan ‘sınır’ kavramı açıklanmış, sınırların mimarlık üzerindeki işlevleri ve türleri irdelenmiştir. ‘Sınırlarda bulanıklaşma’, çağdaş mimarların yaklaşımları üzerinden diyagramatik anlatımlarla ele alınmıştır. Sınırı sadece ‘şey’leri ayıran bir eleman olarak görmek yerine yapılı çevreyi yeniden kurgulamada bir arayüz olarak görmenin yaratacağı potansiyelleri araştırmak kritiktir (Arslan Selçuk ve Gönen Sorguç, 2016). Çağdaş mimarlık dünyasında sınır algısı değişmeye devam etmektedir. İç-dış, kamusal-özel, kent-insan ilişkileri yeniden yorumlanırken boşluk, hareket, akışkanlık, programlama, sanallık üzerinden sınırlarla oynanmaktadır. Bu da sınırlarda bulanıklaşmanın belli potansiyeller sunup sunamayacağı sorusunu doğurmaktadır (Şekil 2.39). Sınırların bulanıklaşmayla gelecekte geçirebileceği değişimlere öngörüler geliştirebilmek için geçmişten günümüze aldığı hallerin sorgulanması önem taşıdığından bir sonraki bölümde sınırların tarihsel gelişimi ele alınmaktadır.

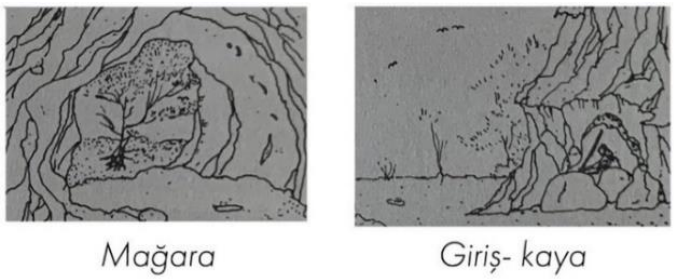
Şekil 2.39 Mimarlıkta sınırların bulanıklaşması (Aslı Yücel)

3
DÜNDEN BUGÜNE MİMARLIKTA SINIRLAR

İnsanoğlu var oluşundan bugüne dek ihtiyaçları doğrultusunda üretimler gerçekleştirmiştir. Mimari de insanın barınma ihtiyacına çözüm arayışları sonucu ortaya çıkmıştır. Sınırlar, mimarinin başlangıcından bu yana mevcut olup sınır ve mekan ilişkileri zaman içinde büyük değişimlere uğramıştır ve uğramaya devam etmektedir. Bu bölümde, 'Modernizm Öncesi', 'Endüstri Devrimi ve Modernizm' ve 'Modernizm Sonrası ve Günümüz' şeklinde belirlenen dönemler üzerinden sınırların farklı halleri irdelenmiştir. Elde edilenler görseller ve kavramlarla bir zaman çizelgesi haline getirilmiştir.

3.1 Modernizm Öncesi

İlk yerleşimler, çevreyle arasına sert bir sınır çekerek insanları olumsuz hava koşullarından koruyan mağaralarda başlamıştır. Mağara, doğada hazır bulunan, çevresiyle sınırlandırılmış boşluktur. Çevresinden soyutlanmış bu mekanı dış ile bağlayan nokta olan mağara ağzı, ileride kullanılacak olan sınır elemanlarından kapının en ilkel halidir (İzgi, 1999, s. 25) (Şekil 3.1). Mimarlıkta sınırlar ilk olarak mağaralarda kapatma ve koruma işleviyle kendini gösterir.

Şekil 3.1 Sınırlanmış ilk mekan olan mağaralar (İzgi, 1999, s. 25)

Neolitik dönemde insan eliyle yapılan barınaklar, mimarlığın temellerinin atılmasını sağlar. Rüzgar çiti gibi korunaksız bazı mekanlar, ağaçlardan, saz ve yapraklardan inşa edilen koni biçimli kulübeler ve toprağı kazarak bir alan

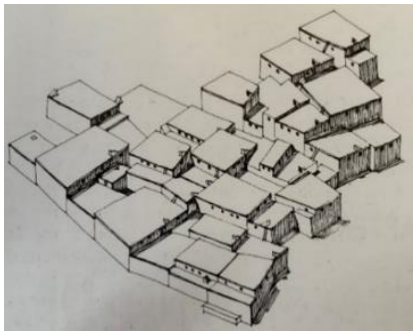
oluşturup üzerini örterek oluşturulan barınaklar, ilk insan yapımı mekanlardan bazılarıdır (İzgi, 1999, s. 27).

Zamanla bu ilkel barınaklar dairesel planlı evlere, ardından da içinde ayrılmış odalar bulunan dikdörtgen planlı kulübelere dönüşmüştür (Öztürk ve Şimşek, 2019). Konutların yanında mezarlar da yapılmaya başlanmış, Stonehenge'de olduğu gibi taşlar bir alanı çevreleyecek şekilde dizilerek anıt mezar alanları oluşturulmuştur (Şekil 3.2). Aynı zamanda Stonehenge, sınırlar tanımlayan ve mekan oluşturan kolon-kiriş sisteminin en eski örneklerinden biri olarak karşımıza çıkar (Weston, 2022, s. 14).

Şekil 3.2 Mezar taşlarıyla alan tanımlama, Stonehenge (Fazio vd., 2019, s. 12)

İnsanın yaşayacağı yeri kendi eliyle doğal ortamdan sınırlamaya başlaması sonucu mimarlık ve sınır ilişkilerini tanımlamada en önemli elemanlardan biri olan duvar kavramı meydana gelmiştir (Düzgün, 2010). İnsanların yaşadıkları yerleri geliştirme çabalarıyla mimarlık ilerlemiş, kalıcı yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Kalıcı yapıların ortaya çıkması da ilk toplu yerleşmelerin kurulmasına yol açmıştır. Başlarda oldukça savunmasız olan bu yerleşmeler zamanla çevresi surlarla çevrili kentlere dönüşmüştür. İlk kentlerden biri olan Konya Çatalhöyük, biçimlenmesiyle oluşturduğu sınırlar açısından önemli bir örnektir (Şekil 3.3). Birbirine bitişik inşa edilen evler dışarıya tamamen kapalıdır. Aralarında sokak bulunmaz ve evlere çatılardaki açıklıklardan girilir. İç ile dışarıyı birbirinden koparark sınır oluşturan bu yerleşme biçiminin en büyük nedeni savunma ihtiyacıdır. Öte yandan çatılar, teraslar, evler arasında kalan sokaklar ve bahçeler gibi insanları bir araya getiren eşik mekanlar kent yaşamını zenginleştirir (Öztürk, 2020).

Şekil 3.3 Çatalhöyük kenti (Fazio vd., 2019, s. 10)

Çolak (2004), Kalkolitik Çağ'da anıtsal mimarinin, farklı topluluklar arası ticaretin ön plana çıktığını ve bunun da savunma ihtiyacının önem kazanmasıyla sonuçlandığını belirtir. Gelişmeye başlayan kentleşmelerin etrafı kalın sur duvarlarıyla sınırlandırılmıştır. Tunç Çağı'nda ise artık bu surlar kentleri tanımlamaya başlamıştır. İleride Yunan mimarlığı için önemli bir örnek olacak olan Megaron yapıları yapılmış olup ilk kez iki katlı bir yapı sistemi gerçekleşmiştir (Düzgün, 2016).

Farklı medeniyetlerde farklı sınırlarla meydana gelen mekânsal biçimlenmeler gözlenebilir. Mezopotamya uygarlığında rastlanılan Ziggurat adlı tapınaklar, piramitleri andıran biçimi ve opak kalın duvarlarıyla çevresinden keskin sınırlarla ayrılmıştır. Bu tapınaklar hem içinde tanrının bulunduğuna inanıldığından hem de sel gibi doğal afetlerden korunması amacıyla yerden yükseltilmiş, böylece daha ihtişamlı bir görünüm de kazanmıştır. Benzer özellikler Mısır mimarisinde de bulunur; yüksek, genellikle piramit biçimli masif kütleler iç ile dışı keskin şekilde ayırmaktadır.

Kendinden sonraki pek çok uygarlığı etkileyen Antik Yunan mimarisi, sınırlar bakımından diğer uygarlıklara göre daha esnek kabul edilebilir. Antin Yunan için toprak büyük bir önem taşımakta olup yapılar ve peyzaj büyük bir özenle tasarlanmıştır. Tapınaklarda sütunlar kullanılarak yarı açık alanlar üretilmiş, topografyadan yararlanılarak açık hava tiyatroları inşa edilmiştir (Şekil 3.4). Toplumsal olarak üst sınıf kabul edilen vatandaşlar bu açık kamusal alanlarda fikirlerini beyan edebilmiştir. Bu dönemde Yunan kentleri, sıradan halkın yaşadığı ve bir sur duvarı içinde yer alan aşağı kent ile hükümdarın yaşadığı yer olan Akropol yapısından oluşur (Çolak, 2004). Akropol, hem hükmedenin gücünün bir göstergesi olarak hem de kolay savunabilir olması amacıyla kentin en yüksek yerine

inşa edilmiştir (Şekil 3.4). Bir süre sonra akropoller önemini yitirmiş, akropollerin yerini kentlinin buluşup fikir alışverişinde bulunabildiği meydanlar olan agoralar almıştır (Köse, 2010).

Şekil 3.4 Bergama'da eğimli araziye yapılmış bir amfi tiyatro ve kentin tepesine konumlanmış Akropolis yapısı (Ching vd., 2017, s. 144, 117)

Roma mimarisinde, gelişen mühendislik uygulamaları, yeni malzeme ve teknikler kullanılarak kemer, tonoz gibi yeni biçimlenmelere gidilmiştir. Bu biçimlerle daha geniş açıklıklar geçilmiş, kat yüksekliği arttırılarak daha ihtişamlı yapılar yapılmıştır. Forum ve amfitiyatrolar aracılığıyla Yunan geleneğindeki dış mekan kullanımı sürdürülmüş, zafer takları, su kemerleri, hamamlar ve tapınaklarla kamusal hayat canlı tutulmuştur.

Ortaçağ Avrupası'nda özel mekan, kamusal mekanı baskılamıştır. Kent yine duvarlarla çevrili bir alan içinde tanımlanmış ancak yerleşme, derebeyinin evini merkez alarak gelişmiş ve kamusal alan bu eve dönüşmüştür (Ataol, 2013) (Şekil 3.5). Dış güçlere karşı kaleyi korumak üzere kalenin içi ile dışını ayıran bir sınır ögesi olan kapılar kullanılmış, kalenin etrafında açılan hendeklerle güçlendirilmiş ve kapılardan girişler ancak köprüler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu sınırlamalar doğrultusunda Antik Yunan ve Roma mimarisindeki iç içe geçmiş kamusal-özel ilişkisinin tersine keskin sınırlar meydana geldiği görülmektedir.

Şekil 3.5 Bir Fransız Ortaçağ kenti olan Carcassonne (Fazio vd., 2019, s. 244)

Benian'a göre (2010), iç-dış ilişkisinin fazla olduğu dönemlerden biri Gotik Üslup dönemidir. Sivri kemerler, kaburgalı tonozlar, uçan payanda gibi elemanlar kullanarak daha hafif duvarlar mümkün kılınmış (Ambrose vd., 2010) ve iç-dış ilişkisi güçlendirilmiştir. 14-15. yüzyıllarda gelişen Rönesans Dönemi'nde ise simetrik pencerelerle kaplı cepheler, basit geometrik biçimler bulunur. Duvarlar keskin birer sınır ögesi olarak kullanılmıştır. Sadelik, düzgün geometrik biçimler bahçelerde de kendini göstermiş, eğimli arazilerde teraslamalar yaparak açık alan tasarımları gerçekleştirilmiştir (Köse, 2010). Bu biçimlerden gelen bir sınırlılık söz konusudur.

Barok döneminde eğrisel ve kıvrımlı biçimlenmeler yaygındır. Güç ve zenginlik, mimari yoluyla sergilenmeye çalışılmış olup ihtişamlı yapılar, bu yapılarda kullanılan bezeme ve süslemeler ile onları tamamlayan bahçe tasarımları bulunur. Barok, keskin çizgileri bulanık hale getirme, duvarları kıvrımlarla hareketlendirip süslemeye dayanır (Gympel, 2018, s. 76) (Şekil 3.6).

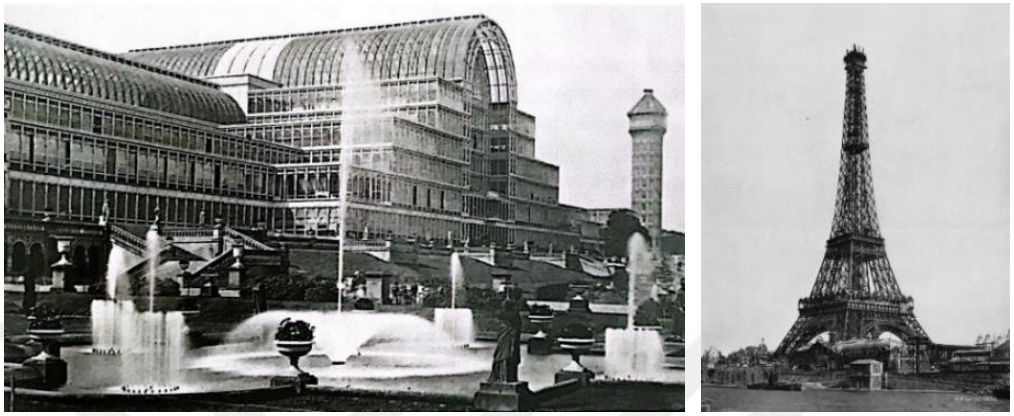

Şekil 3.6 S. Carlo alle Quattro Çeşmesi (Fazio vd., 2019, s. 349)

3.2 Endüstri Devrimi ve Modernizm

Endüstri Devrimi'yle şeffaflığın önem kazanması mimarlıkta sınırların bulanıklaşmasının bir habercisi olmakla birlikte, Modern Mimari'ye kadar bu bulanıklaşma gerçekleşmez (Benian, 2010). Endüstri Devrimi, 18. yüzyıldan itibaren kırsal alandan kente büyük bir göçe neden olmuş, kentlerin yetersiz konut sorunu ve işsizlikle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Pasaj, köprü, arkad, fabrika gibi pek çok yapı demir ve camla inşa edilmeye başlanmıştır. Joseph Paxton'ın Kristal Saray'ı, demir ve cam kullanılarak yapımı beş ayda tamamlanmış

olup prefabrike yapıların da ilk örneğidir (Gympel, 2018, s. 109). Endüstri Devrimi ile hızlı üretilebilen, çok katlı ve saydam yapıların devri başlamıştır. Gustave Eiffel tarafından tasarlanan ve Paris'in simgelerinden biri haline gelen Eyfel Kulesi bu sanayi mimarlığının bir ürünü olup kırk yıl boyunca dünyadaki en yüksek yapı unvanını taşımıştır (Gympel, 2018, s. 110) (Şekil 3.7).

Şekil 3.7 Yeni malzemelerle değişen mimari: Kristal Saray (Gympel, 2018, s. 109) ve Eyfel Kulesi (Url-23)

Gympel'e göre (2018), demir ve cam kullanımı önemli olsa da metal ve betonun bir araya gelerek betonarmeyi oluşturması inşaat alanında asıl devrimi getirmiştir. Gelişmeye başlayan malzeme teknolojisi ve nüfus artışının getirdiği mecburiyet, aynı taban alanını kullanarak daha fazla mekan yaratmayı yani dikey mimariyi gerektirmiştir. Nüfusu kırk yıl içinde neredeyse kırk kat artan Chicago'da yüksek katlı yapı ihtiyacını çözümlemeyi ele alan Chicago Okulu; Daniel Burnham, Louis Sullivan, Dankmar Adler gibi bazı isimlerin dünyanın ilk gökdelenlerini tasarladığı bir akımdır. Bu gökdelenler çelik iskelet taşıyıcı sistemle taşınır, yığma taştan kabuğu, gridal sisteme oturtulmuş pencereleri ve bezemesiz cephe tasarımlarıyla giderek yükselecek olan dikey mimarinin ve yeni sınır durumların ilk örnekleridir (Url-24) (Şekil 3.8).

Şekil 3.8 Flatiron Binası (Gympel, 2018, s. 115) ve Home Insurance Binası (Url-24)

Diğer yanda endüstrileşmenin kaotik kentler doğurması ve doğa-insan ilişkisini köreltmesine tepki olarak Arts and Crafts, Art Nouveau gibi akımlar gelişmiştir. Akıcı, süslemeli, hareketli ve zarif formlardan oluşan Art Nouveau'nun etkileri hem dış hem iç mekanda kendini gösterir (Şekil 3.9).

Şekil 3.9 Casa Batllo (Gympel, 2018, s. 118)

Walter Gropius ve Adolf Meyer'in Fagus Ayakkabı Fabrikası, modern hareketin ilk örneklerindendir (Şekil 3.10). Basit bir geometride taşıyıcı sistemin içeride çözülüp cephenin serbest bırakılması ile artan şeffaflık, modernizmle esnekleşecek sınırların göstergesidir. Gropius tarafından kurulan Alman okulu Bauhaus'ta ortaya çıkan Bauhaus Akımı, basit geometrik biçimler ile cam, çelik ve beton gibi modern malzemeleri kullanarak sanat ve zanaatı yeni çağa taşımayı hedeflemiştir. Bauhaus'un öncü mimarlarının ABD'ye göç etmesi modernizme bir altlık oluşturmuştur.

Şekil 3.10 Fagus Ayakkabı Fabrikası (Fazio vd., 2019, s. 482)

Endüstri Devrimi ile kırdan kente göçün sebep olduğu konut sorununa ve daha sonra I. Dünya Savaşı'yla değişen aile yapısının ihtiyaç duyduğu yeni konut gereksinimlerine dönemin mimarları çözüm olarak Modern Mimari'yi sunmuştur. Bazı farklılıklar görülse de Modern Mimari temelde belli prizmatik biçimlere sahip kutu yapılar veya yeni teknolojiler sayesinde mümkün olan gökdelenlerle karşımıza çıkar (Düzgün, 2010). Geçmiş üslupları, bezeme ve süslemeyi reddeden Modernist mimarlar, fonksiyonu ön plana çıkararak "Biçim, işlevi izler *(Form follows function)*" sözünü ilke edinir. Bu savı işlevsel ve strüktürel gereklilikler sağlandığı takdirde 'güzelliğin' de kendiliğinden meydana geleceği anlayışına dayandırırlar (Weston, 2022, s. 120).

İç-dış ve kamusal-özel ilişkileri çözünmeye başladığı Modern Mimari'nin öncülerinden Le Corbusier (2023) "İyi mimarlık yapıtı, hem içten hem dıştan yürünür ve dolaşılır." sözlerini Villa Savoye yapıtında gözler önüne serer (Şekil 3.11). "Modern Mimarlığın 5 İlkesi" olarak adlandırdığı pilotisler, serbest plan şeması, serbest cepheler, şerit pencereler ve teras çatı bu yapıda gözlenebilir (Menga, 2019). Yapı, pilotisler yardımıyla yerden yükseltilmiştir. İç mekanda kullanılan duvarlar taşıyıcı görev üstlenmez, kurgulanan açık plan sayesinde sınırlar esnemiştir. Bant pencereler yardımıyla iç-dış etkileşimi arttırılmış ve terasta bir bahçe kurgulanarak dış mekan kullanımı arttırılmıştır. İç mekandan terasa bakıldığında için nerede bitip dışın nerede başladığını anlamak oldukça zor olup sınırlar bulanık bir haldedir.

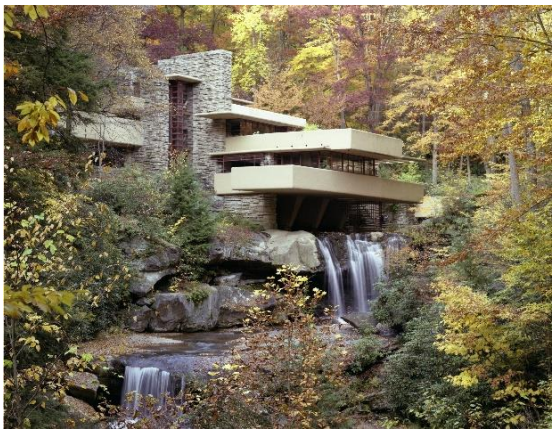
Şekil 3.11 Villa Savoye'de iç-dış bulanıklaşması (Url-25)

"Az çoktur *(Less is more)*" sözüyle bilinen Mies van der Rohe'nin Farnsworth Evi, için dıştan rahatlıkla görülebildiği saydamlıkta bir konut yapısıdır (Şekil 3.12). Mahremiyetin arka plana atıldığı bu tasarımda banyoyu ayıran duvarlar dışında duvar bulunmaz. Yapıyı çevreleyen cam ile yapı kabuğu hafifletilerek doğayla ilişki güçlendirilmiş, aynı zamanda yapı yerden birkaç basamak yükseltilerek de bir çeşit şeffaflık sağlanmıştır (Düzgün, 2010).

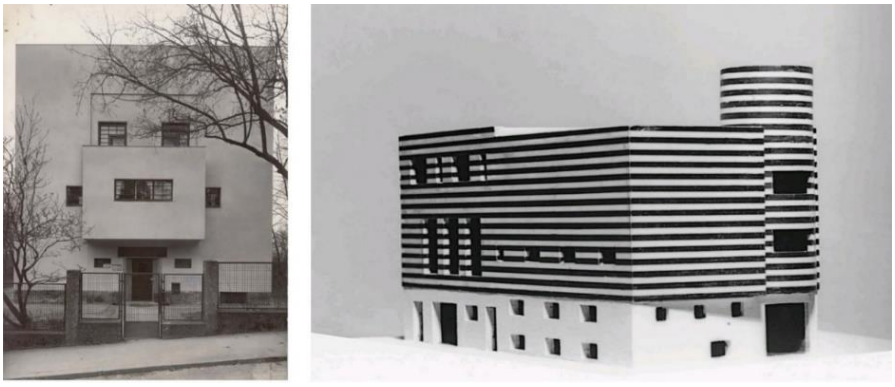
Şekil 3.12 Farnsworth Evi'nde iç-dış bulanıklaşması (Url-26)

Bir diğer Modernist mimar olan Frank Lloyd Wright, Organik Mimarlık yaklaşımı ile ön plana çıkar. Organik Mimarlık, doğadan esinlenen, çevresiyle bütünleşen, iç ile dışın birlikte düşünülerek tasarlandığı bir yaklaşımdır. Wright'ın yapıları yatayda gelişir, yakın çevrede bulunan doğal malzemeler kullanılır (Kaya, 2021). En ünlü yapılarından Şelale Evi, bir şelale ve kayalıkların üzerine kurgulanmıştır (Şekil 3.13). Yatayda gelişen bir mimari söz konusu olup iç mekanda duvar kullanılmadan akışkan bir planlama yapılmıştır.

Şekil 3.13 Şelale Evi (Url-27)

"Bezeme suçtur *(Ornament is crime)*" sözüyle mimari yaklaşımını net biçimde ortaya koyan Adolf Loos; Corbusier ve Wright'ın aksine iç ile dış arasına keskin bir sınır çeker. Loos, kültürlü ve modern insanın pencereden dışarı bakmayacağını, pencerenin yalnızca iç mekana ışık almak için gerekli olduğunu belirtir. Modern insanın bir maskeye ihtiyaç duyduğunu, konutun bu maske görevini görerek dıştan bakıldığında içi gizlediğini söyler (Colomina, 2020). Bu yaklaşımı yalın, opak cepheli yapılarında kendini gösterir (Şekil 3.14). Fakat her tasarımında sınırların tesis ettiği bir eşik, bir gerilim noktası mevcuttur. Kamusal ile özel sınırına Moller Evi'nde yerleştirdiği bir cumbayla, Josephine Baker Evi'nde kurguladığı yüzme havuzuyla müdahale eder. Josephine Baker Evi'nde evin sahibi nesne, ziyaretçiler özne konumundadır, yüzenin dışarıyı göremediği ancak çevresindekilerin hem yüzeni hem de dış mekanı gözleyebildiği, bir nevi bulanıklaşmış sınırda kendine yer bulduğu görülür (Colomina, 2020).

Şekil 3.14 Moller Evi ve Josephine Baker Evi (Url-28)

3.3 Modernizm Sonrası ve Günümüz

Zamanla Modern Mimari'ye karşı çıkan fikirler gelişmiştir. Postmodernizmin öncüsü Robert Venturi, van der Rohe'nin "Az çoktur *(Less is more)*" sözüne "Az sıkıcıdır *(Less is bore)*" ile karşılık verir. Modern Mimari'deki işlevsellik ve yalınlık arayışını eleştiren Venturi (2005) için farklı düzeylerde farklı anlam ve yorumlara imkan veren, mekan ve ögelerin aynı zamanda değişik biçimlerde okunabildiği mimarlık, geçerli bir mimarlıktır. Bu yaklaşımlarından Venturi'nin bir çeşit bulanıklığı savunduğu söylenebilir.

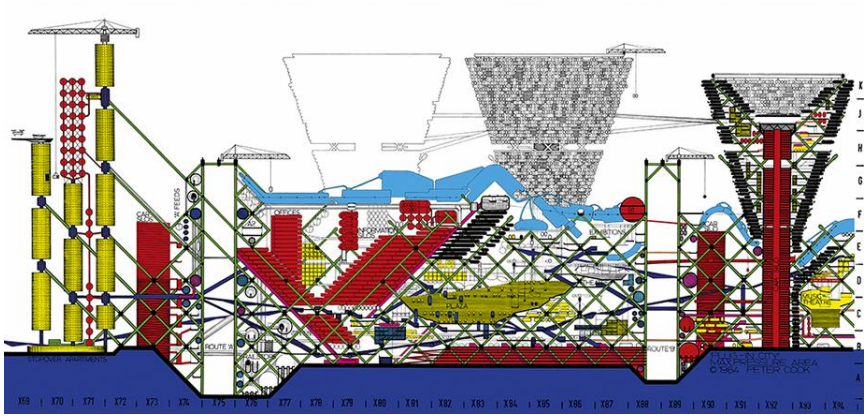
Postmodern Mimari, Modern Mimari'nin sıkıcı ve kimliksiz binalar yarattığını öne sürer. Buna çözüm olarak farklı zaman ve üsluplardan alınan unsurları bir araya getiren binalar önerir. Philip Johnson, Charles Moore, Michael Graves gibi isimler basitlik ve minimalizm yerine karmaşıklık ve çelişkiyi tercih eden, tarihten esinlenmelere sahip ve iç ile dışın keskin biçimde ayrıldığı tasarımlar gerçekleştirmiştir (Jencks ve Kropf, 2008) (Şekil 3.15). Hem batı hem doğu kültürünü ve farklı zamanlardan üslupların özelliklerini tek bir yapıda bir araya getirilmişlerdir.

Şekil 3.15 Vanna Venturi Evi (Url-29)

1960'ların sonlarında ortaya çıkan Archigram grubu, gelişmiş teknolojiyle üretilmiş dev strüktürler ve onlara takılıp çıkarılabilen elemanlardan oluşan tasarımlar geliştirmiştir. Hareket, değişim, esneklik kavramları ile oluşturulan bu tasarımların çoğu gerçekleştirilmemiş olsa da sınırlarla oynayan esnek mimari açısından önemlidirler. Hareketin öncülerinden Peter Cook'un *"Plug-in City"* tasarımı 'değişim' kavramı üzerinden meydana gelir (Şekil 3.16). Bu kentte her şey geçici ve değişkendir, kent üzerine asılmış ve raylar üzerinde hareket eden vinçler değişimi sağlar. Kenti meydana getiren megastrüktür kırk yıl ömre sahiptir, bu strüktür yirmi yıl ömrü olan hareket sistemleri ile on-on beş yıl sonra değişecek

konut sistemlerini taşımaktadır (Kaya, 2005). Bu ütopik kent arayışında sınırlar her anlamda oldukça esnek bir karakterdedir.

Şekil 3.16 Plug-in City, Peter Cook (Url-30)

Archigram etkilerinin görüldüğü High-Tech Mimari, tasarımda esnekliği ön plana koyar. Öncüleri Renzo Piano ve Richard Rogers, Pompidou Kültür Merkezi'nde tüm sirkülasyon ve servis sistemlerini yapının cephesine takarak iç mekanda aktivitelere esneklik sunarlar. Yine Rogers'ın bir tasarımı olan Lloyd Binası'nda da bu sistemler yapının cephesine kurgulanmıştır. Dışarıdan bakıldığında bina bir makineyi andırmaktadır. High-Tech Mimari özellikle iç mekanda sınırları bulanıklaştırırken dış mekanda da cepheyi hareketlendirerek yapı-kent ilişkisini güçlendirmektedir.

1980'lere gelindiğinde mimarlıkta biçimlerin sınırlılığına baş kaldıran, "Biçim, işlevi takip eder" ilkesini reddeden Dekonstrüktivist mimari gelişir (Ambrose vd., 2010). Dekonstrüktivizm, Postmodern Mimari'nin içinde kabul edilse de ondan en büyük farkı, tarihten gelen ögeleri barındırmayı reddetmesidir (Midilli Sarı, 2005). Peter Eisenman, Frank Gehry, Daniel Libeskind, Zaha Hadid, Bernard Tschumi, Rem Koolhaas gibi isimler dekonstrüktif eserler vermiştir. Dekonstrivist mimaride uyum ve denge aranmaz, birbiri içine geçen, üzerine binen, eğilip bükülen, kayan, patlatılan, yırtılan aykırı formlar vardır. Biçimin bu alışılmadık hali, sınırların çözünmesine sebep olur. Frank Gehry'nin ikonik binası Dans Eden Ev, eğimli kolonlar üzerinde yükselen cam bir kütle ile daha opak ikinci bir kütlenin bir araya gelişinden oluşur (Şekil 3.17). Farklı açılarda yönlenmelere sahip kütleler ve bir hizaya uymadan yerleştirilmiş pencereler, yapıya hareket ediyormuş gibi bir hava katar. İç ve dış sınırlarını kaldırmayı hedefleyen Eisenman, Galiçya Kültür

Merkezi'nde katlayarak ve kıvrımlı yüzeyler oluşturarak bu fikrini gerçekleştirir (Şekil 3.17).

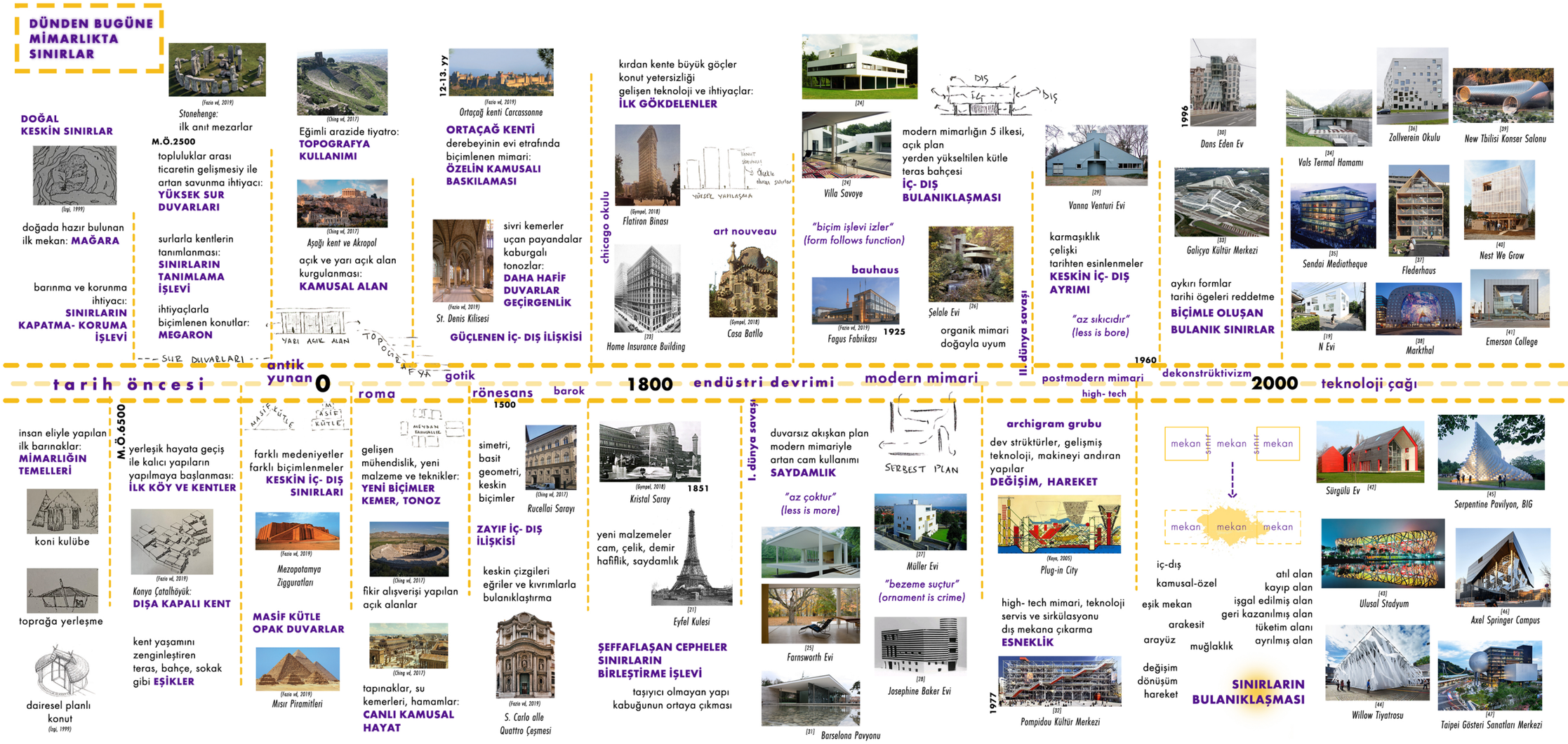

Şekil 3.17 Dans Eden Ev (Url-31) ve Galiçya Kültür Merkezi (Url-32)

Canbakan'a göre (2003, akt. İnceoğlu ve İnceoğlu, 2004), geçmişte mimari akımlar grup davranışlarıyla ortaya çıkmış olup bireysel hareketler azınlıktayken bugün artık bireysel tavırlar mimarlığa yön vermekte, ortak bir dil birliğinden söz edilememektedir. Globalleşme, sürdürülebilirlik endişeleri, doğal-yapılı çevre arası uyumun bozulması, sosyal, ekonomik eşitsizlikler sınırın ne olduğu/ne olması gerektiği tartışılmalarını beraberinde getirmiştir. BIM (*Building Information Modelling*) ile gelişen sanal mimarlığın, parametrik tasarımların, doğal kaynakların hızla azalmasının getirdiği endişelerden türeyen ekolojik mimarlığın, star mimarlarca üretilen ikonik yapıların dönemi sürmektedir. Artık tek bir üsluptan bahsetmek mümkün değildir; değişim ve dönüşümün hüküm sürdüğü devingen mimarlık dünyasında sınırlar bulanık bir hal almıştır. Düzgün (2016), bugün mimarinin geldiği keskin sınırlardan uzak hali "Biçim hiçbir şeyi takip etmez, biçim her şeyi takip eder *(Form follows nothing, Form follows everything)"* sözüyle vurgular. Bir döneme hakim olan 'izm'ler, yerini mimar ve mimarlık ofislerinin kendi manifesto ve söylemlerine bırakmıştır. Duyulara değen atmosfer mekanlarıyla Zumthor, malzeme kullanımına getirdiği yeni solukla Herzog & de Meuron, heykelsi mimarisiyle Calatrava, şeffaf kabuklarıyla Ito, belirsizliği temel alan ve 'bağlam' anlayışını ters yüz etmeye çalışan Koolhaas ve OMA, 2000 ve sonrası mimarlık dünyasının sahip olduğu pek çok aktörden sadece birkaçıdır. Sınırları bulanıklaştıran ve yeniden tarifleyen bu isimlerin gelecek çalışmalarında da mekan-sınır ilişkilerinin tekrar tekrar farklı kimliklere bürüneceği düşünülmektedir.

3.4 Bölüm Sonucu

Mimarlıkta sınırların dünden bugüne olan değişiminin sorgulandığı bu bölümde modernizm bir dönüm noktası kabul edilmiş, modernizm öncesi dönemde sınırların özellikle korunma ihtiyacını karşılama amacıyla oldukça keskin olduğu, Endüstri Devrimi ve modernizmle gelişen teknoloji ve malzemelerin etkisiyle sınırlarda bulanıklaşmanın kendini belirgin biçimde göstermeye başladığı gözlenmiştir. Özellikle 2000'li yıllara gelindiğinde bu değişimin hızı artmış, teknolojiyle birlikte insan ve insan-mekan iletişimi de yeni bir kimliğe bürünmüştür. Günümüzde tek bir üslubun baskınlık kurduğu mimarlık dünyasından söz etmek mümkün değildir. Sınırlar her anlamda bulanıklaşmaya başlamıştır, hem görünen hem de görünmeyen sınırlarda bu durum kendini belli etmektedir. Sınırlar yeniden tanımlandığından sınırla ilişkili kavramlar ve sınır oluşumuna etki eden faktörler de yeniden tanımlanmalıdır. Bu nedenle sonraki bölümde sınırların bulanıklaşmasıyla tanımları ve işlevleri de değişen kavramlar ele alınmakta ve sınırların yeni hallerini meydana getiren fiziksel ögeler yeniden tanımlanmaktadır.

Tablo 3.1 Dünden bugüne mimarlıkta sınırlar (Aslı Yücel)

4
MİMARLIKTA SINIR OLMA DURUMLARI

Tarihsel süreçte sınırların gelişimi incelendiğinde sınırlardaki bulanıklaşmanın kendini göstermesiyle iç-dış ve kamusal-özel ilişkilerinin yeniden tariflendiği, zıtlıkların arakesitinde eşiklerin ve arayüzlerin meydana geldiği görülmüştür. Bu bölümde, sınırlarla birlikte bir değişimden geçen kavramlar daha detaylı incelenmiştir. Sınır oluşumuna etki eden ögeler 'yeni(den) sınır ögeleri' başlığı altında tanımlanarak bu ögelerin örnek projeler üzerinde mekansal etkileri irdelenmiştir.

4.1 Sınırla İlişkili Değişen Kavramlar

Mimarlıkta sınırların tasarıma etkisini daha iyi anlamak için sınırla ilişkili kavramlara yakından bakılmalıdır. Tarihsel süreçte sınırın değişiminin bir parçası olarak görülen iç-dış, kamusal-özel, eşik ve arakesit-arayüz kavramları ele alınmıştır.

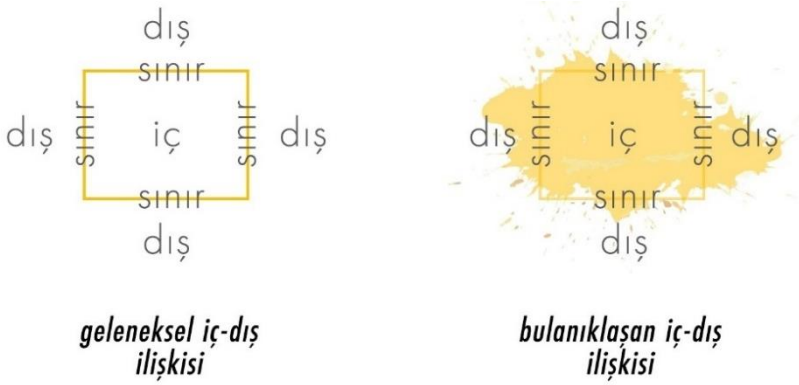
4.1.1 İç-Dış

Le Corbusier iç ile dışın ayrılmaz ilişkisini "Dışarısı hep bir içerisidir" sözüyle ifade eder (Boudon, 2015). Mimarlık genellikle bir heykel tasarlamakla özdeştirilse de mimari mekan bir dış gibi bir iç de barındırdığından birkaç istisna dışında heykelden oldukça farklıdır. Mimar, iç ile dışı aynı anda ve birlikte düşünerek tasarlamalıdır (Arnheim vd., 1966). Bir 'iç'in varlığı için bir 'dış' gerekir, kavram zıddı ile var olur. Johnson (1987), iç kavramının etrafından yani dıştan fiziksel veya simgesel olarak ayrılan yer olarak tanımlar ve bu 'iç', 'dış' ve ikisinin etkileşiminin farklı mekansal deneyimler oluşturduğunu vurgular. Tasarımda saydam veya opak malzemeler, kapı, pencere ve duvar gibi yapı elemanları kullanılarak iç-dış ilişkisiyle oynanabilir.

Mumcu Uçar (2005), insanın bir 'dış'tayken bile hep bir 'iç'te olduğunu söyler. Oda evin, ev şehrin, şehir ülkenin, ülke dünyanın içindedir ve bir "içler sistemi" etrafında hayatımızı sürdürürüz. Dıştayken başka bir içte olma durumu söz konusudur.

Düzgün (2016), dış mekandakinin içi, iç mekandakinin dışı algılayabildiği sınırı tanımlamak için "mimari kabuk" kavramını kullanır. Mimari kabuk; ikiboyutlu bir eleman olan cephe, üçboyutlu bir eleman olan biçim, yapının iskeletini koruyan bir eleman olan "kılıf/zarf/deri" ve bu derinin çevreyle etkileşim yüzü olan "yüzey" kavramları etrafında şekillenir. Düzgün (2016), yeni teknolojiler ve dijital olanaklarla daha esnek, iç-dış sınırı daha muğlak mimari kabukların üretilmeye başlandığına dikkat çeker.

Günümüzde sıklıkla tartışılan mimarlıkta iç-dış ilişkisi, söz konusu yapının işlevine, bulunduğu ortamın koşullarına veya tasarımcının özelliklerine göre değişik şekillerde kurgulanabilir. Endüstri Devrimi'ne kadar keskin iç-dış sınırları mevcutken Endüstri Devrimi'yle cam kullanımının yaygınlaşması ve özellikle Modern Mimari'nin camı tasarımın önemli bir ögesi olarak kullanmasıyla bu sınırlar bulanıklaşmaya başlamıştır. Venturi'nin (2005, s. 109) "tutucu" olarak nitelendirdiği Modern Mimari'de olumlu bulduğu ve mimarlığa en cesur katkıları olarak gördüğü şey, iç-dış sürekliliği sağlayan "akan mekan" anlayışıdır. Mies van der Rohe'nin akışkan planlı Barselona Pavyonu, Venturi'nin (2005, s. 28) "Kapalı ama açık" olarak tanımladığı Le Corbusier eseri Shodhan Evi, iç-dış sürekliliğine sahip bazı yapılardır. Modern Mimari ile başlayan bu bulanıklaşma günümüzde de bazı tasarımlarda kendini göstermektedir (Şekil 4.1). İç ile dış birbirine geçebilir, için içinde yeni bir iç veya bir dış bulunabilir. Bu ilişki veya ilişkisizlik durumunun yaratacağı potansiyeller iyi analiz edilmelidir.

Şekil 4.1 Mimarlıkta değişen iç-dış ilişkisi (Aslı Yücel)

Shigeru Ban'ın 2003 yılında Tokyo'da tasarladığı Glass Shutter House projesinde, ince dikdörtgen bir kütle, kütlenin yanında bulunan açık alan ve bu açık alanı dış çevreden ayıran, yapı ile neredeyse aynı yükseklikte bir duvar bulunur (Şekil 4.2).

Sık doğramalarla bölünmüş iki cam cephede pencereler tamamen kapalıyken dışarıyla yalnızca görsel bir ilişki mevcuttur, ancak pencereler açıldığında yapı bahçeyle birleşir ve yarı açık bir alana dönüşür. Esen rüzgarla hareket eden üç kat yüksekliğindeki devasa perdeler, bir sınır elemanı olarak iç ile dış arası bulanıklaşmayı güçlendirmektedir.

Şekil 4.2 Glass Shutter House, Shigeru Ban (Jodidio, 2006)

SANAA, bir yapı ve peyzaj projesi olan Grace Farms'ta tasarımın doğaya keskin bir sınır çekmeden onun bir parçası gibi var olmasını amaçlar (Şekil 4.3). Yapı, eğime göre yer yer alçalıp yükselebilmekte olup bu hareketle uyumlu tek parça bir çatı bulunmaktadır. Çatının altındaki kütlenin saydam cam cephelerle çevrelenmesiyle iç-dış sınırı bulanıklaştırılmıştır.

Şekil 4.3 Grace Farms, SANAA (Url-49)

İç-dış bulanıklaşması UN Studio'nun The Ellipsicoon adlı pavilyon tasarımında da gözlenebilir (Şekil 4.4). Mekan, eğrisel şeritlerin eğilmesi, dönmesi ve birbiri içinden geçmesiyle oluşmuştur. Kozayı andıran bu tasarımda güneş ile gölge, açık ile kapalı, iç ile dış zıtlıkları arasında geçişler yaşatılarak bir rahatlama alanı oluşturulmuştur. Kıvrımlar birleşerek kapanmakta, alçalarak oturma alanlarına dönüşmekte veya yükselerek güneşten korunan yarı açık mekanlar tanımlamaktadır.

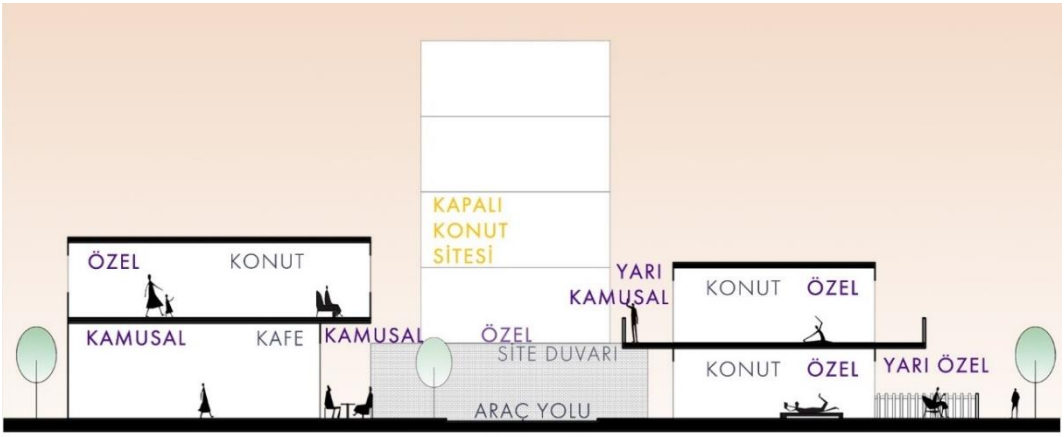

Şekil 4.4 The Ellipsicoon (Url-50)

4.1.2 Kamusal-Özel

Mekan, bireyin kendini ifade etmek için kullandığı bir araç olup bireylerin kamusal ile özel alanı ifade aracı olarak kullanma biçimleri farklıdır. Kamusal-özel ilişkisini anlamak için öncelikle kamu ve kamusal alan kavramları irdelenmelidir. Kamusal alanı ilk tanımlayanlardan Hannah Arendt'e göre (1994) kamu, insanlar tarafından meydana getirilen şeyleri kapsayan, herkes için ortak bir dünyayı temsil eder. Kamusal alan ise bireylerin diğer bireyleri tanımalarına ve onlar tarafından tanınmalarına, görülme ve duyulmalarına olanak sunan alanlardır (Arendt, 1994, s. 77-86).

Hertzberger (2005), kamusal kavramını 'kolektif', özel kavramını 'bireysel' ile özdeştirir. Kamusal alana ayrım olmaksızın herkes erişilebilir, özel alan ise sadece belli kişi veya gruplar tarafından erişilebilen, düzeninden de yine bu kişi veya grupların sorumlu olduğu alandır (s. 12). Sınırların bulanıklaşmasıyla kamusal ve özelin keskin ayrımı, kamusal-yarı kamusal-yarı özel-özel şeklinde kademeli bir hal alır (Şekil 4.5). Gehl (2020), kamusal ile özel alan arasına yarı kamusal ve yarı özel alanların gelmesinin geçişi yumuşatacağını, etkileşimlerin yüksek olduğu bir ortam tanımlayacağını, özel ve mahrem olana bir koruma sağlanacağını söyler (s. 103) (Şekil 4.6).

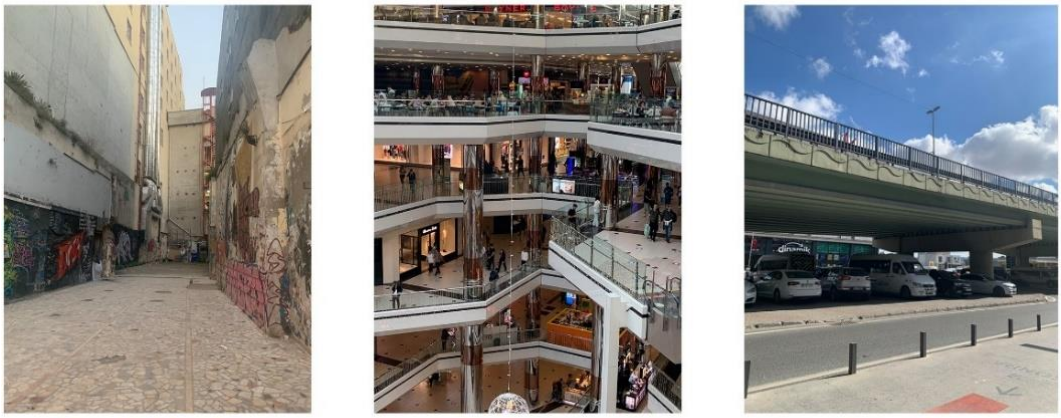
Şekil 4.5 Kamusal-özel ilişkileri (Aslı Yücel)

Şekil 4.6 Konut ile kamusal alan arasında farklı geçirgenlikte sınırlar (Fotoğraf: Aslı Yücel, 2022)

Doğru tasarlanması halinde kamusal ile özelin birlikte çalışması olumlu bir durum olabilecekken bugün kimi kamusal alanlar özelin eline geçmiş veya tamamen atıl kalmış, bu alanların herkes tarafından kullanımı imkansız hale gelmiştir. Carmona vd. (2008), günümüzde kamusal alanın gündelik hayatta karşımıza çıkan farklı hallerini sorgular (Şekil 4.7). Örneğin kentte ihmal edilmiş alanlar *(neglected space)*, çöplerle dolu, trafik problemiyle boğuşan, bakımsız binalarla çevrelenmiş tekinsiz alanlardır. Bu alanlardan bir diğeri, Trancik'in (1986) atıl kalmış alanlar için kullandığı "kayıp alanlar *(antispace, lost space)*" olarak karşımıza çıkar. Otomobil sayısındaki artış, kenti bölen ve sınırlara ayıran politika ve yaklaşımlar, kent merkezinde boşaltılmış askeri veya endüstriyel yapılar kentte kayıp mekanların oluşmasına sebep vermektedir. Bir araya gelişlerdeki kopukluklardan dolayı işlemeyen bu alanlar kullanıcılara yararı olmayan, iyi tanımlanmamış alanlardır ve yeniden tasarlanmaları gerekir (Trancik, 1986, s. 3-4). Tüketim alanları *(consumption space)*, özellikle büyük kentlerde alışveriş merkezlerine

toplanmış olup güvenlik kontrolünden geçmeden içine girilemeyen bu mekanlar kamusallığın parçalanmasına neden olmaktadır.

Şekil 4.7 Kentte karşımıza çıkan bazı alanlar (Fotoğraf: Aslı Yücel, 2023)

Günümüzde kamusal alanlar sınırlandırılmakta, sık denetimler altına sokulmaktadır. "Bölümlenmiş kent"lerde bu durum oldukça yaygındır. Cadde, sokak gibi herkesin özgürce dolaşabildiği kamusal alandan ayrılan bu yeni 'kamusal' alanları yarı kamusal olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Belli bir kişi veya grubun elinde olan bu alanlara denetimden geçmeden girilemez. Alışveriş merkezi veya güvenlikli konut mahalleleri buna örnek verilebilir. Toplumsal kimliklerin tanımlanması ve ayrışma bu bölümlenmiş kentlerde meydana gelmekte olup mekânsal bir sınırın yanı sıra sosyal sınırlamalar da ortaya çıkmaktadır (Stavrides, 2021, s. 32-33).

Kamusal-özel ilişkilerinin yapı ölçeğinde iyi düşünülmesi hem diğer yapılarla hem de sokakla ilişkinin doğru kurgulanmasında etkilidir. Mahremiyet kavramı, bu ilişkilerin düzenlenmesinde etkin rol oynar. 64 Wakefield Evi, cephesine konumlandırılan bir yüzme havuzu aracılığıyla kamusal-özel sınırıyla oynar (Şekil 4.8). Konut özel bir alana, sokak kamusal bir alana ait iken ikisinin arasında konutun cephesine takılan bir yüzme havuzu sınırları esnetir. Havuzda yüzen biri, yarı saydam camdan dolayı sokakta yürüyen biri tarafından görülemez, ancak iki taraf da birbirini duyabilmektedir. Böylece kamusal olanla özel olan birbirine girmektedir.

Şekil 4.8 64 Wakefield Evi cephesindeki havuz (Url-51)

Viyana'da tasarlanmış Flederhaus Projesi, kamusal-özel ayrımına karşı çıkan bir 'kamusal ev' projesidir (Şekil 4.9). İki kavramı kutuplaştırmak yerine bir araya getiren, ev hissi verse de aynı zamanda kamusal olan bir mekan üretilmiştir. Ahşap konstrüksiyondan yapılan bu yapıda kapı ve pencere bulunmaz. Kamusallık dışarıdan içeriye, düşeyde de katlar arasına sızmıştır. Yapıda bulunan hamaklarda insanlar dinlenebilir, sosyalleşebilir, dışarıyı izleyebilir.

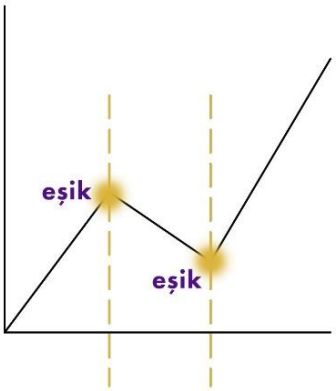

Şekil 4.9 Flederhaus, kamusal bir ev (Url-38)

4.1.3 Eşik

Stavrides'e göre (2021), insanların içinde bulundukları mekan, onların düşünme ve hayal dünyalarını biçimlendirir. Bir mekan ne kadar özgürleşme olanağı sunarsa, o kadar çok düşünce ve hayal üretilecektir. Dolayısıyla tanımlı özgürleşme alanları dışında devingen deneyimlere olanak sağlayan mekânsal niteliklerin peşine düşmek gerekmektedir. Bu noktada eşik *(threshold)* kavramı ortaya çıkar. Eşikler üretildikçe ve toplum tarafından kullanıldıkça karşılaşmalar yaşanır, değişiklikler ve geçişler meydana gelir. Böylece potansiyellere sahip özgürleşme mekanları oluşur (Stavrides, 2021, s. 11-12).

Aldo van Evyk'in "insan arası ilişki taşıyıcısı" olarak tanımlayarak mimarlık literatürüne kattığı 'eşik' kavramı, sınır kavramıyla yakından ilgilidir (Alkaya, 2015). Sınırlar, ilişki kurmaya, farklılaşmaya veya geçişlere izin verdiği durumlarda eşik olarak adlandırılmaktadır (Şekil 4.10). İç ile dışın, kamusal ile özelin, açık ile kapalının karşılaşma alanları eşiklerdir. Zıtlıkların bir araya gelişiyle oluşan bu alanların potansiyelleri keşfedilmelidir; aksi takdirde bu alanlar atıl kalmış, tekinsiz, Trancik'in (1986) "kayıp alanlar" olarak tanımladığı alanlara dönüşecektir.

Şekil 4.10 Eşik kavramı (Aslı Yücel)

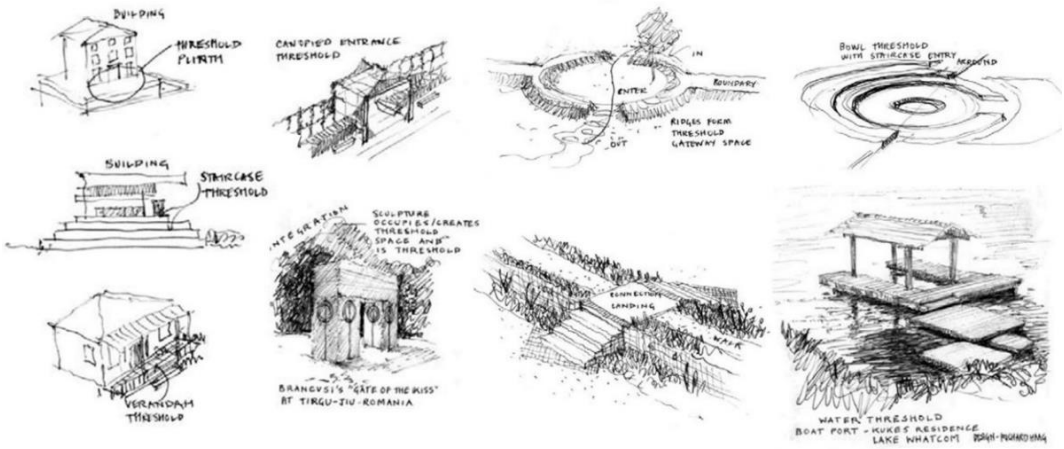
Tunç (2015), eşikleri iç ile dış arası sınırın eridiği bir mekansallık, kullanıcı- mekan etkileşimini kuvvetlendiren bir tür mimari bulanıklık durumu olarak tanımlar. Buna göre sınırların bulanıklaşması, mekanları birleştirdiği veya ayırdığı noktalarda farklı potansiyeller barındıran eşik mekanların oluşmasını desteklemektedir (Şekil 4.11). Zıtlıkları kesiştiren ve dönüştüren eşiklerin dinamik ve çok yönlü bir yapısı vardır.

Şekil 4.11 Eşik mekan oluşumu (Aslı Yücel)

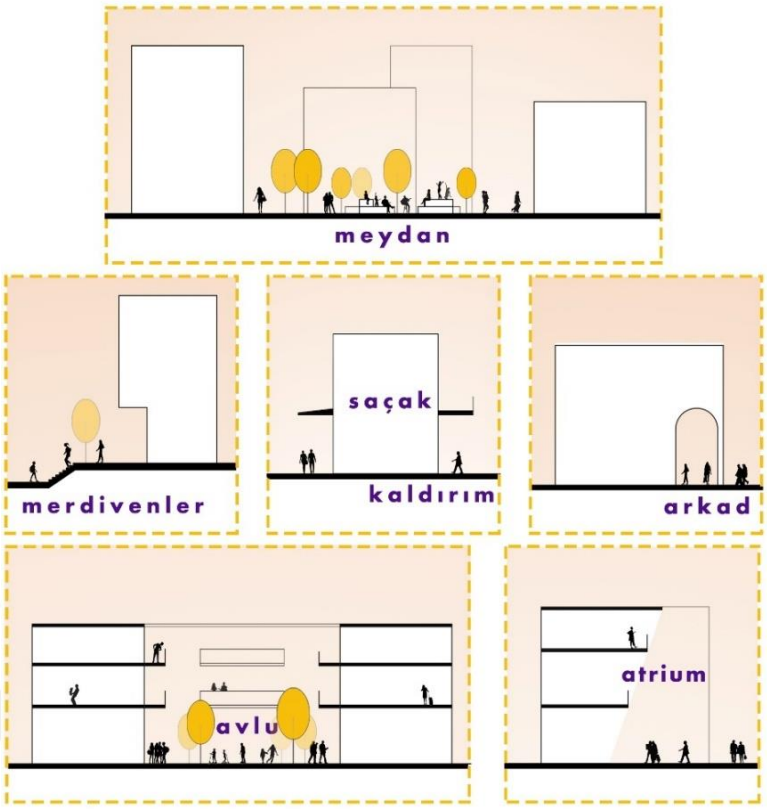
Dee (2001), eşikler için büyük alanlar arasındaki küçük geçişler, bir "arada mekan", sınırda bulunan bir mekan, giriş, geçiş, başlangıç veya bitiş yeri gibi pek çok farklı tanım yapar. İlk olarak giriş çıkışları sağlayan kapıları eşik olarak ele alır. Eşik

görevi gören kapılara sembolik kent kapıları, park veya bahçe kapıları, bina kapıları veya bitkilerle oluşturulmuş geçişler örnek verilebilir. Bina girişleri, iyi tasarlanması halinde önemli sosyalleşme alanlarına dönüşebilmekte olup iç ile dışın birlikte çalışması için kritiktir. Merdiven, rampa, veranda, revak alanları gibi elemanlarla girişler eşiğe dönüşür. Yükseklik farkı olan topografyalarda yapay yollarla yapılan değişiklikler ve bu kotları bağlayan merdiven gibi eklentiler, kara ile su sınırındaki liman ve iskeleler de eşik mekanlar olarak çalışabilir (s. 170-186) (Şekil 4.12).

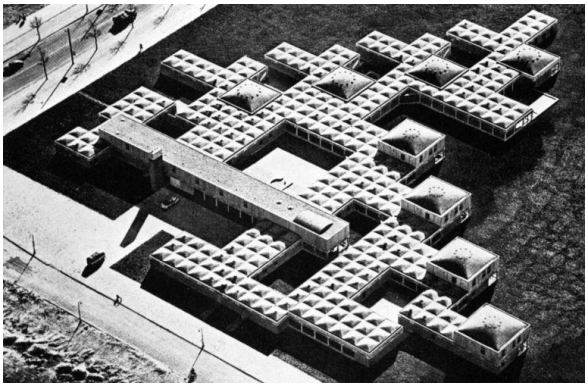
Şekil 4.12 Bina girişleri, kapılar, topografik eşikler ve su eşikleri (Dee, 2001)

En sık karşılaşmaların, buluşmaların meydana geldiği meydanlar, farklı kotları bağlayan, yapılara giriş sağlayan kamusal merdivenler, zemin kotta yaya dolaşımının en fazla olduğu kaldırımlar ve onların üzerinde yer alıp hem gölgelik hem de yarı kamusal bir mekan yaratan saçaklar, özellikle ticaretin yoğun olduğu alanlarda yarı açık alanlar oluşturan arkadlar, iç ile dış arasındaki geçişlerden biri olan avlular ve iç mekanlarda kotlar arası ilişkileri güçlendiren atriumlar, kentte hayatımızı etkileyen eşik mekanlardan bazılarıdır (Şekil 4.13).

Şekil 4.13 Eşik mekanlar (Aslı Yücel)

Eşik kavramını ilk kez mimari anlamda kullanan Aldo van Eyck, Amsterdam Yetimhanesi projesini bu kavrama dayandırır. Küçük modüller ve onların biçimlenmesinin oluşturduğu boşluklar yardımıyla avlular, yarı açık alanlar ve iç sokaklar gibi karşılaşma ve etkileşim alanları oluşur (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 Amsterdam Yetimhanesi (Url-52)

Zemin katta açılan boşluklarla dışarıdan içeriye doğru insanları yönlendiren eşikler oluşturulabilir. Will Alsop'un Peckham Kütüphanesi, önünde bırakılan boşlukla bir eşik mekan yaratarak kullanıcılara yarı açık bir kamusal alan tanımlar (Şekil 4.15).

Bir yandan girişi vurgularken bir yandan da bir toplanma alanı meydana getirilmiştir.

Şekil 4.15 Peckham Kütüphanesi ve önündeki eşik mekan (Url-53)

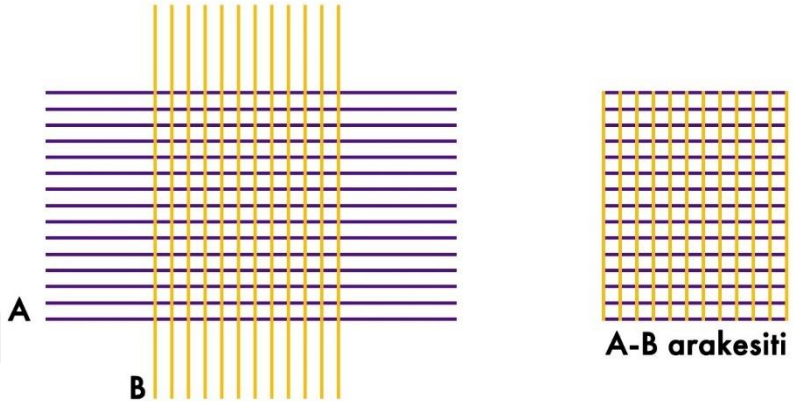
Avlular, iç içerisinde yeni bir dış oluşumu olarak tariflenebilir. Doğal aydınlatma, doğal havalandırma gibi işlevsel yararlarının yanı sıra iç ile dış arası sınırları bulanıklaştırarak tasarımın önemli bir parçası haline gelebilirler. Shigeru Ban, Sengokubara Konutu'nda kare biçimli yapının içinde eğrisel bir boşluk açar (Şekil 4.16). Tüm mekanlar bu avluya bakacak biçimde sıralanmıştır. Yapı kabuğu oldukça opak kurgulansa da avluya bakan cepheler tamamen saydamdır. Dış mekanla arasına keskin bir sınır çekmiş görünen bu yapı, içinde açılan boşlukla tekrar dış mekanla bütünleşmektedir. Böylece avlu, iç ile dış arasında bir eşik mekana dönüşmüştür.

Şekil 4.16 Bir eşik mekan olan avlu, Sengokubara Konutu (Url-54)

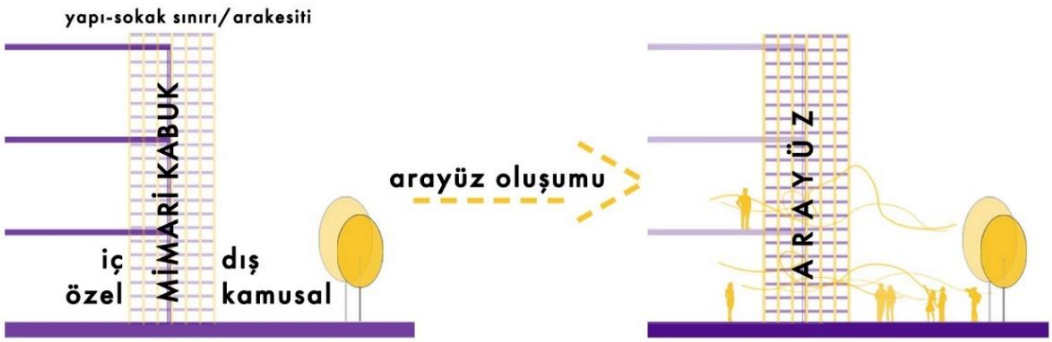
4.1.4 Arakesit ve Arayüz

Matematikte çizgi, yüzey ve hacimlerin birbirleriyle kesişim yerlerini tanımlayan "arakesit *(intersection)*" kavramı mimari tasarımda da sıklıkla kullanılmaktadır (Şekil 4.17). Kesişim alanı olarak tanımlanabilen arakesitler katı sınırlara sahip olduğunda ayrışma, daha bulanık sınırlara sahip olduğunda ise birleşme ve karşılaşmalara yol açarlar.

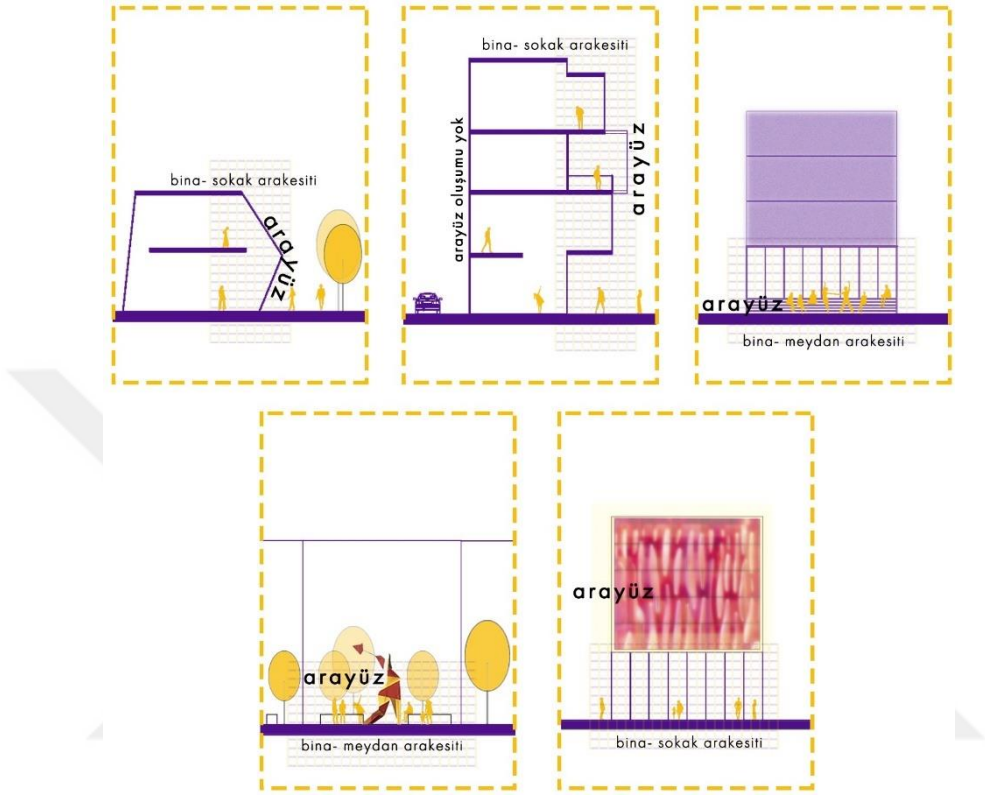
Şekil 4.17 Arakesit oluşumu (Aslı Yücel)

Farklı bölgelerin sınırlarını tanımlayan arakesitlerde bazı elemanlarla oluşturulan etkileşim alanları "arayüz *(interface)*" olarak ele alınabilir. Arayüz, öncelikle teknoloji ve bilgisayar odaklı bir kavram olarak anılmakla birlikte mimarlık, şehircilik, ekonomi, sağlık gibi pek çok farklı disiplinde yer alır. Gehl (2011), arayüz kavramını özel ile kamusal mekan arası geçiş sağlayan kentsel mekan ögesi olarak tanımlar. İç ile dış, kamusal ile özel arasındaki sınırda meydana gelen arayüzler bu sınırda etkileşim ve geçişlere olanak sağlayan arakesit unsurlarıdır (Özsel, 2009) (Şekil 4.18). Arayüzün tanımladığı sınırın keskin veya bulanık olma durumu yapı ile kent ilişkisini belirler.

Şekil 4.18 Arayüz oluşumu (Aslı Yücel)

Bir tampon bölge, bir sınır-arakesit elemanı, geçiş ve etkileşim bölgesi olan çok katmanlı arayüzleri elde etmek için farklı yöntemler kullanılabilmektedir. Yapının biçimi, diğer yapılara göre konumu, boşluklar, insan ölçeği ile olan ilişkisi, cephenin artikülasyonu arayüz oluşumunda etkilidir (Şekil 4.19).

Şekil 4.19 Arayüz oluşturma yöntemleri (Aslı Yücel)

Farklı sosyal, politik, ekonomik meselelere dokunan kamusal sanat çalışmaları ve enstalasyonlar da birer arayüz olarak çalışır. Değişen, dönüşen, farklı kullanım ve deneyimlere olanak sağlayan bu arayüzler kent ile kentli, yapı ile kentli ya da kentli ile kentli arasında etkileşimler sağlar. Christo ve Jeanne Claude, Almanya'daki eski parlamento binası Reichstag'ı ilginç bir enstalasyon denemesinde kullanırlar (Şekil 4.20). Alüminyum yüzeyli polipropilen iplerle binanın tüm görünür yüzeylerini kaplamışlardır. Bu enstalasyon yalnızca iki hafta sergilense de beş milyon ziyaretçiyi ağırlamıştır. Bu arayüz geçici olsa da belleklerde bir kalıcılık kazanmıştır.

Şekil 4.20 Wrapped Reichstag Enstalasyonu (Url-55)

Teknoloji ile mimarlık bir araya gelerek de yapılar birer arayüze dönüştürülebilmektedir. İstiklal Caddesi'nde bir köşe yapısı olan Yapı Kredi Kültür Merkezi'nin cephesi kullanılarak Alper Derinboğaz ve Refik Anadol tarafından yapılan "Augmented Structures v1.0: Akustik Formasyon / İstiklâl Caddesi" adlı enstalasyonda caddede meydana gelen sesler, yapının cephesinde dijital yollarla elde edilen fiziksel bir şova dönüşür (Şekil 4.21). Tramvayın, satıcıların ve caddede yürüyüp geçen insanların sesleri, cepheye eklemlenmiş strüktürün üzerinde dijital hareketler haline gelir. Bu enstalasyon ile yapı, kent ve kentli arasında bir etkileşim aracı, bir arayüz görevi görür.

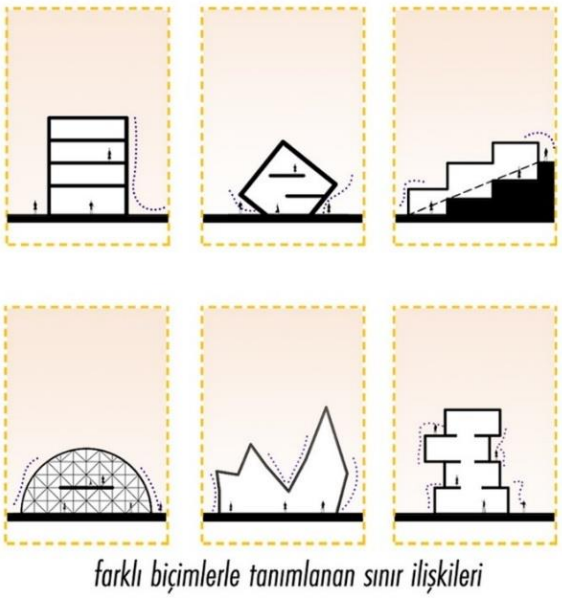
Şekil 4.21 Yapının cephesinin arayüz olarak çalışması (Url-56)

4.2 Yeni(den) Sınır Ögeleri

Günümüzde sınırlar yeniden tariflenmekte olduğundan sınırların mekansal etkilerini daha iyi irdeleyebilmek amacıyla bu bölümde sınır oluşumuna etki eden ögeler yeniden tanımlanmaktadır. Fiziksel sınır oluşumuna etki eden ögeler biçim, hareket, yapı elemanları ve katmanlaşma olmak üzere dört ana başlıkta değerlendirilmektedir.

4.2.1 Biçim İle Oluşan Sınırlar

Biçim, mimarın tasarlama sürecinin sonunda meydana gelen üründür. Tasarımcının içinde bulunduğu ortamdaki sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik pek çok etkenden etkilenerek oluşturduğu mekanın üç boyutlu hali, biçim olarak tanımlanabilir (Şekil 4.22). Louis Kahn'ın (2014) "Tasarım, düzen içinde biçim yaratmaktır" sözü, biçimin tasarımla olan yakın ilişkisini vurgular. Ching (2015), "Mimarlıkta Biçim, Mekan ve Düzen" adlı kitabında biçimin noktaların çizgileri, çizgilerin yüzeyleri ve yüzeylerin hacimleri oluşturmasıyla meydana geldiğini belirtir. Bir biçimin boyutlarında değişiklik yaparak, biçimden parça çıkartarak ya da başka biçimlerle bir araya getirerek biçimlenmeler gerçekleşir.

Şekil 4.22 Biçim-sınır ilişkisi (Aslı Yücel)

Alvaro Leite Siza'nın Tolo Evi tasarımı, oldukça eğimli bir arazide konumlanır (Şekil 4.23). Modüler birimlerden oluşan biçim, bu birimlerin birbirleri üzerine gelecek şekilde eğime oturtulmasıyla meydana gelir. Yapının kendisi bir merdiveni andırırken aynı zamanda gerçek bir merdiven yapıyla bütünleşik halde tüm kotları bağlar. Bu biçimlenme sayesinde hem topografyayla uyum, hem pek çok iç mekandan manzaraya bakış, hem de oluşan teraslarla iç-dış bütünleşmesi sağlanmıştır.

Şekil 4.23 Tolo Evi ve eğimle uyumlu biçim (Url-57)

Daniel Libeskind'in Berlin Yahudi Müzesi, Yahudi soykırımını yansıtmak için tasarladığı bir yapı olup zikzak biçimi, büyük boşlukları, ışığı yapıya alış biçimi ve yüksek masif duvarlarıyla ziyaretçilerde rahatsızlık uyandıracak bir atmosfere sahiptir (Şekil 4.24). İnsanı ezen kat yükseklikleri, simetrik olmayan karmaşık kirişler, yer yer daralan ve genişleyen beton duvarlar kasvet ve huzursuzluk uyandırmada kullanılan mimari elemanlardır (Im Brahm, 2016). Yapının içinde sergilenenlerden çok yapının kendisi bir sergi niteliğindedir. Bu dekonstrüktif kütle, iç ile dış arasında keskin bir zar gibi çalışarak kullanıcılara savaş sırasında insanların yaşadığı hapsolmuşluk duygusunu hissettirir.

Şekil 4.24 Yahudi Müzesi'nin zikzak biçimi (Url-58)

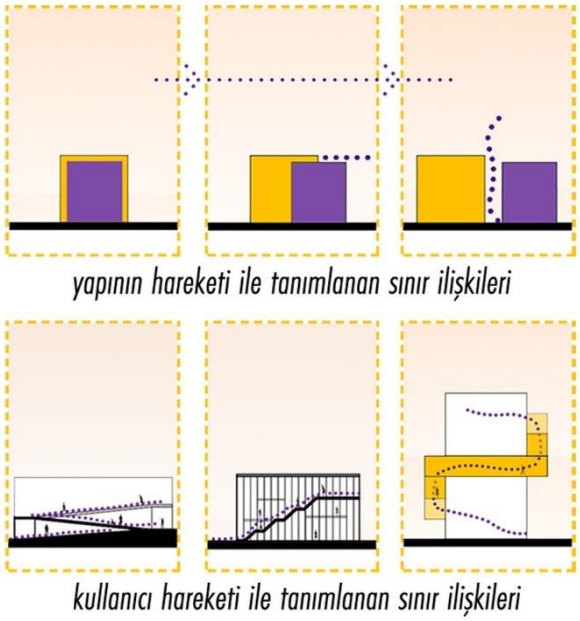
OMA'nın 2017 yılında tasarladığı Katar Ulusal Kütüphanesi, bir levha parçasının katlanmasıyla biçim kazanır ve bu katlanmalar, yüzeydeki sınırlarda bulanıklaşma meydana getirir (Şentürer, 2008) (Şekil 4.25). Dış mekanda köşelerin yukarı doğru katlanmasıyla zeminde boşluklar tanımlanmış, iç mekan ise tamamen tek bir hacim olarak tasarlanarak kitapları ve okuyucuları bir araya getiren, bölünmeyen, etkileşimli bir kurgu yakalanmıştır.

Şekil 4.25 Katlanan biçim ve yüzeyde sınırların bulanıklaşması (Url-59)

4.2.2 Hareket İle Oluşan Sınırlar

Mimarlıkta hareket, kütlede veya cephede birtakım değişim ve dönüşümlerle meydana gelmekle birlikte gelişen teknoloji hareketin mimarlık üzerindeki etki alanını da genişletmiştir. Çatı, duvar, döşeme veya katlar gibi elemanlar hareketli olabilmekte, bu durum bu elemanların yarattığı sınırlarda değişimlere yol açabilmektedir (Düzgün, 2010). Aynı zamanda yapıda renk, malzeme ve doku kullanılarak fiziken bir hareket söz konusu olmasa bile algıda hareketlilik hissi yaratılabilmektedir. Kullanıcı hareketini kurgulayan sirkülasyon elemanlarını tasarıma katmak da hareket kavramını beraberinde getiren bir başka yöntemdir (Şekil 4.26).

Şekil 4.26 Hareket-sınır ilişkisi (Aslı Yücel)

Katlanır, kayar, açılır kapanır sistemler hareket yoluyla farklı fiziksel sınırlar oluştururlar. Gregoire ve Petetin tarafından tasarlanmış taşınabilir ev projesi hareket edebilen, birbirine eklenerek büyüyebilen, katlanabilen özellikleriyle değişebilen sınırlara sahiptir (Şekil 4.27). Katlanmış mekan açılarak on katı büyüklüğünde bir hacme ulaşabilmektedir.

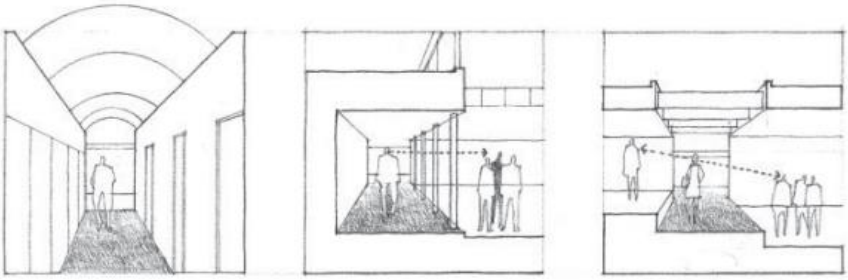
Şekil 4.27 Katlanır bir yapının değişen sınırları (Url-60)

İngiltere'de tasarlanmış "Sürgülü Ev *(Sliding House)"* projesi ana konut yapısı, garaj ve misafir kısmı olmak üzere üç bölümden oluşur (Şekil 4.28). Cam ve çelikten oluşan bir iç kılıf, raylar üzerinde hareket edebilen ahşaptan bir dış kılıf ile kapatılabilmektedir. Bu dış kılıfın hareketine göre iç mekan da dışa dönüşebilmekte, güneşin yapıya girişi ile oynanmakta, sınırlar bulanıklaşmaktadır.

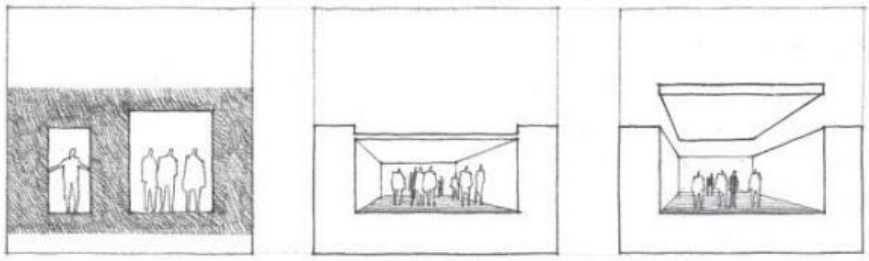
Şekil 4.28 Sürgülü Ev'de hareket ile değişen iç-dış sınırları (Url-43)

Kentsel ölçekten yapı ölçeğine kadar pek çok ölçekte karşımıza çıkan sirkülasyon elemanları, mekanlar arası hareket, geçiş ve iletişim sağlar. Ching (2015), sirkülasyonun yapıya uzaktan yaklaşım, giriş, mekanlar arası sekans, kenar-köşe ilişkileri ve koridor, galeri, merdiven gibi elemanların tümünden meydana geldiğini belirtir. Bir sirkülasyon alanı mekanları birbirine bağlayan kapalı bir koridor, tek tarafı açık olup mekanlar arası görsel ilişki sağlayan bir alan veya daha fazla etkileşime olanak sağlayan iki yanı da açık bir geçit olabilir (Şekil 4.29).

Şekil 4.29 Farklı açıklıklarda sirkülasyon alanları (Ching, 2015)

Bir konuttaki sirkülasyon elemanı ile kamusal bir yapıdaki sirkülasyon elemanının aynı boyutlarda olmaması gerekir. Kullanıcı konforu açısından sirkülasyon alanının oranları, mekanın kamusal, yarı kamusal veya özel olma durumu gözetilerek ayarlanmalıdır. Dar bir koridor, hızlıca geçip gitme isteği uyandıracakken alanın genişlemesi duraklama, bir araya gelme, dinlenme eylemlerini doğurarak eşik mekanlar oluşturabilir (Ching, 2015) (Şekil 4.30).

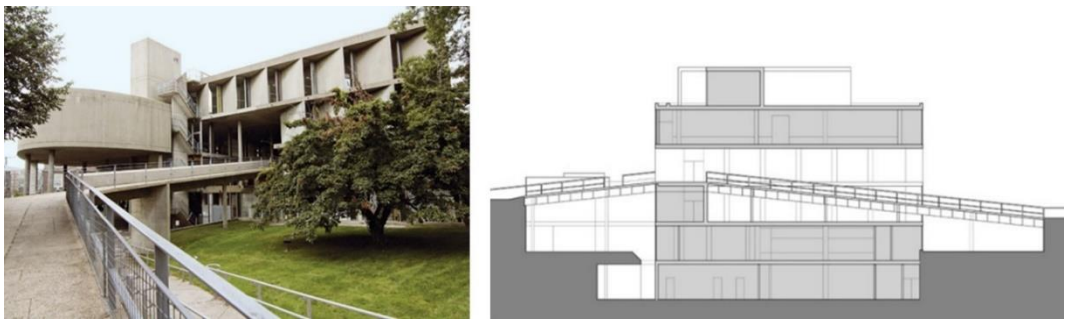

Şekil 4.30 Kamusal-özel durumlarına göre sirkülasyon alanının boyutlarında değişim (Ching, 2015)

Koridorlar gibi yatayda dolaşım sağlayan yatay sirkülasyon elemanlarının yanı sıra merdiven, rampa, asansör gibi katlar arası geçişleri sağlayan elemanlar düşey sirkülasyon elemanları da vardır. Kent ve yapı ölçeğinde sirkülasyon elemanları farklı kotları bağlama veya ayırma durumlarına göre farklı sınır oluşumlarına sebep olmaktadır.

Le Corbusier'in Harvard Üniversitesi kampüsünde yer alan Carpenter Görsel Sanatlar Merkezi'nde yapıyı delip geçen S biçimindeki rampa sınırları bulanıklaştıran bir elemandır (Şekil 4.31). Yapıya ana giriş bu rampa ile sağlanmakta olup rampa sokaktaki bir yayayı doğrudan yapıya davet ederek kamusallığı dışarıdan içeriye çeker. Boettger (2014), rampanın kendi topografyasını yaratan bir eşik mekana dönüştüğünü belirtir. Bu eşik olma

durumunu William J.R. Curtis'in "Bu iç mi, dış mı? Binanın içinde mi, dışında mı? Kamusal mı yoksa özel mi?" sözleriyle destekler.

Şekil 4.31 Carpenter Güzel Sanatlar Merkezi'nde sınırları bulanıklaştıran rampa elemanı (Simitch ve Warke, 2014, s. 44)

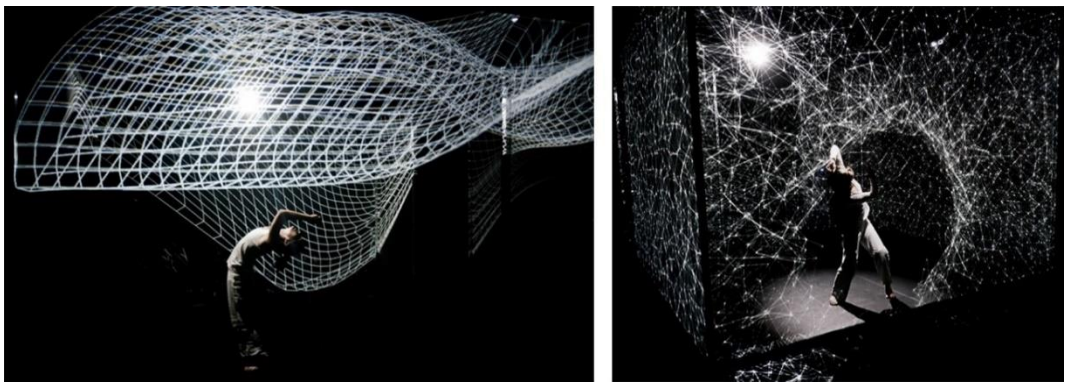
Renzo Piano ve Richard Rogers'ın Paris'teki ikonik yapısı Centre Pompidou, dikdörtgenler prizması biçimi ve kütlenin önüne takılan sirkülasyon elemanlarıyla geleneksel müze anlayışına bir başkaldırı olarak tasarlanmıştır (Şekil 4.32). Yapı, önünde bulunan meydanla birlikte kurgulanmış olup meydana bakan cephesi saydamdır ve cephenin önüne takılan tüpün içinde terasa kadar çıkan bir merdiven bulunur. Böylece merdivenden yürüyen kullanıcılar hem yapının içi hem de dışarıdaki meydanla etkileşim halinde kalır. Pompidou'da kullanılan bu konsept zaman içinde başka projelere de ilham olmuştur. MVRDV'nin Rotterdam'da tasarladığı, yapının cephesine takılmış ve kullanıcıları zemin kattan alıp terasta bulunan kamusal alana taşıyan merdiven, kotlar arası ilişkiyi güçlendirerek zemin kat ile üst katlar arası sınırları bulanıklaştırır (Şekil 4.32).

Şekil 4.32 Cephesine takılan sirkülasyon elemanları ile Centre Pompidou (Url-34) ve MVRDV'nin tasarladığı kamusal merdiven (Url-61)

Adrien M. ve Claire B. tarafından tasarlanan Hakanai adlı interaktif dans gösterisi, küp bir hacmin içindeki dansçının hareketlerinin bilgisayar aracılığıyla mekanın sınırlarında değişim meydana getirmesine dayanır (Şekil 4.33). Dansçının

bedeninin hareketine göre kübün içindeki sınırlar değişir ve yeniden tanımlanır (Serin ve Aksoy, 2020).

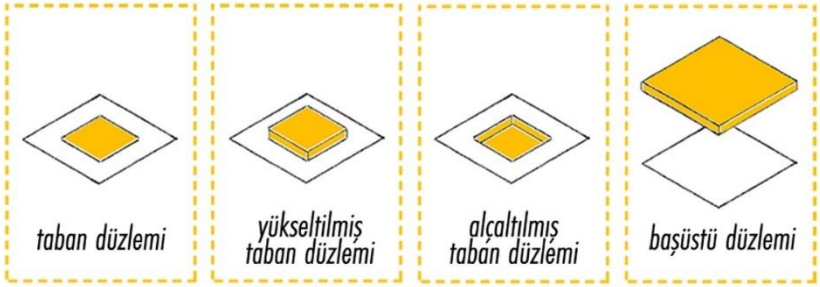
Şekil 4.33 Hakanai gösterisinde hareketle değişen sınırlar (Url-62)

4.2.3 Yapı Elemanı İle Oluşan Sınırlar

Yapı elemanı ile oluşan sınırlar, yatay ve düşey elemanlar olarak ikiye ayrılabilir.

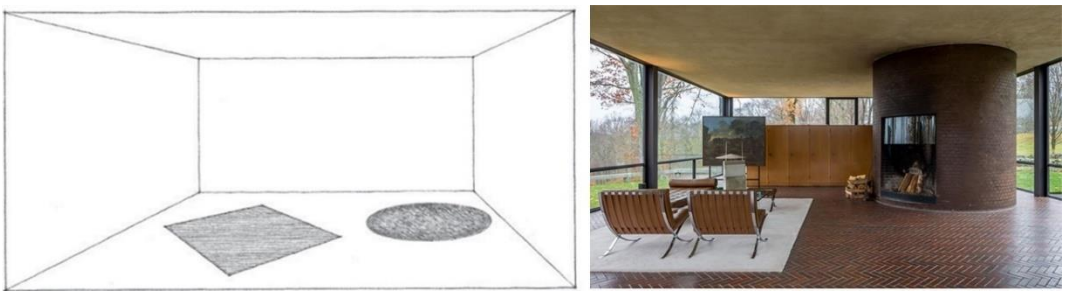
4.2.3.1 Yatay Yapı Elemanları

Yatay yapı elemanları belli sınırlar oluşturarak mekan tanımlayabilirler. Bir mekanın zeminine farklı bir düzlem konması, taban düzlemini çukurlaştırmak ya da yükseltmek, bir ağacın gölgesi gibi başüstü düzleminde yer alan bazı ögeler yoluyla zeminde sınırlar oluşturabilir (Şekil 4.34).

Şekil 4.34 Yatay yapı elemanlarıyla tanımlanan sınırlar (Ching, 2015'den uyarlanmıştır.)

Zeminde renk, doku, malzeme değişikliği ile farklı sınırlar meydana getirilebilir. Philip Johnson'ın akışkan planlı yapısı Cam Ev'de oturma alanı, herhangi bir mimari bölücü yerine zemine konan bir halı ile sınırlandırılmıştır (Şekil 4.35). Tavan düzlemi de sınır tanımlayan elemanlara dönüşebilir. Asama Evi'nde hiç iç duvar kullanılmadan yalnızca tavandaki farklılaşmalarla mutfak ve diğer yaşam alanları birbirinden ayrılmıştır (Feddersen ve Lüdtke, 2014) (Şekil 4.36).

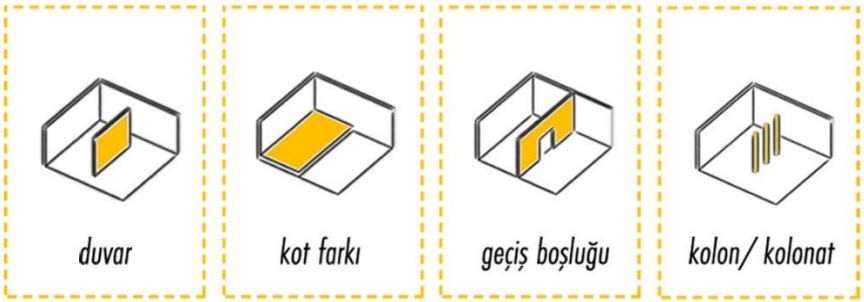
Şekil 4.35 Zeminde farklılaşmalarla oluşan sınırlar (Ching, 2015) ve Cam Ev'de halı ile sınırlanan oturma alanı (Url-63)

Şekil 4.36 Asama Evi'nde tavanla sınırlanan mekanlar (Feddersen ve Lüdtke, 2014, s. 96)

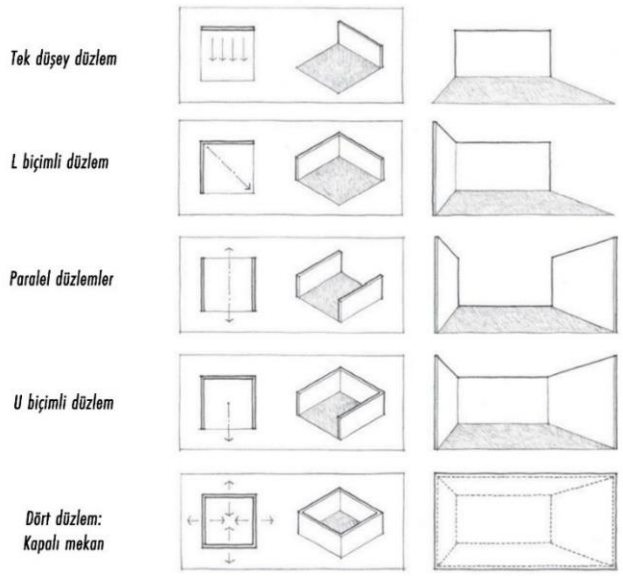
4.2.3.2 Düşey Yapı Elemanları

Bir mekan, içine konan bir duvarla sınırlandırılabilir, duvarın konumu ve boyutlarına göre iki farklı mekan tanımlanırken bu mekanlar arası geçiş sağlanabilir veya etkileşim koparılabilir. Duvarda boşluklar açılarak, kolon veya kolon dizileri (kolonatlar) kullanılarak geçişler tanımlanabilir. Ayrıca bir mekan içinde birkaç farklı kot oluşturularak da farklı mekanlar tanımlanabilir (Şekil 4.37). Örneğin zeminin birkaç basamak yükseltilmesi bir mekanı sahne ve oturma alanlarına bölebilir veya zemin bir doğrultu üzerinde yükseltilerek bir podyuma dönüşmesiyle performans alanı ile seyirci alanlarını tanımlayabilir.

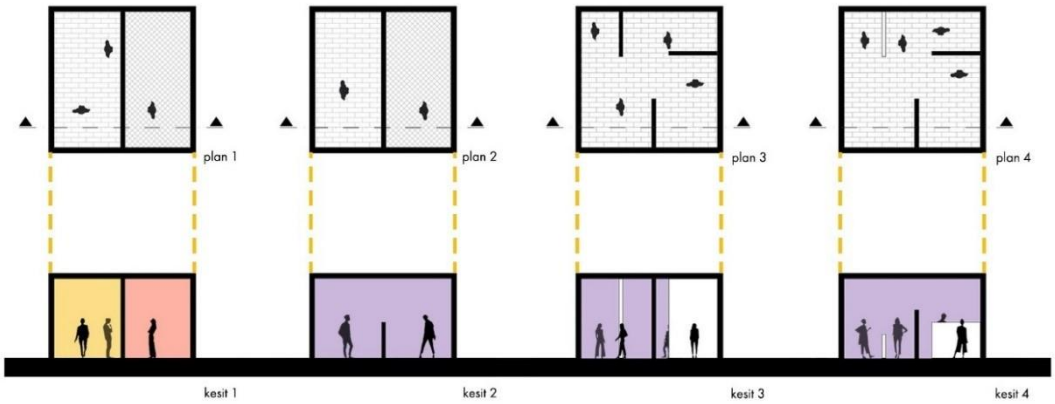
Şekil 4.37 Düşey yapı elemanlarıyla tanımlanan sınırlar (Ching, 2015'ten uyarlanmıştır.)

Ursula Le Guin, Mülksüzler kitabında (2016) *"Duvar çok büyükse ve ben diğer tarafa rahatça geçemiyorsam, beni sınırlamak için yapılmıştır, bulunduğum yerde kalmam istendiği için… Duvar; sınırdır"* diyerek duvarın bir sınır elemanı olduğunu vurgulamaktadır. Venturi (2005), iç ile dışın farklılaşmasının ve geriliminin meydana geldiği yer olan duvarın mimari bir olgu olduğunu söyler. Fiziksel olarak bakıldığında duvar, bir iç ile bir dış oluşturur ve çoğu zaman içi, dıştan korumakla görevlendirilir. Bu duvar tamamen saydam olup iç ile dışın görsel ilişkisini sağlayabileceği gibi opak olarak bu ilişkiyi sınırlandırabilir ya da tamamen yok edebilir. Farklı düzlemlerde ve farklı biçimlerde tasarlanarak mekanlar oluşturabilir (Şekil 4.38).

Şekil 4.38 Duvarlarla sınırlanan mekanlar (Ching, 2015, s. 135)

Bir duvar, tavana kadar uzayıp bir mekanı iki ayrı mekana bölebilir. Bazen de zemini ikiye bölerek iki ayrı mekan tanımlasa da göz hizasında kesilerek iki mekan arası görsel ilişki kurmaya imkan sunar. Duvarın boyutları ve mekan içindeki konumu, farklı sınır durumlar teşkil ederek duvara mekansal ilişki ve deneyimler üzerinde düzenleyici bir rol kazandırmaktadır (Şekil 4.39).

Şekil 4.39 Duvarlarla tanımlanan farklı sınır durumlar (Aslı Yücel)

Duvar kullanımının güvenlik açısından kaçınılmaz olduğu mekanlar vardır. Hapishane duvarları, içeridekilerin dışarı çıkmasına engel olmak amacıyla tasarlandığından iç ile dış arasına oldukça sert bir sınır çeker (Şekil 4.40). Standart kapalı ceza infaz kurumlarında tel örgüler, kalın ve yüksek duvarlar, bu duvarların üzerine konumlandırılmış kulübeler, giriş çıkışların sağlandığı ana kapı gibi elemanlarla keskin sınırlar oluşturulur (Gül, 2015).

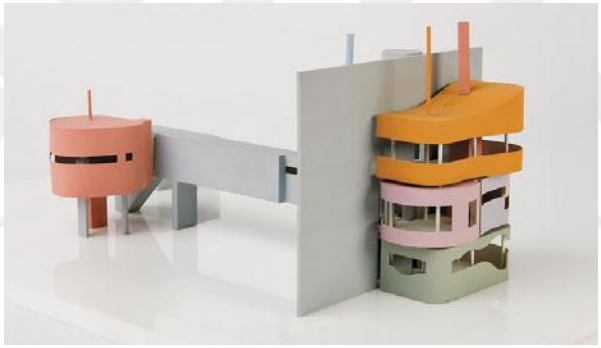
Şekil 4.40 Philadelphia Doğu Eyalet Hapishanesi'nde duvarlarla oluşan keskin sınırlar (Ching vd., 2017, s. 639)

Mies van der Rohe'nin 1929 yılında tasarladığı Barselona Pavyonu sekiz kolon tarafından taşınması ve duvarların taşıyıcı rol üstlenmemesiyle serbest bir plana sahiptir (Şekil 4.41). Yatay bir kompozisyona sahip yapıda duvarlar, havada asılı gibi duran çatının altında kullanıcılara mekânsal bir gezinti sunar. İki iç mekanı veya iç ile dışı keskin olarak ayırmayan bu duvarlar, aynı anda hem içte hem dışta olma deneyimi yaşatmaktadır.

Şekil 4.41 Barselona Pavyonu'nda iç-dış ilişkisi (Url-33)

Duvarları tasarımın ana elemanı olarak kullanan projeler bulunmaktadır. John Hejduk'un Duvar Ev 2 projesi, devasa bir duvar ve ona eklemlenen mekanlardan oluşur (Şekil 4.42). Bağımsız şekilde kütlenin ortasında duran duvar, merdiven ve rampalar gibi geçiş ve sirkülasyon alanlarını yaşam alanlarından ayıran bir eşik mekan olarak çalışır (Simitch ve Warke, 2014). Geçişler sağlayan bu duvar, zaman ile mekan arasında da bir eşik olarak kurgulandığından hem fiziksel hem de algısal olarak bir sınır elemanıdır.

Şekil 4.42 Duvar Ev 2 (Simitch ve Warke, 2014, s. 167)

Duvarların varlığı gibi yokluğu da sınırlar oluşturabilir. Venturi'nin Benjamin Franklin Anıtı, yapıda görünmez duvarlar kullanır, yani hiç duvar kullanmaz (Şekil 4.43). Yalnızca strüktür kullanımıyla aslında olmayan duvarlar varmış gibi bir algı oluşturarak yapı dış mekandan sınırlandırılmaktadır.

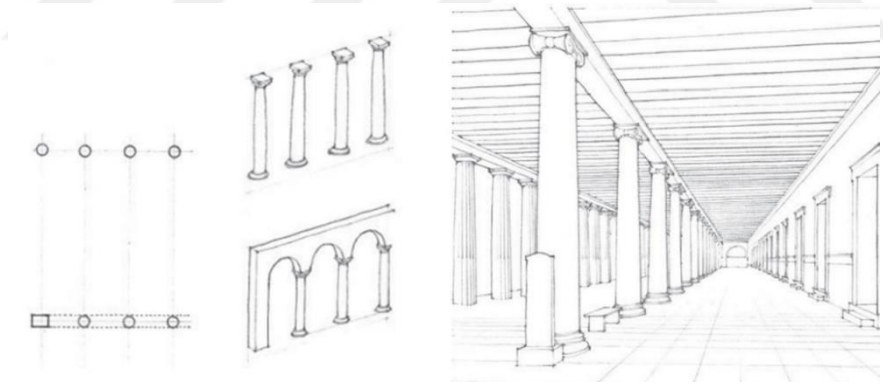
Şekil 4.43 Benjamin Franklin Anıtı (Url-64)

BIG Architecture, 2016 yılında Serpentine Pavilyonu için basit bir mimari eleman olan duvarı ele alır (Şekil 4.44). Duvar elemanı deforme edilir, prizma biçimli tuğlalar bir araya gelerek kıvrımlı bir biçim oluşturur. Tasarımda iç-dış ve opak-saydam gibi zıtlıkların birlikteliğiyle sınırlar bulanıklaştırılır.

Şekil 4.44 Serpentine Pavilyonu (Url-46)

Kolon gibi düşey elemanlar, strüktürel görevlerinin yanında bir alanı sınırlandırarak tanımlama rolü de üstlenir. Kolonlar birbirine ne kadar yakınsa oluşacak mekanın sınırları o kadar belirgin olur. Yan yana dizilmeleriyle lineer bir sınırlama oluşturulurken üç ve daha fazla kolon köşeler tanımlayarak bu köşelerin içinde kalan hacimde bir mekan tanımlar (Ching, 2015) (Şekil 4.45) (Şekil 4.46).

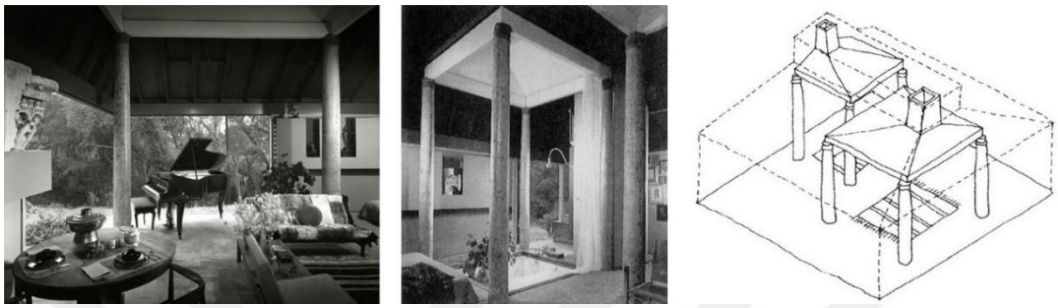

Şekil 4.45 Kolonlarla tanımlanan sınırlar ve Attalus Stoası örneği (Ching, 2015)

Şekil 4.46 İç mekanda kolonlarla sınırlanan mekanlar (Url-65)

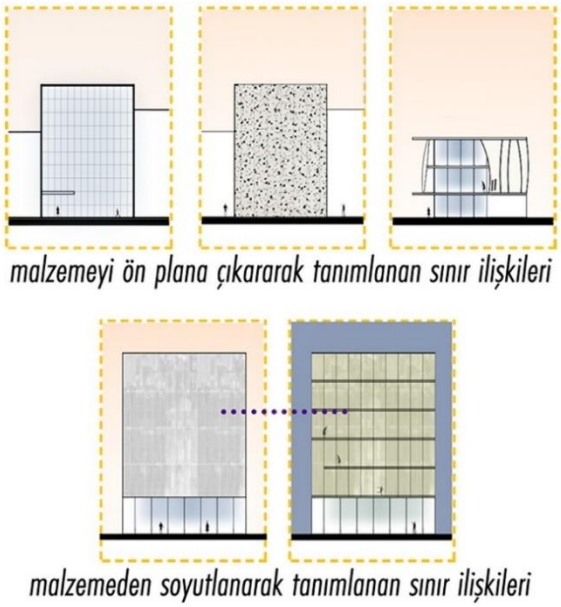
Charles Moore'un Moore Evi tasarımı, küçük bir yaşam alanı ve ona hizmet eden servis alanından oluşan akışkan planlı bir yapıdır (Şekil 4.47). Yapıda sekiz adet kolon bulunur ve mekansal sınırlamalar bu kolonlarla sağlanmıştır. Aynı zamanda kolonlar çatıdan gelen ağır yükleri taşıyarak çatıda saydamlaşma imkanı doğurmuştur (Taşkın, 2019). Bu da iç mekan ile gökyüzü arasında görsel bir ilişki ve bulanıklaşma meydana getirmiştir.

Şekil 4.47 Moore Evi'nde kolonlarla sınırlanan mekanlar (Url-66)

4.2.4 Katmanlaşma İle Oluşan Sınırlar

Farklı malzemeler, teknolojiler ve teknikler kullanılarak yapı kabuğunun zenginleştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve farklı ilişkilere açık bir hale gelmesi, katmanlaşma olarak tanımlanabilir. Mimarlıkta malzemenin ön plana çıkarılması (materyalite) veya malzemeden soyutlanma (immateryalite), katmanlaşmaya ve sınırların çözünmesine yol açan bazı yaklaşımlardır (Şekil 4.48).

Şekil 4.48 Katmanlaşma ile oluşan sınırlar (Aslı Yücel)

4.2.4.1 Malzemecilik *(Materiality)*

Bir mimari fikri somut hale getirmede mimarın önemli araçlarından biri olan malzeme, gelişen teknolojinin de sağladığı olanaklarla giderek daha da önem kazanmaktadır. Malzemenin gerçek halini yansıtarak tasarımın önemli bir parçası olarak kullanma anlamına gelen yaklaşımlar İngilizce'de *'materiality'* olarak tanımlanmakta olup kelimenin Türkçe'deki tam karşılığı 'maddesellik'tir (Url-88); fakat mimarlıkta bu kavram özellikle son dönemde 'malzemenin öne çıkarımı' hatta 'malzemecilik' şeklinde karşılık bulmaktadır. Malzemecilik, farklı malzeme ve bu malzemelerin bir araya gelişleri ile farklı sınır durumları beraberinde getirmektedir.

Peter Zumthor, kişide derin etkiler bırakan nitelikli mimari oluşturmada atmosferlerden yararlanır ve bu atmosferleri yaratırken en önemli araçlarından biri malzeme kullanımıdır. Vals Termal Hamamı'nda iç ile dışa keskin bir sınır çekmek için kuvarsit taşı ve beton kullanır (Şekil 4.49). Böylece dış mekanda opak ve ağır biçimiyle yamaçtan dışarı fırlayan sert bir kütle oluşturulurken iç mekanda taş duvarların su ile buluşması, bu sertliği kırmıştır. Malzeme aracılığıyla iç ve dış arasında bir gerilim meydana getirilmiştir.

Şekil 4.49 Vals Termal Hamamı (Url-35)

Herzog& de Meuron'un Dominus Şaraphanesi'nde yapı içinde doğal taşlar bulunan tel bir örgüyle çevrelenmiştir (Şekil 4.50). Işık alması gereken yerlerde boşluklar açılmış, bunun dışında iç mekan doğal taşlar arasında kalan boşluklardan içeri sızan ışıklarla aydınlatılmıştır. Böylece tel ile taş malzemenin farklı bir birlikteliğiyle arayüz görevi gören kabuk karakteristik bir hal kazanmıştır.

Şekil 4.50 Dominus Şaraphanesi (Url-67)

Louvre Müzesi'ne giriş sağlayan ek bina, şeffaf bir piramit biçimine sahiptir (Şekil 4.51). Cam malzemenin ön plana çıkarıldığı bu tasarımda hem gün ışığından optimum yararlanma sağlanmış, hem tarihi Louvre binasının görünüşünün önüne geçilmemiş hem de iç ile dış sınırları bulanıklaştırılarak giriş olma özelliği vurgulanmıştır (Düzgün, 2010).

Şekil 4.51 Louvre Müzesi Giriş Piramidi (Url-68)

Avusturya'da bir konutun yenileme projesinde mevcut yapının etrafına ahşap bir kabuk sarılır (Şekil 4.52). Kabuk ile mevcut yapı arasında bırakılan boşluk, iç ile dış arasında bir geçiş, bir eşik rolü oynar. Aynı zamanda ahşap kabukta çıtalar arasında ritmik boşluklar bırakılarak iç-dış sınırında görsel bir engel oluşmasına engel olunmuştur. Kabuğun mevcut yapıyı sarmasıyla oluşan katmanlaşma, yarı açık mekanlar da tanımlayarak iç-dış sınırını bulanıklaştırmaktadır.

Şekil 4.52 Ahşap kabuğun iç-dış sınırını bulanıklaştırması (Url-69)

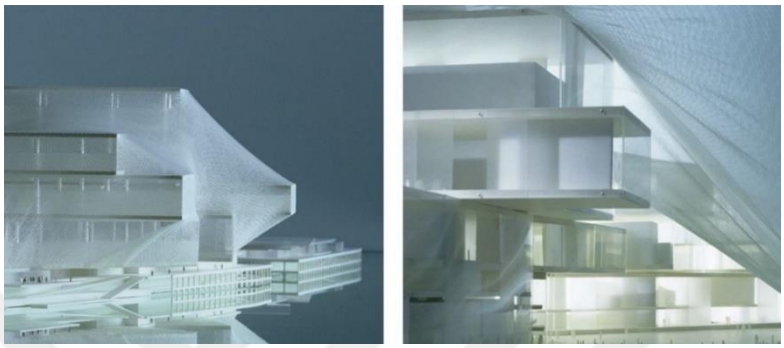
Tekstil malzemeleri, ilkçağlarda insanların olumsuz hava koşullarından korunması amacıyla kullanılmaya başlanmış olup günümüzde teknik özelliklerinin de iyileştirilmesiyle mekan oluşturmada da kullanılan bir elemandır. Esnek oluşları sayesinde iç mekanda veya iç ile dış arasında kullanıldıklarında sınırları bulanıklaştıran bir rol üstlenirler.

Esnek tekstil malzeme kullanarak sınırları bulanıklaştırma denemelerine, Shigeru Ban'ın Tokyo'da tasarladığı Curtain Wall House bir örnektir (Şekil 4.53). Yapı üç katlı bir konut olup cephesi, iç-dış ve kamusal-özel bulanıklaşmasını sağlayacak arakesiti oluşturur ve bunu perdeler aracılığıyla yapar. Ban, geleneksel Japon mimarisinde cephe, veranda ya da avlularla ilişki kurmayı sağlayan shoji adlı eleman ile iç mekanda mahremiyet sağlayan fusuma adlı elemanı bu projede yorumlayarak devasa bir perdeye dönüştürür. Perdelerin açık ve kapalı olduğu durumlara göre yapının görünebilirliği değişmekte, sınırlarla oynanmaktadır. Esnek bir malzeme olan kumaş, dış etkenlere göre hareket ederek mekanlar arası ışık ve hava geçişine izin verir.

Şekil 4.53 Curtain Wall House'da iç-dış sınırını bulanıklaştıran perde (Url-70)

Dominique Perrault'un tasarımı Pinault Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde, kütleler oluşturulduktan sonra tekstil malzemeden bir örtüyle sarılmıştır (Şekil 4.54). Kütleler ve onları saran tekstil örtü arasında oluşan boşlukların tariflediği mekanlar yeni bir kamusallık vaat eder. Örtünün esnek oluşu yapıya akışkanlık ve geçirgenlik kazandırmıştır (Allmer, 2009). Perrault, aslında modaya ait elemanlar olan tekstil malzemelerini mimarlıkta kullanarak sınırları bulanıklaştırır ve yeni mekansallıklar doğar.

Şekil 4.54 Pinault Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde tekstil örtü ile oluşturulan boşluklarda yeni bir kamusal alan tarifi (Url-71)

4.2.4.2 Malzemeden Soyutluluk *(Immateriality)*

Işık, gölge, ses gibi ögeler kullanılarak duyuları harekete geçirme, dinamizm ve değişim oluşturma, İngilizce'de fiziksel olmama, maddeden oluşmama anlamlarına gelen *'immateriality'* kavramı ile tanımlanır (Url-89). *'Immateriality'*, Türkçe'de 'malzemeden soyutluluk' şeklinde karşılık bulabilir. Malzemenin maddesel halinin yerini maddesel olmayan hali almış, malzemeye bakış açısındaki değişimler ve malzemenin soyut halinin ön plana çıkması malzemeden soyutluluğu doğurmuştur (Baktır, 2006). Bu yaklaşım en çok yapının kentli tarafından belirgin biçimde algılandığı kısım olan cephede kendini gösterir. Farklı zaman dilimlerinde ve dış koşullar altında değişen cepheler mevcut sınırların yeniden tanımlanmasına, keskinleşmesine veya bulanıklaşmasına yol açabilmektedir.

Toyo Ito'nun Tower of Winds tasarımında bilgisayar programları yoluyla ses, ışık, rüzgar gibi yapı kabuğuna etkiyen bazı dış etmenler ışık oyunlarına dönüştürülür (Şekil 4.55). Yapıya takılan lambalar, projektörler ve neon halkalar bu dış etmenleri değiştirip dönüştürerek yapının alüminyum cephesini saydamlaştırır. Malzemeden bağımsızlaşan, içinde bulunduğu çevreye göre farklılaşan bu yapıda malzemeden soyutlanma oldukça güçlü şekilde gözlenebilir.

Şekil 4.55 Tower of Winds (Url-72)

Milano'da yapılmış bir konut projesinde yapının çevresi PVC kaplı mesh bir örtüyle sarılmıştır (Şekil 4.56). Havayı filtreleme işlevi olan bu örtü aynı zamanda ışığa göre yapının saydamlığını değiştirmektedir. Böylece iç-dış ve kamusal-özel sınırı tekrar tekrar tariflenirken bir evin ne olabileceği ve çevresine ne sunabileceği üzerine de bir tartışma açılmaktadır.

Şekil 4.56 Air Filtering House, Milano (Url-73)

4.3 Bölüm Sonucu

Yapılan literatür araştırması ve incelenen örneklerde mimarlıkta sınır durumların değişmekte ve yeniden tariflenmekte olduğu görülmüş, mimarlıkta fiziksel sınır oluşumlarına etki eden ögeler yeniden tanımlanarak dört ana başlıkta toplanmıştır (Tablo 4.1):

- Biçim ile oluşan sınırlar
- Hareket ile oluşan sınırlar
- Yapı elemanı ile oluşan sınırlar
- Katmanlaşma ile oluşan sınırlar

Bu ögelerin tasarımlarda farklı kullanımları, farklı sınır durumları teşkil etmektedir. Biçimlerle tanımlanan doluluk-boşluk ilişkileri, hem iç hem dış mekanda sınırlamaları meydana getirir. Boşluklar tariflenerek, kütleler üst üste bindirilerek veya iç içe geçirilerek, kıvrımlı ve eğimli yüzeyler tasarlanarak sınırlarda bulanıklık oluşturulduğu görülmüştür.

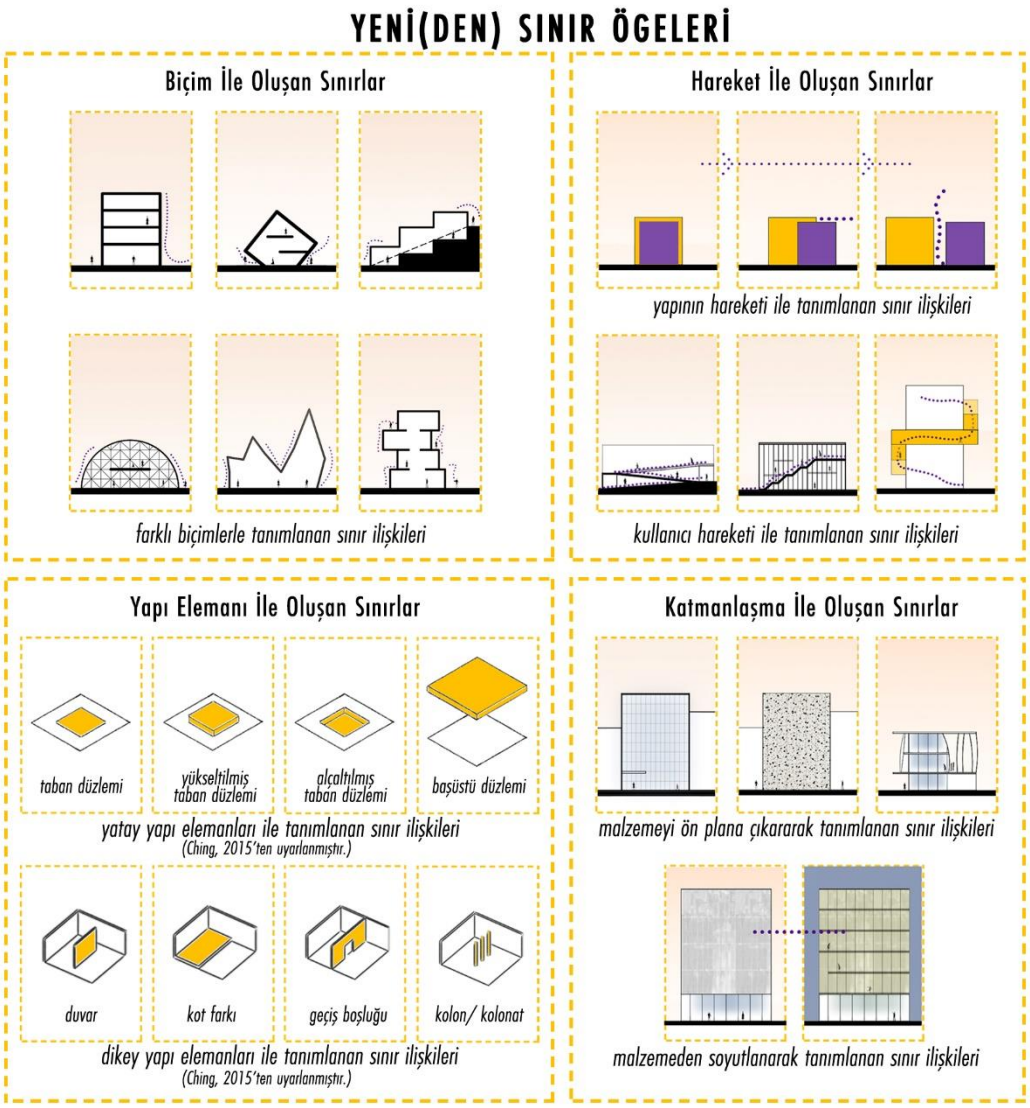
Hareket kavramı, sınırları etkileyen bir başka öge olarak kabul edilmiştir. Yapının kendisinin hareket eden strüktürlerle tasarlanmasının yanı sıra sirkülasyon elemanlarıyla kullanıcı hareketini kurgulamak da bu amaca hizmet eden bir seçenektir.

Duvar, kolon, kiriş gibi yapı elemanları, kullanıldığı yere ve kullanılış biçimine göre iç-dış ve kamusal-özel ilişkilerini belirlemektedir. Bu elemanlarla mekansal sınırlar tanımlanabilir, ilişkiler kuvvetlendirilerek eşikler ve arayüzler meydana getirilebilir.

Malzeme, doku ve teknikler kullanılarak yapı kabuğunda katmanlaşma oluşturulması ile de sınırlarda bulanıklaşma elde edilebilmektedir. Malzemeyi ön plana çıkaran bazı tasarımlarda bu malzemenin opaklık, saydamlık, esneklik gibi özellikleri mekansal deneyimi yönlendirir. Malzemeden soyutlanma ile ise farklı zaman ve durumlarda yapılar farklılaşarak değişken sınır durumları beraberinde getirmektedir.

Sınırlar, iç ile dış veya kamusal ile özel gibi ikiliklerin kesişiminde farklı mekansal açılımlar sunan karakteriyle her ölçekte tartışmaya açılabilir. **Bölüm 5**'te, yapı ölçeğinde fiziksel sınırların bulanıklaşması üzerine eğilerek çağdaş yapı örnekleri üzerinden bir içerik analizi yürütülmektedir.

Tablo 4.1 Sınır oluşumuna etki eden ögeler (Aslı Yücel)

5
MİMARLIKTA BULANIKLAŞAN FİZİKSEL SINIRLARIN 2000 SONRASI YAPI ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN ANALİZİ

5.1 Seçilen 2000 Sonrası Yapı Örnekleri

Mimarlık dünyası her zaman bir dönüşüm içinde olmakla birlikte özellikle son on yıllarda gelişen teknolojinin mimariye etkisi büyüktür. Çalışma kapsamına yapı ölçeğinde örnekler alınarak Zaera-Polo'nun (2008) "kılıf", Düzgün'ün (2016) "kabuk" olarak tanımladığı sınırda bulanıklaşmalar değerlendirilmiştir. Sınır kavramındaki değişimin yansımaları sorgulandığından 2000 sonrasında yapılmış ve farklı sınırların gözlenebileceği düşünülen yapı örnekleri analiz edilmiştir. Çalışmada farklı yaklaşımları inceleyerek tartışmaya açmak amaçlandığından örneklerin yapım yılı, işlev ve büyüklük gibi açılardan çeşitlilik sunmasına dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda Laban Dans Merkezi, Sharp Tasarım Merkezi, Free Üniversitesi Filoloji Kampüsü, Oslo Opera Binası, Maxxi Müzesi, NA Evi, Optik Cam Ev, UNC Kampüs Virtual, The Galleria ve Sydney Modern Müzesi incelenmiştir.

5.2 Seçilen Örneklerde Bulanıklaşan Sınırların Analizi

Literatür araştırmasında edinilenler sonucu sınırlarda bulanıklaşma ile ilişkili bulunan 'iç-dış', 'kamusal-özel', 'eşik' ve 'arakesit-arayüz' kavramları ile **Bölüm 4.2**'de 'biçim', 'hareket', 'yapı elemanları' ve 'katmanlaşma' şeklinde tanımlanan sınır ögelerinin sınırlarda bulanıklaşmaya etkisi diyagramlar ve kavramlar üzerinden içerik analizi ile yorumlanmış, analizler tablo haline getirilerek değerlendirilmiştir.

5.2.1 Laban Dans Merkezi (2003)

Şekil 5.1 Laban Dans Merkezi (Url-74)

Herzog & de Meuron tarafından Londra'da tasarlanan Laban Dans Merkezi, Deptfort Irmağı'nın kenarında yer alan çağdaş dans eğitim merkezidir (Şekil 5.1, Şekil 5.2). Kavisli biçime sahip yapı çift cidarlı bir cephe sistemiyle örtülmüştür (Şekil 5.3). Dış katman, yapıyı radyasyondan koruyan renkli polikarbonat panellerden, iç katman ise arkasında yer alan mekanın işlevsel gerekliliklerine göre saydam veya yarı saydam olan cam yüzeylerden meydana gelmiştir (Url-74) (Şekil 5.4). Gün içinde iç mekanda gerçekleşen dans provaları, atölye çalışmaları gibi aktiviteler dış cepheden algılanmakta ve yapı kentle bütünleşmektedir. Geceleri de iç mekandan dışarı yayılan renkli ışıkların etrafa ve ırmağa yansımasıyla yapı kentin bir parçası olmaya devam etmektedir.

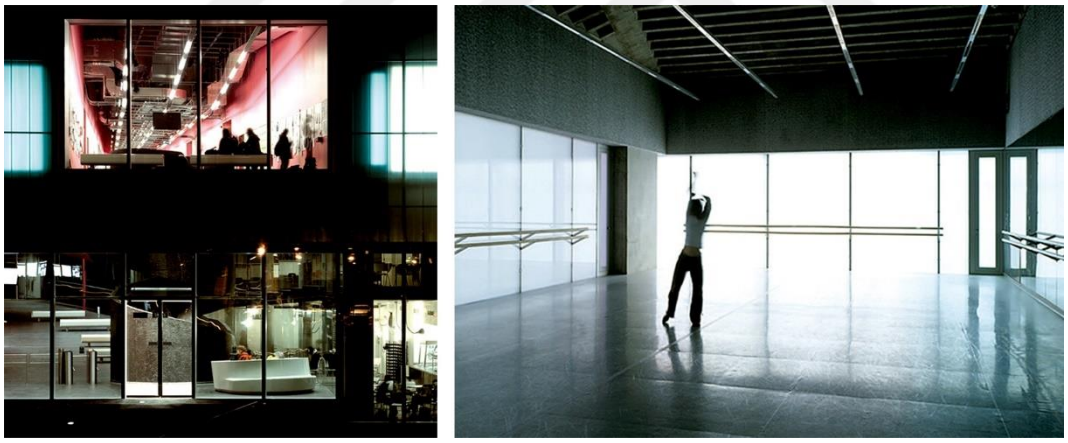
İç mekan bir "sokak kurgusu" çerçevesinde tasarlanmış, koridorlar ve avlularla bu kurgu güçlendirilmiştir. İki kattan meydana gelen yapıda iki döner merdivenin tanımladığı toplanma alanlarından yayılan birbiriyle ilişki mekanlar bulunmaktadır. Tüm bu mekanlar ana tiyatro salonunu çevrelemektedir. İç mekanlar olabildiğince şeffaf kurgulanarak kamusal-özel sınırı yumuşatılmış, farklı işlevlere farklı renkler atanarak renk, yön bulmaya yarayan bir eleman olarak da tasarıma katılmıştır.

Şekil 5.2 Vaziyet planı (Url-74)

Şekil 5.3 Kavisli biçim (Url-74)

Şekil 5.4 Laban Dans Merkezi dış ve iç mekan (Url-74)

Tablo 5.1 Laban Dans Merkezi sınır analizi

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
LABAN DANS MERKEZİ [76]	kavisli biçim çift katmanlı yapı kabuğu malzemenin ön plana çıkarılması sirkülasyon ile iç mekanda bütünlük ve hareket	manzaranın bir parçası haline gelme gündüz-gece farklılaşan cephe kurgusu şeffaflıkla sağlanan kamusal-özel bulanıklaşması	 kavisli, iç-dış geçişlilik, bütünleşme, katmanlaşma, dinamizm, malzemecilik

BİÇİM | HAREKET | KATMANLAŞMA

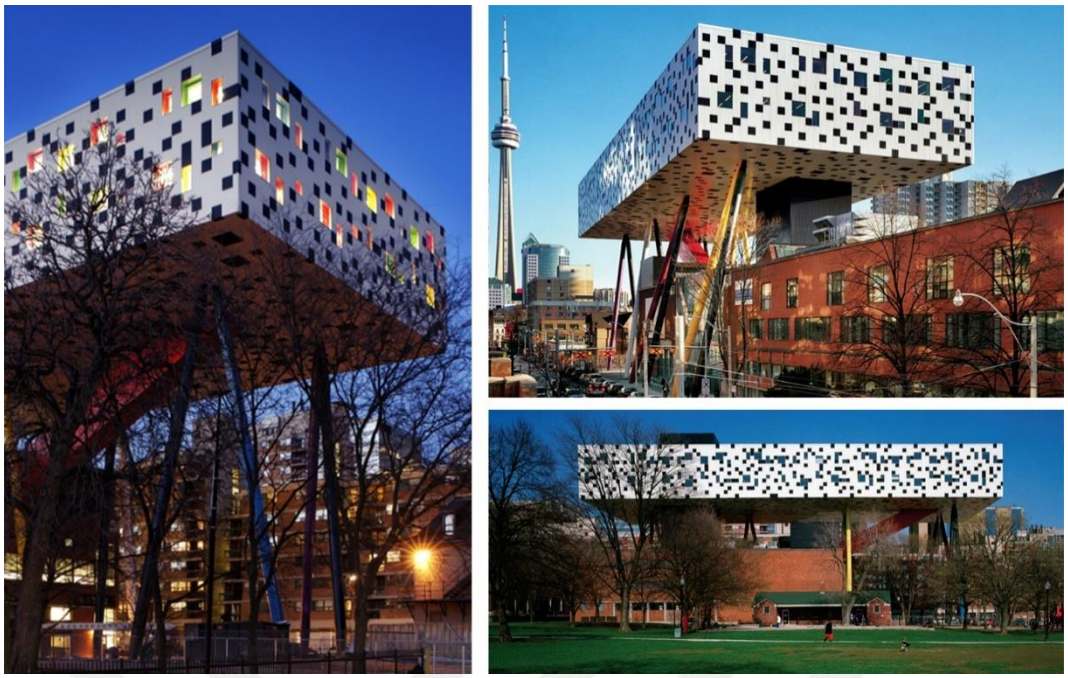
5.2.2 Sharp Tasarım Merkezi (2004)

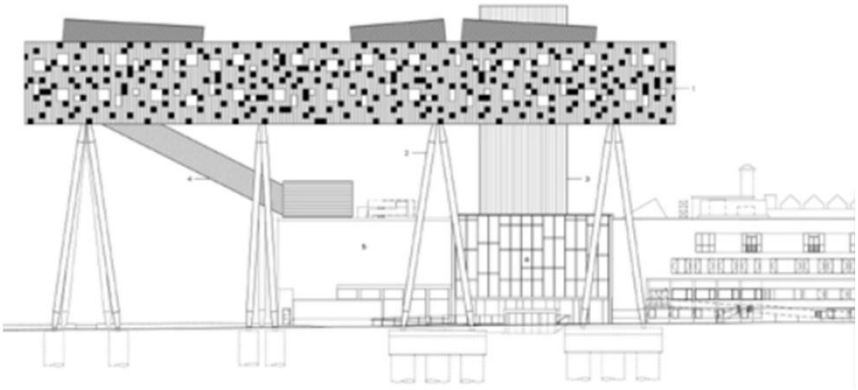
Şekil 5.5 Sharp Tasarım Merkezi (Killory ve Davids, 2007, s. 15)

Toronto'da bulunan Sharp Tasarım Merkezi, Ontario Sanat ve Tasarım Okulu'nun yenileme projesinin bir parçası olarak İngiliz mimar Will Aslop ile Robbie/Young+Wright Mimarlık işbirliğinde tasarlanmıştır. İki kat yüksekliğinde çelik kafesten dikdörtgen bir kütle; bir çekirdek ve altı çift kolon ile yerden yirmi altı metre yüksekliğe çıkarılmış, altında yakın çevredeki parka geçiş de sağlayan büyük bir kamusal alan tanımlamıştır (Şekil 5.5, Şekil 5.6).

Kampüsteki en eski binanın üzerinde yükselen yapı, çevresindeki binalardan biçim ve yükseklik olarak farklılaşır (Şekil 5.7). Asansör ve merdivenleri barındıran bir çekirdek ile Sharp Tasarım Merkezi, altındaki ana binayla bağlanmıştır (Url-75). Geceleri yapıyı taşıyan kolonların fark edilmesi zorlaşmakta, böylece yapı adeta uçuyormuş gibi görünmektedir. Kutunun cepheleri renkli pikseller şeklinde kurgulanmış olup bu piksellerin oluşturduğu hareketlilik ile algısal bir bulanıklaşma kurgulanmıştır. Yükseltilmiş dikdörtgenler prizmasının biçimi, renk seçimleriyle oluşturulan hareketlilik ve kolonlar yoluyla yapıda sınırlar bulanıklaştırılmıştır.

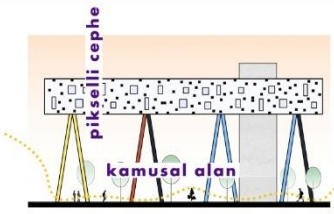
Şekil 5.6 Pikselli cephe kurgusu (Url-76; Killory ve Davids, 2007, s. 13)

Şekil 5.7 Çevre binalarla ilişki (Url-76)

Tablo 5.2 Sharp Tasarım Merkezi sınır analizi

BİÇİM | HAREKET | YAPI ELEMANLARI

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
SHARP TASARIM MERKEZİ [79]	havada uçan kütle kolonlar çevresinde tanımlı kamusal alan piksellerden cephe kurgusu	kente kamusal alan kazandırma çevreyle zıtlık kurarak kullanıcıyı şaşırtma yapı kabuğuyla algıda bulanıklık oluşturma	 kamusallık, esik, esneklik, dinamizm, hafiflik, sirkülasyon

5.2.3 Free Üniversitesi Filoloji Kütüphanesi (2005)

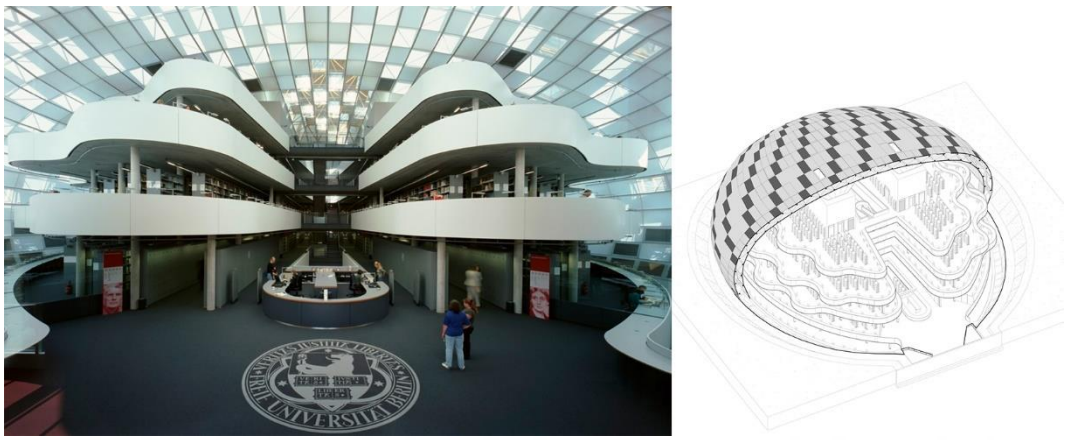
Şekil 5.8 Free Üniversitesi Filoloji Kütüphanesi (Url-77)

Free Üniversitesi Filoloji Fakültesi için yeni bir kütüphane binası yapılmasına karar verilmesi üzerine tasarlanan yapı, uzay kafes sistemle oluşturulmuş eğimli biçimi ile kampüsteki diğer yapılardan farklılaşır. Yapıda aktif ve pasif sistemler kullanarak sürdürülebilirlik üzerine yoğunlaşılmasının yanı sıra iç mekanda döşemelerin uzay kafes kabukla ilişkisinin oluşturduğu arayüz dikkat çekicidir. Yapıyı çevreleyen bir çift kabuk sistemi bulunur, dıştaki kabukta bulunan kanatların bir kısmı saydam bırakılarak dış mekanla görsel ilişki desteklenmiştir (Foster ve Majidi, 2008) (Şekil 5.8).

İç mekanda kot değiştikçe genişleyen veya daralan döşemeler, kotlar arası ilişkiyi kuvvetlendirmektedir. Hiçbir kat tamamen kapatılmamış, galeri boşluklarına bakan alanlar çalışma alanlarıyla düzenlenmiştir. İç ile dış arasında beliren kabuk ile iç mekanda farklılaşan döşemelerin tanımladığı boşluk, sınırların bulanıklaştığı bir mekansallık ortaya koymaktadır (Şekil 5.9, Şekil 5.10).

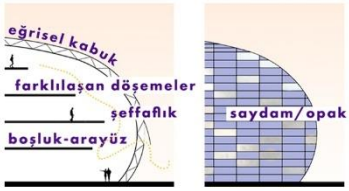
Şekil 5.9 Kabuk-döşeme ilişkisi (Url-77)

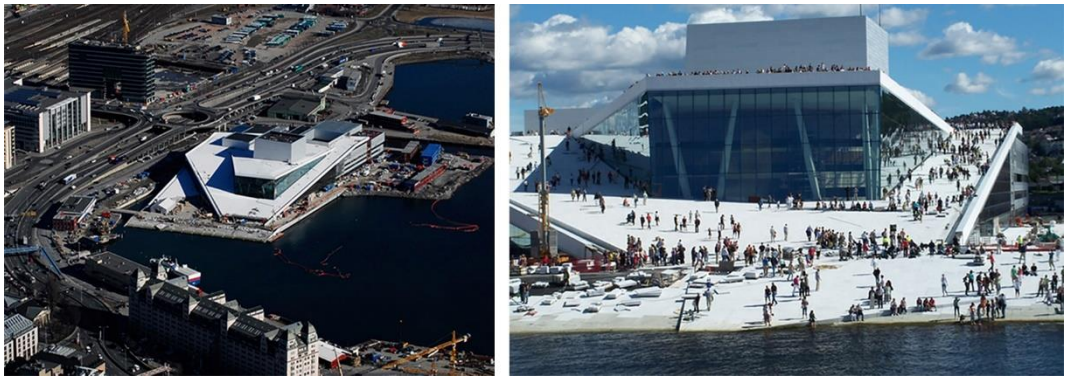
Şekil 5.10 Farklılaşan döşemelerle oluşturulan iç mekan kurgusu (Url-77)

Tablo 5.3 Free Üniversitesi Filoloji Kütüphanesi sınır analizi

BİÇİM | HAREKET | KATMANLAŞMA

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
FREE ÜNİVERSİTESİ FİLOLOJİ KÜTÜPHANESİ [80]	eğrisel kabuk giderek genişleyen-daralan kat döşemelerinin tariflediği boşluk cephede saydam-opak dengesi	iç mekanda kotlar arası kuvvetli ilişki biçim ve strüktürle oluşan kamusal arayüz cephe kurgusuyla sağlanan iç-dış sürekliliği	 akışkanlık, dinamizm, esneklik, etkileşim, katmanlaşma

5.2.4 Oslo Opera Binası (2008)

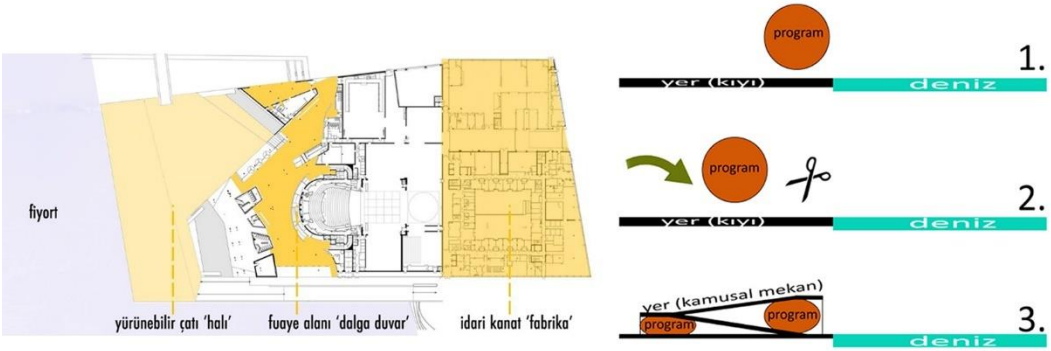
Şekil 5.11 Oslo Opera Binası (Url-78)

Snøhetta Ofisi tarafından Norveç'in Oslo kentinde 2008 yılında tamamlanan Oslo Opera Binası, Oslo'da liman bölgesiyle birlikte kurgulanan kentsel dönüşümün bir parçasıdır. Yapı, kent ile liman arakesitinde beliren bir arayüz olarak görülüp hem biçimi hem de peyzajı ile kamusal hayatı güçlendirecek bir eleman olarak tasarlanmıştır (Şekil 5.11). 'Anıtsallık' arayışıyla yola çıkılan tasarımda kararlar üç ana öge etrafında kurgulanmıştır: Dalga duvar *(wave wall),* halı *(carpet)* ve fabrika *(factory)*. Fuaye alanını temsil eden duvar ögesi, deniz ile kara, günlük hayat ve sanatın kesişimini simgelemektedir. Halı, kütleyi saran ve üzerinde yürünebilen çatı ile erişilebilirlik ve anıtsallığı pekiştiren bir ögedir. Fabrika ise doğu kanadında yer alan, idari işlevlerin yürütüldüğü metal kaplı bölümdür (Url-78).

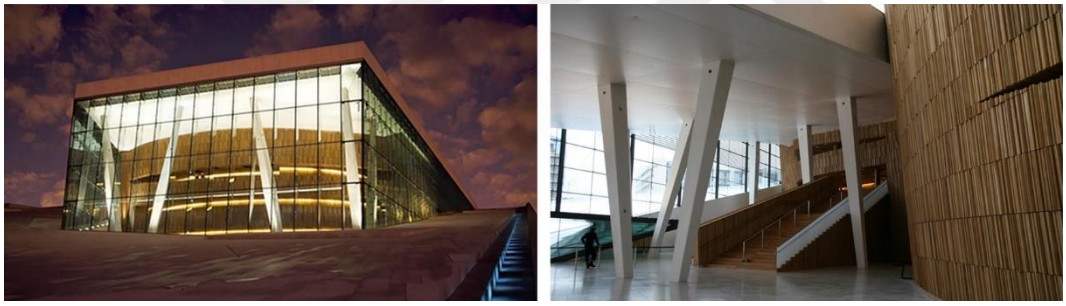
Yapının batı cephesi, fiyortla sınırların bulanıklaştığı ve tasarımın kentle bütünleştiği alandır. Su üzerine yerleştirilen platformdan yapının yürünebilir çatısına ulaşılabilmektedir. Tasarımda "yer kaplayarak yer verme" anlayışı ile hareket edilmiştir. Tasarımcı, yeri 'burada' ve suyu 'orada' olarak ele alıp yapıyı burası ile orası sınırında bir eşik olarak görür. Arazi bir kağıt parçası gibi ele alınarak kesilmiş, kaldırılmış ve katlanmış, altında oluşan hacime programlar yerleştirilmiştir. Yerleştirilen programlar birbirlerinden keskin sınırlarla ayrılmamış; dinlenme, eğlenme, kıyıdan suya girme gibi farklı işlevlere imkan sunan bir arayüze dönüşmüştür. Bu arayüz, devasa yürünebilir çatı ve kıyıya bakan saydam cephe ile vücut bulur (Karabacak, 2015) (Şekil 5.12).

İç mekanda kuzey-güney aksında fuaye olarak çalışan bir koridor oluşturulmuş, 'Dalga Duvar' denen ana salon bu koridorla ilişkilendirilmiştir. Fuayenin bulunduğu denize bakan cephe saydam olarak tasarlanmış, yapının içindekiler,

kıyıdakiler ve sudakilerin yapıyla ve birbirleriyle etkileşime geçebilmesi sağlanmıştır (Şekil 5.13). Üzerinde yürünebilen çatı ile kurgulanan biçim, bu çatı etrafında gelişen eğimli cephelerin kullanıcılara sunduğu hareketlilik, saydam cephenin gündüz ve geceleri kente verdiği farklı görünümlerin getirdiği davetkarlıkla iç-dış ve kamusal-özel sınırıyla bulanıklaştırılmaktadır.

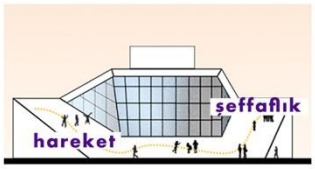

Şekil 5.12 Zemin kat planı (Url-78'den alınarak uyarlanmıştır) ve kent-yapı-liman ilişkisi (Karabacak, 2015)

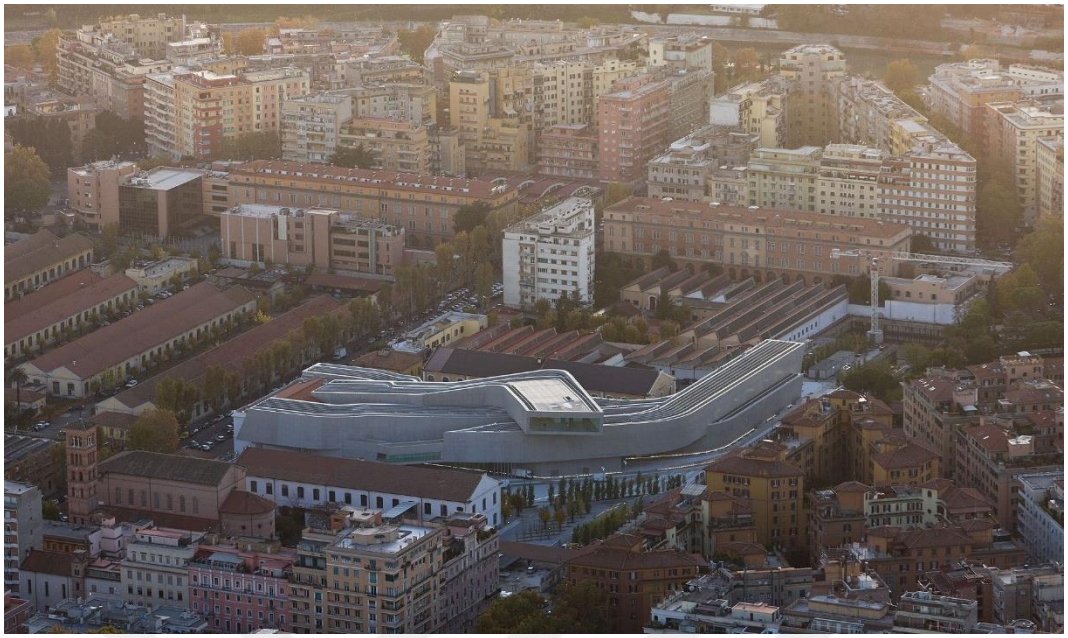

Şekil 5.13 Saydam cephe ve "Dalga Duvar" (Url-78)

Tablo 5.4 Oslo Opera Binası sınır analizi

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
BİÇİM | HAREKET OSLO OPERA BİNASI [81]	alçalıp yükselen biçim yürünebilir çatı ile sağlanan hareket sirkülasyon ile kamusallığı pekiştirme ana kütlede saydamlık	'yer kaplayarak yer verme' liman- kent arakesitinde bir arayüz su ile kara sınırında bir toplanma alanı, bir eşik mekan kamusal-özel iç içeliği	 şeffaflık hareket kamusal-özel, eşik, arakesit-arayüz, eğilme/bükülme, katlama, iç-dış geçişlilik, saydamlık, dinamizm, sirkülasyon, etkileşim

5.2.5 MAXXI Müzesi (2009)

Şekil 5.14 MAXXI Müzesi (Url-79)

21. Yüzyıl Sanat Eserleri Müzesi (MAXXI Müzesi), 2009'da Zaha Hadid tarafından Roma'da tasarlanmıştır. Projede sanatın hareketliliğini ve esnekliğini destekleyen mekansal kurgular hedeflenmiş, esneklik ve akışkanlık kavramları tasarımın temeline oturtulmuştur. Yapının kütlesi, birbiri üzerinden akan ve farklı yönlere bakacak şekilde yönlenen biçimiyle Roma'nın tarihi ve statik kurgusuna zıt olsa da çevreden gelen akslarla sağladığı uyum ve kente kazandırdığı meydanla kentin bir parçası olmuştur (Şekil 5.14).

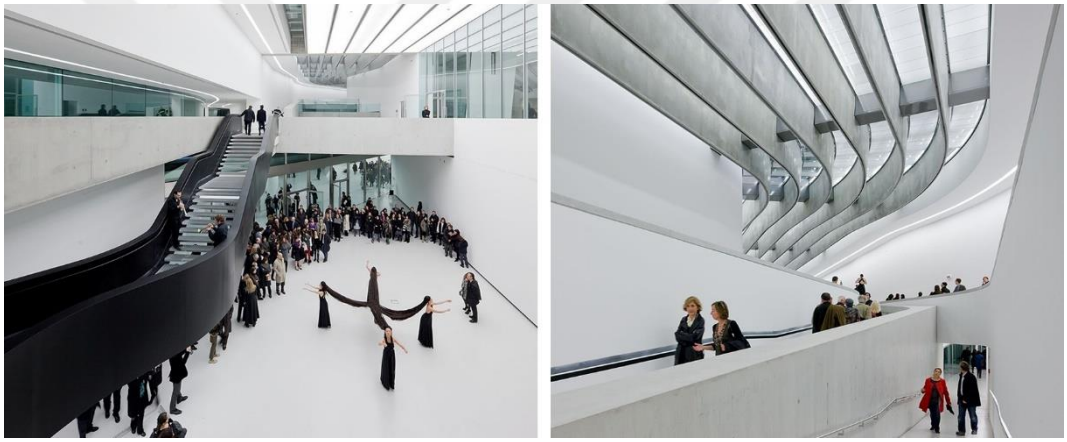
Müze; önünde açılan boşluk, kolon sıraları ve kütlenin öne doğru yaptığı çıkıntıyla tanımlanan bir giriş alanına sahiptir. Yarı açık ve korunaklı biçimde tariflenen giriş alanı meydanla birlikte çalışarak bir eşik mekan özelliği üstlenir (Şekil 5.15). İç mekanda da katı sınırlara karşı bir tavır sürdürülür. Geçici ve hareketli sergilere olanak veren esnek planlı mekanlar kurgulanmış, bu mekanlardaki akıcılığa engel olacak duvar gibi yapı elemanlarına yer verilmemiştir. Kıvrımlı opak beton duvarlar ve galeri boşluklarına oturarak kotları birbirine bağlayan siyah asma merdivenlerle değişip dönüşebilen bir mekan atmosferi yakalanmaya çalışılmıştır (Şekil 5.16).

Beton ve cam, tasarımın ana iki malzemesidir. Zemin kat, avluyla olan ilişkisi de göz önünde bulundurulduğunda en kamusal kat olduğundan daha saydam bırakılmış, üst katta işlevsel gerekliliklere göre betonun opaklığından

yararlanılmıştır. Çatıda bazı alanlarda sık betonarme kirişlerle çatı ışıklıkları açılmış, böylece doğal havalandırma sağlanmıştır. Bu kirişler aynı zamanda her kotta ziyaretçilere bir rota tarifleyerek mekan tanımlayan bir sınır elemanı olarak da çalışmaktadır (Şekil 5.16).

Şekil 5.15 Bir eşik mekan olarak müze girişi (Url-79)

Şekil 5.16 İç mekanda sınır elemanları asma merdiven ve kirişler (Url-79)

Tablo 5.5 MAXXI Müzesi sınır analizi

BİÇİM | HAREKET | YAPI ELEMANLARI

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
MAXXI MÜZESİ [82]	birbiri üzerinden kayan kütleler akışkan ve hareketli kurgu duvar-sızlık kolonatlar, galeri boşlukları, kirişler, kamusal merdivenler	kente kazandırılan meydan iç mekanda kotlar arası kuvvetli ilişki yapı elemanlarının mekan tanımlayan sınır ögelerine dönüşmesi çağdaş sanat anlayışı ile uyumlu akışkan mekanlar	 akışkanlık, çakıştırma/üst üste bindirme, katmanlaşma, sirkülasyon, esneklik, dinamizm, etkileşim

5.2.6 NA Evi (2010)

Şekil 5.17 NA Evi (Url-81)

Tasarımlarında sıklıkla sınırlarla oynayan Japon mimar Sou Fujimoto'nun 2010 yılında Tokyo'da tasarladığı NA Evi, sade bir kübü boşaltıp saydamlaştırarak sınırları bulanıklaştırmayı hedeflediği N Evi projesinin bir adım ilerisi olarak görülebilir (Şekil 5.17). NA Evi'nde yirmi bir farklı döşeme plağından meydana gelen yirmi bir kot bulunur. Bu kotlar tek bir merkez etrafında konumlanmaz, çok merkezli bir mekan oluşturulmuş ve bütüncül bir düzen yerine bu plakların birbirleriyle gelişen ilişkiler bütünü temel alınmıştır (Pješivac, 2021) (Şekil 5.18). Fujimoto'ya göre (2008) belirsizlik ve düzensizliklerin birlikteliği de belli bir düzen meydana getirebilir (s. 9). Mimar, bir ağaç üzerinde yaşama fikrinden yola çıkmıştır, tasarlanan kotlar bu ağacın dalları gibi davranarak farklı mekansallıklar sunmaktadır. Döşeme plaklarının boyutları işlevsel gerekliliklere göre değişmektedir. Kimi mekanlarda bu plaklar bir mobilya ölçeğine kadar düşmüştür.

NA Evi'nde duvar bulunmaz, döşemeler ve onları çerçeveleyen düşey elemanlar dışında yapı saydamdır (Şekil 5.19). Konut ile sokak, iç ile dış sınırları bulanık bir hal almış, hem konut-sokak hem de mahremiyet ilişkisi yeniden yorumlanmıştır. Fujimoto (2016), yaşam için yeni mekansallıklar üretmeye çalıştığını, bunu da tamamen mimari ya da tamamen doğa yerine ikisinin birlikteliğiyle gerçekleştirmeyi amaçladığını söyler (Url-80). Na Evi'nde doğa ve mimari

arasındaki sınırlar biçim, yapı elemanları, saydamlık ve esneklik yoluyla bulanıklaştırılarak yeni mekansallıklar meydana getirmeyi amaçlamıştır.

Şekil 5.18 Farklılaşan döşemelerle oluşan kotlar arası ilişkiler (Url-82'den alınarak uyarlanmıştır.)

Şekil 5.19 NA Evi (Url-81)

Tablo 5.6 NA Evi sınır analizi

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
BİÇİM | YAPI ELEMANLARI NA EVİ [84]	esnek biçim arayışı farklı büyüklükte döşemeler duvar-sızlık saydamlık	'hem ev hem sokak, hem özel hem kamusal' yapı- kent arakesitinde bir arayüz mahremiyet kavramını sorgulama esnek mekan, esnek deneyim kotlar arası kuvvetli ilişki	 iç-dış geçişlilik, kamusal-özel, arakesit-arayüz, bütünleşme, esneklik, dinamizm, hafiflik, etkileşim, saydamlık

5.2.7 Optik Cam Ev (2012)

Şekil 5.20 Optik Cam Ev (Url-83)

Hiroshi Nakamura & NAP Mimarlık tarafından Japonya Hiroşima'da tasarlanan bu konut binası yüksek yapılar, araba ve tramvay ile oluşan trafik ve gürültüyle çevrelenmiş bir alanda, cephesi ile etrafından sınırlandırılmış bir yapıdır (Şekil 5.20). Mahremiyet ve doğa ile iletişimi arttırmak ve kent karmaşasından uzaklaşmak amaçlarına yönelik olarak cam bloklardan oluşan bir cephe oluşturulmuştur. Bu cephe, evle kent arasına bir sınır çeker. Cephenin hemen arkasına bir bahçe konumlandırılmıştır (Şekil 5.21).

Japon kültüründe doğa ile insan arası ilişkiyi önemli bulan anlayış tasarımsal kararlara yansıtılmış, bu doğrultuda yapıdaki mekanlar caddeye değil iç bahçeye bakacak şekilde konumlandırılmıştır (Şekil 5.22). Yarı saydam cephe ile arkasında bulunan bahçe, ev ile kent arasında bir eşik mekan görevi üstlenmektedir. Dışarıdan içeriye hava ve sesin geçişi engellenmiş olsa da görsel ilişki tamamen kesilmemiştir. Yapıya doğanın entegre edilmesiyle kendi içinde, kentten ayrı ama kentle ilişkili bir atmosfer sunulmuştur.

Cam cephe, büyük binalarla dolu bir caddede bile kendini belli etmektedir. Arkasındaki ağaçların bulanık görüntüsüyle, dışarıdan bakanlara içeride gizli bir bahçe olduğu ipucunu veren yapı, dışarıya bakanların da kentin akışını görmesine olanak sağlar. Dolayısıyla cephe, ev ile kent arasına bir sınır çekse de bu sınırı esnek tutmaktadır.

Şekil 5.21 Optik Cam Ev (Url-83)

Şekil 5.22 Boşluklarda tanımlanan bahçelerle bulanıklaşan iç-dış sınırları (Url-83)

Tablo 5.7 Optik Cam Evi sınır analizi

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
BİÇİM | KATMANLAŞMA OPTİK CAM EV [86]	boşluklu biçim dış ile içe sınır getirme, içte yeni dış (bahçe) oluşturma yarı saydam cam cephe malzemesi	kent- konut sınırında bir eşik mekan mahremiyet arayışı doğa ile ilişkinin kuvvetlendirilmesi kente açılan cephede arayüze dönüşme	 dış- bahçe- iç arayüz oluşumu eşik, arakesit-arayüz, katmanlaşma, etkileşim, gerilim

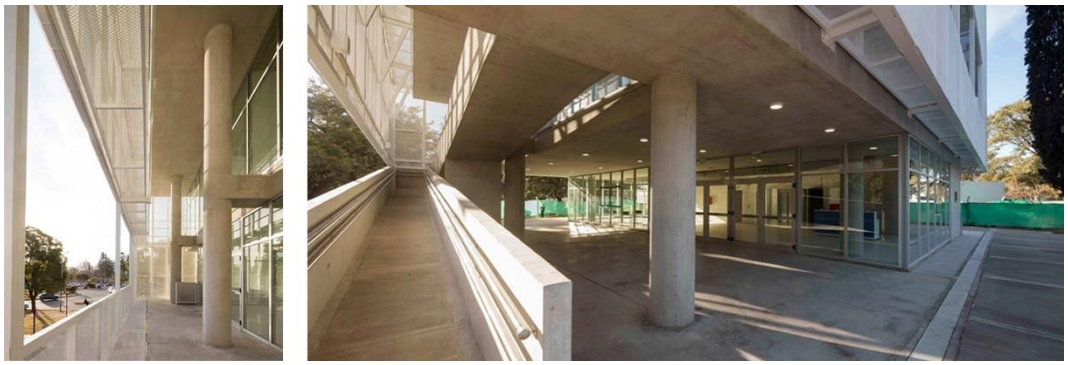
5.2.8 UNC Kampüs Virtual (2018)

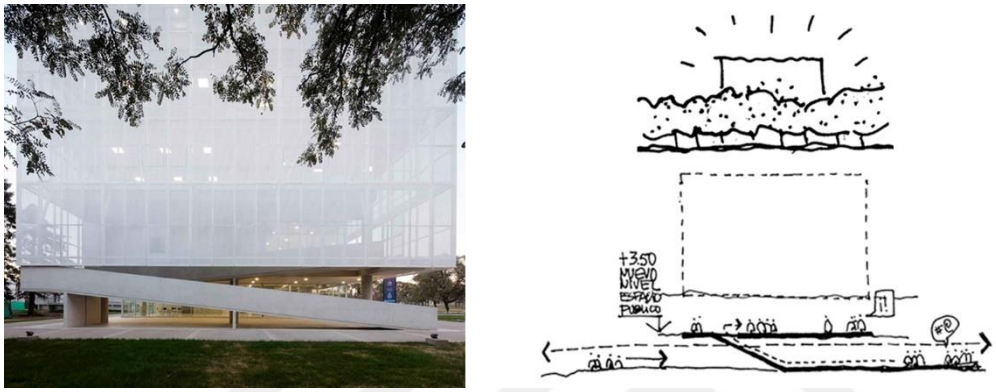
Şekil 5.23 UNC Kampüs Virtual (Url-84)

Arjantin'de tasarlanan bu okul yapısında zemin kat boşaltılıp yapı havalandırılmış, böylece peyzajın sürekliliği sağlanarak içinde bulunulan kampüsle bütünleşilmiştir. Zemin kattan başlayan rampa, zemin katın kamusallığını üst kata taşır (Şekil 5.24, Şekil 5.25). Yapının cephesine oturan rampa ve küp hacim ile onu saran metal deri arasında oluşan boşluklar, kullanıcı hareketini pekiştirirken bir yandan da kente bakış alanları yaratmaktadır (Şekil 5.23).

Tasarımda immateryalite (malzemeden soyutlanma) kavramı ön plana çıkar. Küpü saran metal deri, yapıya gündüzleri günışığına göre değişen, içini daha az gösteren bir yüz kazandırırken geceleri bu deri farklılaşır, daha geçirgen bir hal alır. Böylelikle bina malzemeden soyutlanır, günün farklı saatlerine göre farklılaşan cepheleriyle zengin mekansal deneyimler sunar.

Şekil 5.24 UNC Kampüs Virtual'da yapı-kabuk-rampa ilişkileri (Url-84)

Şekil 5.25 Zemin katın havaya kaldırılması (Url-84)

Tablo 5.8 UNC Kampüs Virtual sınır analizi

BİÇİM | HAREKET | KATMANLAŞMA

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
UNC KAMPÜS VIRTUAL [87]	küp hacim ve onu saran metal deri zemin katın boşaltılması kamusal rampa immateryalite	yapıyı saran derinin oluşturduğu eşikte kentle kurulan ilişki rampa ile bulanıklaşan kot ve kamusal-özel ilişkileri malzemeden soyutlanma ile gündüz-gece farklı mekansal deneyim	 iç-dış geçişlilik, kamusal-özel, arayüz, malzemeden soyutlanma, katmanlaşma, dinamizm, etkileşim

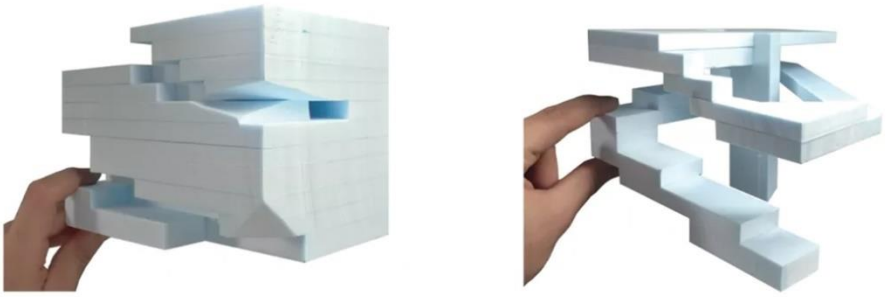
5.2.9 The Galleria (2020)

Şekil 5.26 The Galleria (Url-85)

Güney Kore'nin Gwanggyo kentine OMA tarafından tasarlanan yapı, bir alışveriş merkezi olmakla birlikte içinde kültürel fonksiyonlara da yer vererek gelenekselliğin dışına çıkmayı, çevredeki yapılardan ölçek ve biçim olarak farklılaşarak da bir sembol yapı haline gelmeyi amaçlamaktadır (Url-85). Yapı, kübik bir kütle ve bu kütleye tutunan üçgenlerden oluşan çıkıntılardan meydana gelir. Kentteki konut bölgesi ve Suwon Gwanggyo Göl Parkı arasındaki geçişte yer alan bina, iç-dış arakesitinde üçgenlerden oluşan çelik strüktürlü saydam bir geçit ile sarılmıştır (Şekil 5.26, Şekil 5.27). Bu geçit, içinde koridor, merdiven ve rampa gibi sirkülasyon elemanları barındırarak zeminden çatıya kadar tüm katlara erişimi mümkün kılar, diğer yandan da kullanıcıların hem dış hem de iç mekanla etkileşimini kesmeden sürdürmesini sağlayan bir arayüz işlevi görür (Şekil 5.28). Kullanıcının cephede sürekli hareketi yapıyı da dinamik kılmaktadır.

Binada alışveriş alanlarının yanı sıra kültürel etkinlik alanları ve bir çatı bahçesi bulunur. Yapıya kültürel işlevler eklenerek ve iç-dış ilişkisini sürdürmeyi sağlayan bir sirkülasyon elemanı kurgulanarak günümüzde yarı kamusal bir hal alan alışveriş merkezi kavramı irdelenmiş, kamusal-özel sınırının bulanık bir hal aldığı yeni bir alışveriş merkezi denemesi ortaya konmuştur.

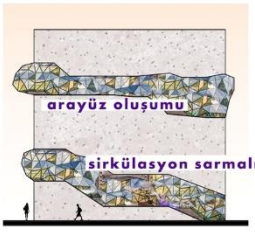

Şekil 5.27 Kübik biçim ve sirkülasyon ilişkisi (Url-85)

Şekil 5.28 Yapıyı saran sirkülasyon sarmalı (Url-85)

Tablo 5.9 The Galleria sınır analizi

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
THE GALLERIA [88]	kübik biçim ve ona eklemlenen sirkülasyon sarmalı cephede strüktür, malzeme ve sirkülasyon ile sağlanan hareket	'alışveriş merkezi'ni yeniden kamusallaştırma iç-dış bütünleşmesi yapı kabuğunda dışa taşma, saydamlaşma ve arayüze dönüşme	 kamusal-yarı kamusal-yarı özel-özel, dinamizm, etkileşim, sirkülasyon

BİÇİM | HAREKET

5.2.10 Sydney Modern Müzesi (2022)

Şekil 5.29 Sydney Modern Müzesi (Url-86)

SANAA tarafından Sydney'de tasarlanan müze, New South Wales Sanat Galerisi'nin dönüşüm projesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Alandaki mevcut tarihi sanat yapısıyla zıtlık oluşturması amaçlanan çağdaş yapı, birbiri içine geçen dikdörtgen kütlelerden meydana gelir (Şekil 5.29). Körfeze bakan yamaca yerleşen yapıda dikdörtgen kütleler birbiri üzerinde yükselerek araziye uyum sağlarken kamusal işlevlere olanak veren avlu ve çatı terasları da oluşur. Kent-park-liman arakesitinde kritik bir rol oynayan müze, belli alanlarda oldukça saydam kurgulanarak sınırlar yumuşatılmıştır.

İç mekanda kamusallığı pekiştirmek ve farklı mekansal deneyimlere imkan tanıyabilmek amacıyla galeri boşlukları, merdivenler, alanları tanımlayan zarif kolonlar gibi yapı elemanlarıyla kotlar arası güçlü ilişkiler tayin edilmiştir. Kimi bölümlerde birkaç kat yüksekliğine çıkan boşluklar tariflenmiş, böylece hem farklı ölçeklerde sanat eserlerinin sergilenmesi hem de daha fazla mekanla aynı anda ilişki kurulması sağlanmıştır (Şekil 5.30).

Şekil 5.30 Sydney Modern Müzesi (Url-86)

Tablo 5.10 Sydney Modern Müzesi sınır analizi

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
SYDNEY MODERN MÜZESİ [89]	iç içe geçen dikdörtgen kütleler avlu ve çatı terasları kolonlar, galeri boşlukları, cam duvarlar, sirkülasyon elemanları	kent-park-liman arakesitini güçlendiren arayüz iç mekanda kotlar arası kuvvetli ilişki manzaraya açılan saydam cephelerle kentle bütünleşme	 iç-dış geçişlilik, bütünleşme, esneklik, etkileşim, saydamlık

5.3 Bölüm Sonucu

Çalışmada mimarlıkta bulanıklaşan sınırlar, on farklı yapı üzerinden incelenmiş olup farklı sınır oluşumlarının mimari tasarıma etkileri sorgulanmıştır (Tablo 5.11). İç ile dış ve kamusal ile özel ilişkilerini ilk olarak yapı kabuğunun biçimlenmesinin etkilediği görülmüştür. Optik Cam Ev örneğinde basit bir prizmatik kütlenin içinde boşluk açılarak iç-dış ilişkisi yorumlanırken Free Üniversitesi Filoloji Kampüsü'nde eğrisel bir kütle, iç ile dış arasına sınır getirerek iç mekanda açtığı boşluklarla yeni kamusallıklar tariflemiş, Sydney Modern Müzesi'nde üst üste bindirilen kütlelerle farklı kotlarda açık alanlar oluşturularak kamusallık üst kotlara taşırılmıştır. Biçimin tanımladığı kotlar ve yüzeyler farklı sınırlar tariflemektedir.

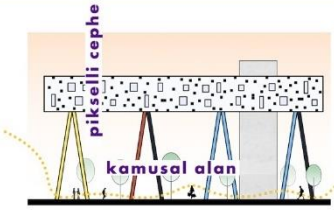
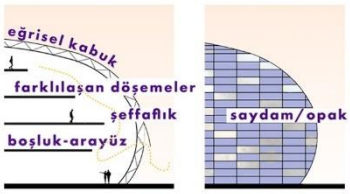
Örneklerde sirkülasyon elemanlarının sınırlara büyük etkisi olduğu dikkat çekmiştir. Oslo Opera Binası'nda liman ile kent arakesitinde tasarlanan yürünebilir çatı, MAXXI Müzesi'nde farklı kotları birbirine bağlayan asma merdivenler, UNC Kampüs Virtual'da kullanıcıyı zemin kattan alıp üst kotlara taşıyan rampa hem dış hem iç mekanda farklı kotlar arası sınırları bulanıklaştırarak yeni etkileşim alanları oluşturmaktadır. Akışkanlık, esneklik gibi kavramların ve sirkülasyon elemanlarının etkisiyle tasarıma hareket katıldığı, bu hareketin dinamik mekan açılımları sunduğu gözlenmiştir.

Mekan algısı ve atmosfer oluşumunda mimarın en önemli elemanlarından biri olan malzemenin farklı sınır durumlar meydana getirdiği düşünülmüştür. Laban Dans Merkezi'nin ırmağa yansıyan renkli polikarbonat cephesinin sunduğu atmosfer, Optik Cam Ev'de konut ile kent arasına gerilmiş yarı saydam cephenin iki mekana sınır getirirken etkileşime izin veren tavrı, The Galleria'da opak kütleye eklemlenen saydam sirkülasyon sarmalının kente bakışlar sunması malzemenin sınırlar üzerindeki etkisine bazı örneklerdir. Bunun yanı sıra, malzemeden soyutlanmanın da sınırlarda bulanıklaşma etkisi mevcuttur. UNC Kampüs Virtual yapısında iç-dış arasına çekilen kabuk gündüzleri yapıyı beyaz bir deri gibi kapatırken geceleri etkisini kaybederek geçirgen bir hal kazanmakta, böylece iç ile dış sınırının zamana göre değişerek farklı deneyimler sunmasına imkan tanımaktadır.

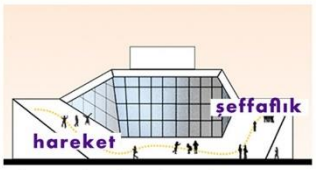
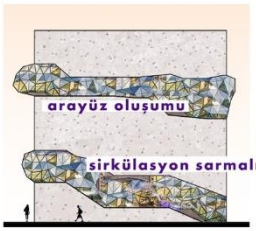
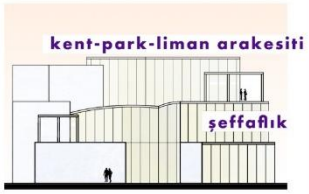
NA Evi'nde hiç duvar kullanılmaması ve döşemelerin alışılmışın dışında mekanlar ve ilişkiler tanımlaması, MAXXI Müzesi'nde ise kıvrımlı duvarların, kolon ve kirişlerin kullanıcıya rotalar sunan elemanlara dönüşmesi, yapı elemanlarının

kullanımlarının sınırlarla oynamada etkili olduğunu gözler önüne sermektedir. Düşey veya yatay yapı elemanları, iç mekanda, dış mekanda veya iç ile dış sınırında konumlanarak mekan tanımlayan, bölen veya birleştiren roller üstlenmektedir. Duvar, sınır oluşumunda en çok kullanılan elemanlardan biri olup genellikle engel, ayrışma gibi kavramlar çağrıştırsa da birbiriyle ilişkili, bulanık sınırlara sahip esnek mekanlar tanımlamada da kullanılmaktadır. Benzer şekilde döşemelerin kotlar arası ilişkiyi kesmeyecek, kolon veya kolonatların belli sınırlar oluşturarak mekanlar ortaya koyacak biçimde kullanımları sınır ögesi olan yapı elemanlarına örnek olarak gözlenmiştir.

Tablo 5.11 Sınırlarda bulanıklaşmanın seçilen yapılar üzerinden incelenmesi

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
BİÇİM | HAREKET | KATMANLAŞMA **LABAN DANS MERKEZİ** [77]	kavisli biçim çift katmanlı yapı kabuğu malzemenin ön plana çıkarılması sirkülasyon ile iç mekanda bütünlük ve hareket	manzaranın bir parçası haline gelme gündüz-gece farklılaşan cephe kurgusu şeffaflıkla sağlanan kamusal-özel bulanıklaşması	 kavisli, iç-dış geçişlilik, bütünleşme, katmanlaşma, dinamizm, malzemecilik
BİÇİM | HAREKET | YAPI ELEMANLARI **SHARP TASARIM MERKEZİ** [79]	havada uçan kütle kolonlar çevresinde tanımlı kamusal alan piksellerden cephe kurgusu	kente kamusal alan kazandırma çevreyle zıtlık kurarak kullanıcıyı şaşırtma yapı kabuğuyla algıda bulanıklık oluşturma	 kamusallık, eşik, esneklik, dinamizm, hafiflik, sirkülasyon
BİÇİM | HAREKET | YAPI ELEMANLARI **MAXXI MÜZESİ** [82]	birbiri üzerinden kayan kütleler akışkan ve hareketli kurgu duvar-sızlık kolonatlar, galeri boşlukları, kirişler, kamusal merdivenler	kente kazandırılan meydan iç mekanda kotlar arası kuvvetli ilişki yapı elemanlarının mekan tanımlayan sınır ögelerine dönüşmesi çağdaş sanat anlayışı ile uyumlu akışkan mekanlar	 akışkanlık, çakıştırma/üst üste bindirme, katmanlaşma, sirkülasyon, esneklik, dinamizm, etkileşim
BİÇİM | HAREKET | KATMANLAŞMA **FREE ÜNİVERSİTESİ FİLOLOJİ KÜTÜPHANESİ** [80]	eğrisel kabuk giderek genişleyen-daralan kat döşemelerinin tariflediği boşluk cephede saydam-opak dengesi	iç mekanda kotlar arası kuvvetli ilişki biçim ve strüktürle oluşan kamusal arayüz cephe kurgusuyla sağlanan iç-dış sürekliliği	 akışkanlık, dinamizm, esneklik, etkileşim, katmanlaşma
BİÇİM | HAREKET | KATMANLAŞMA **UNC KAMPÜS VIRTUAL** [87]	küp hacim ve onu saran metal deri zemin katın boşaltılması kamusal rampa immateryalite	yapıyı saran derinin oluşturduğu eşikte kentle kurulan ilişki rampa ile bulanıklaşan kot ve kamusal-özel ilişkileri malzemeden soyutlanma ile gündüz-gece farklı mekansal deneyim	 iç-dış geçişlilik, kamusal-özel, arayüz, malzemeden soyutlanma, katmanlaşma, dinamizm, etkileşim

Tablo 5.11 Sınırlarda bulanıklaşmanın seçilen yapılar üzerinden incelenmesi (devamı)

seçilen yapı	sınır ögeleri	mekanın sözü	diyagram ve kavramlar
BİÇİM | HAREKET OSLO OPERA BİNASI [81]	alçalıp yükselen biçim yürünebilir çatı ile sağlanan hareket sirkülasyon ile kamusallığı pekiştirme ana kütlede saydamlık	'yer kaplayarak yer verme' liman- kent arakesitinde bir arayüz su ile kara sınırında bir toplanma alanı, bir eşik mekan kamusal-özel iç içeliği	 kamusal-özel, eşik, arakesit-arayüz, eğilme/bükülme, katlama, iç-dış geçişlilik, saydamlık, dinamizm, sirkülasyon, etkileşim
BİÇİM | HAREKET THE GALLERIA [88]	kübik biçim ve ona eklemlenen sirkülasyon sarmalı cephede strüktür, malzeme ve sirkülasyon ile sağlanan hareket	'alışveriş merkezi'ni yeniden kamusallaştırma iç-dış bütünleşmesi yapı kabuğunda dışa taşma, saydamlaşma ve arayüze dönüşme	 kamusal-yarı kamusal-yarı özel-özel, dinamizm, etkileşim, sirkülasyon
BİÇİM | HAREKET SYDNEY MODERN MÜZESİ [89]	iç içe geçen dikdörtgen kütleler avlu ve çatı terasları kolonlar, galeri boşlukları, cam duvarlar, sirkülasyon elemanları	kent-park-liman arakesitini güçlendiren arayüz iç mekanda kotlar arası kuvvetli ilişki manzaraya açılan saydam cephelerle kentle bütünleşme	 iç-dış geçişlilik, bütünleşme, esneklik, etkileşim, saydamlık
BİÇİM | YAPI ELEMANLARI NA EVİ [84]	esnek biçim arayışı farklı büyüklükte döşemeler duvar-sızlık saydamlık	'hem ev hem sokak, hem özel hem kamusal' yapı- kent arakesitinde bir arayüz mahremiyet kavramını sorgulama esnek mekan, esnek deneyim kotlar arası kuvvetli ilişki	 iç-dış geçişlilik, kamusal-özel, arakesit-arayüz, bütünleşme, esneklik, dinamizm, hafiflik, etkileşim, saydamlık
BİÇİM | KATMANLAŞMA OPTİK CAM EV [86]	boşluklu biçim dış ile içe sınır getirme, içte yeni dış (bahçe) oluşturma yarı saydam cam cephe malzemesi	kent- konut sınırında bir eşik mekan mahremiyet arayışı doğa ile ilişkinin kuvvetlendirilmesi kente açılan cephede arayüze dönüşme	 eşik, arakesit-arayüz, katmanlaşma, etkileşim, gerilim

6
SONUÇ VE ÖNERİLER

Heidegger'e göre (2001) sınır, bir şeyin durduğu değil varlığını göstermeye başladığı yerdir. Bir son olduğu kadar bir başlangıç da tanımlayan sınır, doğal veya yapay, somut veya soyut, görünen veya görünmeyen biçimlerde karşımıza çıkar. Genellikle iç-dış, kamusal-özel, aydınlık-karanlık, açık-kapalı gibi zıtlıkların geçiş alanlarını tanımlayan sınırlar, keskin veya bulanık karakterlerine göre bu zıtlıklar arası etkileşimi belirlemektedir. Bu rolünden ötürü mimari tasarım ve mekansal deneyimle ilişkisi oldukça kritik bulunan sınır kavramı, bu tez çalışmasına konu olmuştur. Sınır ve mimari tasarım ilişkisini irdeleyen yeni çalışmalar için bir ön çalışma hazırlamak çalışmanın ana amacıdır.

Sınırların hala var olduğu ancak muğlak bir hal aldığı durumları niteleyen 'bulanıklaşma' kavramı ele alınmıştır. Çağdaş mimarlık dünyasında etkin isimlerin tasarımlarında bulanıklaşmayı fiziksel, kavramsal ya da hem fiziksel hem kavramsal olarak gözlemlemek mümkündür. Peter Eisenman (2003) için bulanıklaşma, eski ile yeninin arakesitinde "odak dışı" bir mimari ile gelen "arada" olma halidir. Sonuç ürününün işlevsel gerekliliklerden veya anlam üretme çabasından meydana gelip gelmediğini anlamak mümkün değildir, ürün farklılıkların bulanıklaşarak iç içe geçmesiyle oluşmuştur. Sou Fujimoto (2008) sınırlarla oynarken onları geçirgen kılmanın yollarını arar. Tasarımlarında sınırlar öyle iç içe geçmiştir ki kenti evden, içi dıştan ayırmak oldukça zor bir hal almıştır. Bernard Tschumi (2018) de "olay mimarlığı" yaklaşımında kullanıcıyı ön plana koyan, keskin tanımlamalardan uzak mekansal yaklaşımlarıyla sınırlarla oynamakta, sürekli yeniden tanımlanan bulanık sınırlar ve deneyimler tariflemektedir. Bulanıklaşma, tek bir deneyime yönlendirmeden, farklı kullanıcıların mekansal deneyimini farklı kılmasının yanında aynı kullanıcının farklı zamanlarda aynı mekandaki deneyimini de farklı kılmaktadır.

Sınırların bulanıklaşmasının nasıl meydana geldiğini anlamak için geçmişe dönmek, sınırların dünden bugüne geçirdiği değişimleri irdelemek gerekmektedir. Mimarlığın ilk dönemlerinde daha çok güvenlik kaygısıyla dışa kapanan

yerleşmeler oluşmuş, farklı topluluklarda farklı sınırlar meydana gelse de hepsinde korunma ihtiyacının getirdiği keskin sınırlar kendini göstermiştir. Sınırların bulanıklaşması ilk olarak Endüstri Devrimi ile malzeme teknolojilerindeki gelişmeler, Modern Mimarlık dönemiyle iç-dış sürekliliğini destekleyen "akan mekan" anlayışı, serbest ve saydam özelliklere bürünen yapı kabuklarında gerçekleşmeye başlamıştır. Bu çalışmada fiziksel sınırlardaki bulanıklaşmalar ana odağa alınmakla birlikte bulanıklaşmanın sınırın her türünde kendini gösterebilen bir olgu olduğunun altı çizilmelidir. Örneğin insanların davranış ve düşünme sistemlerindeki değişimler de yeni sınır durumlar tanımlamaktadır. Özellikle 2000 yılıyla başlayan milenyumda insanın değişen, özgürleşen hallerinin sınırlara yansıması kaçınılmazdır. Giderek dijital ortama taşınan gündelik hayatta görünmeyen sınırların etkinlik alanı genişlemekte, bu da yeni güvenlik endişelerini beraberinde getirmektedir. Fiziksel sınırlarda bulanıklaşmanın özgürleşmeye ve etkileşimlere açık görülen potansiyelli kimliğine karşın görünmeyen sınırlardaki bulanıklaşmanın kişisel hakların ihlali gibi tehlikeler doğurabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle teknolojiyle çizilen yeni sınırlarda keskinleşme-bulanıklaşma meselelerinin üzerinde durulmasının, sınırların fiziksel olduğu kadar sosyal yönlerine de eğilen yeni çalışmaların geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Sınırlar öylesine gündelik hayatla iç içe geçmiş haldedir ki bir oda, bir ev, bir sokak ya da bir meydan, sınırların çarpışmalarına sahne olabilir. Bu çarpışmaları daha iyi anlamaya çalışmak, altlarında yatan potansiyelleri ortaya çıkarmak için önemli bir adım olarak görülmektedir. Günümüzde bu sınır, çarpışma ve ilişki halleri iç içe geçmiş, bulanık bir hal almaya başlamıştır. Bu anlamda çalışma, mimaride sınırların bulanıklaştığına dikkat çekmekte ve potansiyelleri üzerinde durmaktadır. Çalışmada fiziksel sınırların 'biçim, hareket, yapı elemanları ve katmanlaşma' ögeleriyle yeniden tariflendiği ortaya konmuş olup bulanıklaşmanın iç ile dış, kamusal ile özel sınırında meydana getirdiği yeni karşılaşmalar, çarpışmalar ve özgürleşme olanakları 2000 sonrasında yapılmış on adet yapı örneği üzerinden içerik analizi ile çalışılmıştır. Sınırın bulanıklaşmasıyla gelişen eşikler ve arayüzler, yapılı çevrenin kurgulanmasında önemli bir rol üstlendiğinden tasarımcıların yapı ve kent tasarımında bu meseleyi çok yönlü bir bakışla ele almaları önem arz etmektedir.

Duvar bir sınırdır. Duvar, biz'i sizden, 'bura'yı 'ora'dan ayırır. Peki duvar netliğini yitirirse ne olur? Duvar hala oradaysa ama bulanık bir hal almışsa, yeni olasılıkların meydana gelmesi kaçınılmazdır.

Ev bir sınırdır. Özel'e ait olan 'ev'e kamusal müdahale etmeye başlarsa o evin sınırları ne olur? Tıpkı modernizmle değişen konutta cinsiyet rollerinin değişiminin gözlenmesi gibi günümüzde kamusal-özel sınırının bulanıklaşmasının da ev ve ailedeki ilişkileri değiştirmesi kaçınılmaz olacaktır.

Yapı kabuğu bir sınırdır. Aynı anda hem içi hem dışı etkiler, hem özele hem kamusala dokunur. Bu sınırın bulanıklaşmasıyla 'ne iç ne dış, hem iç hem dış; ne kamusal ne özel, hem kamusal hem özel' şeklinde tanımlanabilecek yeni mekansallıklar doğacaktır. Hepsinin arakesitini deneyimleyen kentli için sınır-sız deneyim mümkün hale gelmiştir.

İnsan da bir sınırdır. Varlığıyla bir başkası için sınır teşkil eder, bir engel tarifleyebilir, iletişime açık olduğundaysa yeni etkileşimlere imkan tanır. Mekansal deneyimi kurgularken mekanın insana ve insanın insana tanımlayacağı sınır durumları iyi analiz etmek gerekmektedir.

Mimarlık ve teknoloji değişmekte, beraberinde insan da değişmektedir. Bu değişimler birbirini de etkileyerek değişimin büyümesine yol açmaktadır. O halde mekan-sınır-insan üçlüsünün uğradığı değişimleri değerlendirmek ve gelecekte uğrayabileceği değişimleri öngörmek, mimarlığın ve mekansal deneyimlerin alacağı hali kurgulamak ve sınırın istenmeyen yönlerine önlemler almak açısından büyük önem taşımaktadır.

Sınırı düşünmek, mimarlığı düşünmektir, çünkü mimari mekan sınırlarıyla tanımlanmaktadır. Ve bu sınır ve mimarlıktaki karşılıkları günümüzde gittikçe 'bulanık'laşmaktadır. Bu sebeple taşıdığı tüm potansiyeller üzerinden düşünmek ve tartışmaya açmak, konuyu fiziksel boyutundan başka boyutlara da taşıyacaktır. Bu anlamda sınırları birçok açıdan ele alan ve tasarımda yeni potansiyellerin peşine düşen -yeni sınırların ortaya konabileceği- çalışmaların geliştirilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Alkaya, T. (2015). *Sınır ve eşik olarak duvar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Allmer, A. (2009). Dominique Perrault'nun telli duvaklı binaları. *Yapı,* 336, 42-45.

Ambrose, G., Harris, P. ve Stone, S. (2010). *Görsel mimarlık sözlüğü* (N. Şık, Çev.). İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Arendt, H. (1994). *İnsanlık durumu.* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Arnheim, R., Zucker, W. M. ve Watterson, J. (1966). Inside and outside in architecture: A symposium. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism, 25*(1), 3-15.

Arslan Selçuk, S. ve Gönenç Sorguç, A. (2016). Sınırlanmıştan sınıra: Sınırdan arayüze: Sayısaldan fiziksele. *Mimarlık Dergisi,* 388, 54-58.

Ataol, Ö. (2013). *İstinye'de sosyal ve mekansal açıdan sınır incelemesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Aydınlı, S. (2012). *Günümüz mimarlık düşünceleri ve tasarıma yansımaları: Türkiye'de mimarlık, düşünce, tasarım, uygulama pratiklerine dair*. Haz: A. Şentürer ve D. Sağlam, İstanbul: Arredamento Mimarlık.

Baktır, S. (2006). *Yapı malzemelerindeki teknolojik gelişmelerin mimari biçimlenmeye etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Baltacı, A. (2019). Nitel bir araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. *5*(2), 368-388.

Beals, A. (2012). *Blurring boundaries: Strategies for the creation of ambiguity in architecture* (Unpublished master's thesis). Royal College of Art, London.

Benian, E. (2010). *Modern mimaride iç-dış ilişkisi üzerine bir değerlendirme* (Yayımlanmamış doktora tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.

Berberoğlu, Ö. (2010). *Algı, sınır, kişisel alan kavramları ve hastane tasarımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Bielefeld, B. ve Khouli, S. E. (2007). *Basics/design ideas.* Basel: Birkhäuser.

Boettger, T. (2014). *Threshold spaces: Transitions in architecture*. *Analysis and design tools*. Basel: Birkhäuser.

Boudon, P. (2015). *Mimari mekan üzerine.* (A. Tümertekin, Çev.). İstanbul: Janus Yayıncılık.

Carmona, M., de Magalhães, C. ve Hammond, L. (2008). *Public space: The management dimension*. London and New York: Routledge.

Ching, F. D. K. (2015). *Architecture: Form, space and order* (4th ed). New Jersey: John Wiley & Sons.

Ching, F. D. K., Jarzombek, M. ve Prakash, V. (2017). *A global history of architecture* (3rd ed). New Jersey: John Wiley & Sons.

Colomina, B. (2020). *Mahremiyet ve kamusallık: Kitle iletişim aracı olarak modern mimari* (A. U. Kılıç, Çev.)(3. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

Çolak, A. (2004). *Duvarlar: Anlamsal (semantik) ve dizimsel (sentaktik) bir analiz* (Yayımlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Cordan, Ö. (2002). *Mimari formun kavramsal analizi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Dee, C. (2001). *Thresholds: Form and fabric in landscape architecture*. London: Spon Press.

Deleuze, G. (1993). *The diagram*. New York: Columbia University Press.

Diener, A. J., ve Hagen, J. (2012). *Borders: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Diller, E. ve Scofidio, R. (2002). *BLUR: The making of nothing.* New York: Harry N. Abrams.

Dimendberg, E. (2013). *Diller Scofidio + Renfro : Architecture after images.* Chicago and London: University of Chicago Press.

Dinçer, D. ve Aydınlı, S. (2016). Blurring limits in architecture. *Tasarım+Kuram*, *12*(21), 48-60.

Doğan, S. (2012). Fiziksel duvarlar, sembolik sınırlar ve yamalı bir şehir olarak İstanbul. *İdealkent dergisi, 3*(6), 154-171.

Doğanay, A., Ataizi, M., Şimşek, A., Balaban Salı, J. ve Akbulut, Y. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Düzgün, H. (2010). *Tarihi çevrelerde yeni yapı tasarımında kabuk-bağlam ilişkisinin temel ve güncel tasarım kavramları açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Düzgün, H. (2016). *Güncel mimarlık ortamında kabuk-bağlam ilişkisinin sorgulanması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Eisenman, P. (2003). Blurred zones. *Blurred zones: Investigations of the interstitial: Eisenman Architects, 1988-1998* içinde (s. 6-9). New York: Monacelli Press.

Eldem, S. H. (1954). *Türk evi plan tipleri.* İstanbul: Pulhan Matbaası.

Ergan, M. F. (2020). Kişisel mekan teorisi. *Inonu University Journal of Art and Design, 10*(22), 57-69.

Fazio, M., Moffett, M. ve Wodehouse, L. (2019). *Building across time: An introduction to world architecture* (5th ed.). New York: McGraw-Hill Education.

Feddersen, E. ve Lüdtke, I. (2014). *Lost in space: Architecture and dementia.* Basel: Birkhäuser.

Flynn, D. K. (1997). "We are the border": Identity, exchange, and the state along the Bénin-Nigeria. *American Ethnologist, 24*(2), 311-330. DOI: 10.1525/ae.1997.24.2.311

Foster, N. ve Majidi, M. (2008). *Free University of Berlin, Catalogue Foster+ Partners.* Munich: Prestel Publishing.

Fujimoto, S. (2008). *Sou Fujimoto: Primitive future*. Tokyo: Inax.

Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using public space* (6rd ed). Washington: Island Press.

Gehl, J. (2020). *İnsan için kentler* (E. Erten, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Gül, N. (2015). *Dünyada ve ülkemizde cezaevi mimarlığı ve güncel tasarım ölçütlerinin irdelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Gympel, J. (2018). *Antik çağlardan günümüze mimarlığın öyküsü* (D. N. Özer, Çev.). İstanbul: Hep Kitap.

Hann, R. (2012). Blurred architecture: Duration and performance in the work of Diller Scofidio + Renfro. *Performance Research. 17*(5), 9-18. doi: 10.1080/13528165.2012.728434.

Hasol, D. (2008). *Mimarlık sözlüğü* (10. baskı). İstanbul: YEM Yayınları.

Heidegger, M. (2001). Poetry, language, thought. London: Perennial Classics.

Hertzberger, H. (2005). *Lessons for students in architecture* (5th ed). Rotterdam: 010 Publishers.

Im Brahm, R. (2016). *Atmosfer kavramı ve zaman-özne-nesne ilişkileri üzerinden bir mekan okuması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

İnceoğlu, M. ve İnceoğlu, N. (2014). *Mimarlıkta söylem, kuram ve uygulama.* İstanbul: Tasarım Yayın Grubu.

İzgi, U. (1999). *Mimarlıkta süreç, kavramlar, ilişkiler.* İstanbul: Yem Yayıncılık.

Jencks, C. ve Kropf, K. (2008). *Theories and manifestoes of contemporary architecture* (2nd ed). New Jersey: John Wiley & Sons.

Jodidio, P. (2006). *Architecture in Japan.* Köln: Taschen.

Johnson, M. (1987). *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination and reason.* Chicago: Chicago Press.

Kahn, L. I. (2014). *Öğrencilerle söyleşiler Louis I. Kahn.* (N. Dikbaş, Çev.). İstanbul: Yem Yayıncılık.

Karabacak, G. (2015). *İnsan-kent ilişkisinde bir arayüz olarak mimarlıkta kamusal mekan* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, B. (2005). *Hareket kavramının modern mimarlığa etkileri üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, G. (2014). *Muğlak mekan açılımları üzerine bir okuma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, P. (2021). Frank Lloyd Wright'ın mekan anlayışı: Frederick Robie Evi üzerinden bir okuma. *Sanat ve Tasarım Dergisi, 11*(1), 43-62.

Keleş, H. (2019). *Mimari tasarlama yaklaşımı olarak anlatıyı araçsallaştırmak* (Yayımlanmamış doktora tezi). Eskişehir Teknik Üniversitesi, Eskişehir.

Killory, C. ve Davids, René. (2007). *Details in contemporary architecture.* New York: Princeton Architectural Press.

Köse, C. (2010). *Mimari ve peyzaj arakesitinde topoğrafyanın kullanımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Lang, J. (1987). *Creating the architectural theory*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.

Le Guin, U. (2016). *Mülksüzler* (L. Mollamustafaoğlu, Çev.)(15. baskı). İstanbul: Metis Yayınları.

Le Corbusier, (2023). *Bir mimarlığa doğru* (S. Merzi, Çev.)(13. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Lynch, K. (2016). *Kent İmgesi* (İ. Başaran, Çev.)(14. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Menga, L. (2019). *Le Corbusier'in modern mimarlık ilkelerinden "Serbest Plan" şeması ilkesinin uygulanmış örnekler üzerinden incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.

Midilli Sarı, R. (2005). *Tarihi çevre içindeki mimari tasarımlarda "-İzm"ler; modernizm, postmodernizm, dekonstrüktivizm* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Mumcu Uçar, Ö. (2005). *Sınır kavramına mekansal bir yaklaşım: Ankara Bahçelievler yerleşiminde sınırlara bağlı bir analiz* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Özsel, S. B. (2009). *Bina-kentsel mekan arayüz özelliklerinin kentsel yaya mekanlarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Öztürk, Z. K. ve Şimşek, A. (2019). Tarih öncesi dönemdeki ilk barınma alanları ile Anadolu'daki Körtik Tepe, Hallan Çemi, Nevali Çori ve Aşıklı Höyük yerleşimlerinde, inanç ve kültürün etkisinin incelenmesi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 1*(3), 14-22.

Öztürk, G. (2020). *Kıyı alanlarında gündelik hayatı kuran eşik mekanların incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Rapoport, A. (1969). *House, form and culture.* New Jersey: Prentice-Hall.

Pješivac, Z. (2021). Architecture of creative becomings: Sou Fujimoto. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, *38*(1), 125-138.

Serin, A.P. ve Aksoy, M. (2020). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki dönüşümün zaman-mekânda sınır algısına yansımaları. *Tasarım Kuram*, *16*(30), 1-20. doi: 10.14744/tasarimkuram.2020.13008

Simitch, A. ve Warke, V. (2014). *The language of architecture: 26 principles every architect should know*. Massachusetts: Rockport Publishers.

Stavrides, S. (2021). *Kentsel heterotopya: Özgürleşme mekânı olarak eşikler kentine doğru* (A. Karatay, Çev.)(3. baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Sultansu D'Agostino, S. (2018). *Sınır kavramı, mimari ve kentin değişen sınırları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Şentürer, A. (2008). Zaman ve mekanın genişleme aralığı olarak "Sınır-Boyları". *Zaman-mekan* içinde (s.186-203). İstanbul: Yem Yayıncılık.

Tan, B. ve Arabacıoğlu, F. P. (2020). Tarihi çevrede mimari tasarım: İstanbul yenileme alanları. *Megaron, 15*(2), 204-216. DOI:10.14744/MEGARON.2020.05935.

Taşkın, A. (2019). *Kolonun mimari tasarımda rolünün değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

Thiis-Evensen, T. (2001). *Archetypes in architecture* (6th ed). Oslo: Universitetsforlaget.

Trancik, R. (1986). *Finding lost space: Theories of urban design.* New York: Van Nostrand Reinhold.

Tschumi, B. (1994). *Manhattan transcripts* (2nd ed). New York: Academy Editions.

Tschumi, B. (2018). *Mimarlık ve kopma* (A. Tümertekin, Çev.). İstanbul: Janus Yayıncılık.

Tunç, B. F. (2015). *Çok sesli mekansal pratiklerde katılımcılığın rolü: Kuzguncuk ve Yedikule Bostanları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Unwin, S. (2009). *Analysing of architecture* (3rd ed). London and New York: Routledge.

Venturi, R. (2005). *Mimarlıkta karmaşıklık ve çelişki* (S. Merzi Özaloğlu, Çev.) (2. baskı). Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.

Weston, R. (2021). *Mimarlığı değiştiren 100 fikir* (N. Şık, Çev.)(3. baskı). İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Yagi, K. (1986). *A Japanese touch for your home* (6th ed). Tokyo: Kodansa Int. Ltd. Published.

Zaera-Polo, A. (2008). The Politics of the Envelope A Political Critique of Materialism. *Volume 17*, 76-105.

Url-1 https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-2 https://www.merriam-webster.com/dictionary/boundary (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-3 https://www.changhyunlee.com/museum-as-a-city (Erişim tarihi: 11.05.2023)

Url-4 https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/arjantin-paraguay-brezilya-siniri-722 (Erişim tarihi: 11.05.2023)

Url-5 https://archello.com/story/83455/attachments/drawings/1 (Erişim tarihi: 11.05.2023)

Url-6 https://www.archdaily.com/895111/house-no-46-fchy-architect-lab/5b07821ff197cc1f960003c8-house-no-46-fchy-architect-lab-second-floor-plan?next_project=no (Erişim tarihi: 11.05.2023)

Url-7 https://designmuseum.org/exhibitions/beazley-designs-of-the-year/transport/teeter-totter-wall (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-8 https://elitstil.wordpress.com/2013/01/23/tokyoda-bahce-katli-ev/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-9 https://www.arkitera.com/haber/nazilerin-savunma-deposu-enerji-tesisine-donustu/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-10 https://www.archdaily.com/944040/la-escondida-apartments-francisco-pardo-arquitecto/5f15970cb357651e760004f5-la-escondida-apartments-francisco-pardo-arquitecto-photo?next_project=no (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-11 https://eugene.kaspersky.com/2020/03/06/victoria-falls-2020/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-12 https://unequalscenes.com/peru (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-13 https://www.emlakwebtv.com/donusume-ingiliz-mulkiyet-sistemi-uygulanabilir-mi/42132 (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-14 https://247wallst.com/special-report/2021/10/10/states-with-highest-homeownership-2/2/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-15 https://unequalscenes.com/mumbai (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-16 https://www.fredsandbackarchive.org/exhibitions-1996 (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-17 https://www.kogler.net/wordpress/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-18 https://refikanadol.com/works/liminal-room/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-19 https://tr.pinterest.com/pin/351912461033728/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-20 https://dsrny.com/project/blur-building (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-21 https://www.architonic.com/fr/project/mad-architects-invisible-border/5103342 (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-22 https://www.arkitektuel.com/n-evi/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-23 https://www.archdaily.com/67788/ad-classics-eiffel-tower-gustave-eiffel/58409ab7e58ece9e190002f3-ad-classics-eiffel-tower-gustave-eiffel-image?next_project=no (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-24 https://www.arkitektuel.com/chicago-okulu/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-25 https://www.dezeen.com/2016/07/31/villa-savoye-le-corbusier-poissy-france-modernist-style-unesco-world-heritage/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-26 https://edithfarnsworthhouse.org/gallery/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-27 https://www.dezeen.com/2017/06/07/fallingwater-frank-lloyd-wright-pennsylvania-house-usa-150th-birthday/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-28 https://www.pressreader.com/turkey/arredamento-mimarlik/20210107/284816468643655 (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-29 https://www.arkitera.com/haber/robert-venturi-vefat-etti/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-30 http://archigram.net/portfolio.html (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-31 https://sites.psu.edu/zezyuspassionblog/2020/11/05/the-prague-dancing-house/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-32 https://archello.com/story/30753/attachments/photos-videos/1 (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-33 https://www.archdaily.com/109135/ad-classics-barcelona-pavilion-mies-van-der-rohe (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-34 https://www.gzt.com/arkitekt/20-yuzyilin-mimari-ikonlarindan-biri-centre-pompidou- 3566656 (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-35 https://www.archdaily.com/13358/the-therme-vals (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-36 https://www.arkitektuel.com/sendai-mediatheque/#jp-carousel-11833 (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-37 https://www.archdaily.com/54212/zollverein-school-of-management-and-design-sanaa/sanaa-zollverein-7418?next_project=no (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-38 https://www.archdaily.com/148401/flederhaus-heri-salli/5014cd3128ba0d58280005b5-flederhaus-heri-salli-photo?next_project=no (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-39 https://www.mvrdv.nl/projects/115/markthal?photo=15139 (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-40 https://inhabitat.com/new-tbilisi-music-theater-and-concert-hall-acts-like-a-periscope-to-the-georgian-capital/tbilisi-music-thether-and-concert-hall-by-studio-fuksas-1/ (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-41 https://www.archdaily.com/592660/nest-we-grow-college-of-environmental-design-uc-berkeley-kengo-kuma-and-associates/54c9af11e58ece5c5e000214-group1-jpg?next_project=no (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-42 https://www.architectmagazine.com/design/buildings/emerson-college-los-angeles-designed-by-morphosis_o (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-43 https://www.architonic.com/fr/project/drmm-sliding-house/5103308 (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-44 https://arquitecturaviva.com/works/estadio-nacional-en-pekin-6 (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-45 https://www.archdaily.com/440635/willow-theater-tim-lai-architect-brad-steinmetz-stage-design/526341e9e8e44e88a0000198-willow-theater-tim-lai-architect-brad-steinmetz-stage-design-photo (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-46 https://big.dk/#projects-slu (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-47 https://www.gira.com/en/en/architecture-planning/references/springer-campus (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-48 https://www.archdaily.com/981894/taipei-performing-arts-center-oma/627e47bf7df99b01667c6a86-taipei-performing-arts-center-oma-photo (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-49 https://www.arkitektuel.com/grace-farms/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-50 https://www.unstudio.com/en/page/11744/the-ellipsicoon (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-51 https://ofhouses.com/post/611813597647110144/771-scogin-elam-and-bray-64-wakefield (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-52 https://www.arkitektuel.com/amsterdam-yetimhanesi/orf-amsterdam-1/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-53 https://architecturalwiremesh.com/architectural-wire-mesh-project/peckham-library-london/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-54 https://www.archilovers.com/projects/114214/s-residence-sengokubara-gallery?875637 (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-55 https://www.dezeen.com/2018/08/16/video-christo-jeanne-claude-interview-installation-art-movie/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-56 https://refikanadol.com/works/augmented-structures-v1-0/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-57 http://www.alvaroleitesiza.com/casa-tolo/#IMAGES (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-58 https://www.arkitektuel.com/berlin-yahudi-muzesi/#jp-carousel-10578 (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-59 https://www.oma.com/projects/qatar-national-library (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-60 http://www.archilab.org/public/2000/catalog/gregoi/greg10.htm (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-61 https://www.archdaily.com/977777/mvrdv-designs-vibrant-rooftop-installation-at-the-het-nieuwe-instituut-in-rotterdam (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-62 https://www.am-cb.net/projets/hakanai (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-63 https://divisare.com/projects/326504-philip-johnson-simon-garcia-glass-house#lg=1&slide=3 (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-64 https://www.tclf.org/landslides/venturi-scott-browns-franklin-court-threatened (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-65 https://www.archdaily.com/806812/namchon-b-and-a-architects (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-66 http://hiddenarchitecture.net/moore-house/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-67 https://www.dezeen.com/2019/11/19/new-photographs-herzog-de-meuron-dominus-winery/ (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-68 https://www.theartnewspaper.com/2022/09/23/lights-go-out-early-at-the-louvre-in-bid-to-slash-high-energy-costs (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-69 https://www.archdaily.com/996513/multi-generational-house-with-a-view-mwarchitekten (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-70 http://www.shigerubanarchitects.com/works/1995_curtain-wall-house/index.html (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-71 https://www.perraultarchitecture.com/en/projects/2539-francois_pinault_foundation_for_contemporary_art.html (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-72 https://www.archdaily.com/344664/ad-classics-tower-of-winds-toyo-ito (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-73 https://www.archdaily.com/868550/mini-living-breathe-so-il (Erişim tarihi: 13.05.2023)

Url-74 https://arquitecturaviva.com/works/centro-de-danza-laban-londres-8 (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-75 https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/The_Sharp_Centre_for_ Design (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-76 https://www.studiointernational.com/will-alsop-sharp-center (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-77 https://www.archdaily.com/438400/free-university-of-berlin-foster-partners (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-78 https://www.archdaily.com/440/oslo-opera-house-snohetta (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-79 https://iwan.com/portfolio/maxxi-national-museum-of-the-xxi-century-arts-rome-zaha-hadid-patrik-schumacher/#5710 (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-80 https://archeyes.com/sou-fujimoto-nature-architecture/ (Erişim tarihi: 29.04.2023)

Url-81 https://iwan.com/portfolio/house-na-sou-fujimoto/#4587 (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-82 https://www.archdaily.com/230533/house-na-sou-fujimoto-architects (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-83 https://www.archdaily.com/885674/optical-glass-house-hiroshi-nakamura-and-nap (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-84 https://www.archdaily.com/926222/unc-virtual-campus-deriva-taller-de-arquitectura-plus-guillermo-mir-plus-jesica-grotter?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-85 https://www.oma.com/projects/hanwha-galleria-in-gwanggyo (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-86 https://www.archdaily.com/995295/sydney-modern-sanaa (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-87 https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-turkish/blur?q=blurring (Erişim tarihi: 12.05.2023)

Url-88 https://www.seslisozluk.net/maddesellik-nedir-ne-demek/ (Erişim tarihi: 18.07.2023)

Url-89 https://www.thefreedictionary.com/immateriality (Erişim tarihi: 18.07.2023)

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Makaleler

1. Yücel, A., ve Düzgün Bekdaş, H. (2023). Mimarlıkta bulanıklaşan sınırlar: 2000 sonrası yapılar üzerinden bir inceleme. bab Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design, *4*(2).